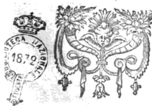
DIUINI ET HUMANI IURIS OBSERUATIONES. LIBER 1. IN QUO EXPLICANTUR. L...

Barnabé Brisson

DIVINI ET HVMANI IVRIS OBSERVATIONES. LIBER I. IN QVO explicantur L. Dominico, de Spectaculis in Cod. Theod. & L. Omnes dies, C. de feriis: Indéque sumpta occasione, de priscis dierum appellationibus.

Eiusdem de præcipuis Christianorum festiuitatibus, necnon de vetustis baptismi ritibus, & spectaculorum abrogata licentia, iudicialibúsque præterea, feriis multa scitu ac cognitione digna tractantur.

Auth. B. B. Vtriúsque Iuris doctor & Consiliarius.

PARISIIS.
Apud Ioannem Parant, via Iacobæa.
1582.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII REGIS.
SENTENTIA.

CAROLI IX. Francorum Regis Christianissimi atque Augustissimi Diplomate, sancitum est ne quis Typographus imprimere neu quis bibliopola diuendere hunc librum ante sexennium à die huius primæ editionis numerandum, citra Philippi Galteri Rouilli, cõsensum audeat. qui secus faxit pœnis sanctione literarum principalium comprehensis multabitur.

V. C. CHRISTOPHORO THVANO PARISIENSIS CVRIAE PRIMICERIO PRAESIDI, SACRIQVE AVDITORII ET CONSISTORII CONSILIARIO. S.

ERA *gratulatio*, VIR CLARISSIME, *æquiori longe animo atque ſera conſolatio excipi ſolet. Nam hæc quidem niſi in tempore & in ipſo moleſtiarũ puncto, articulòque adhibeatur, doloribus mederi non poteſt, qui cum longitudine temporis conſenuerint, ad eos leniendos comparatam orationem qui tardius adferunt aut, curato iam vulneri remedia ferentes, ridiculos, aut vlcus commemoratione refricando, moleſtos ſe præbent. Argumento eſt ſcitum Anguſti reſponſum*

quo intempestiuam Iliensium consolationem elusit: vice quoque mutua dolere se testatus quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Gratulationis verò quantumuis tardæ alia causa est: quæ si delectationis minus, offensionis certè nũquam quicquam habet. Quorsum hæc, inquies? Nimirum vt serius hæc ad te perlata gratulatio tarditatis suæ vitium probabili aliqua excusationis specie deprecetur. Annus enim iam agitur ex quo, eius quæ tum recens tibi accesserat, dignitatis nomine gratulandi, nec voce modo sed & scripto aliquo lætitiæ meæ declarandæ, ingens me cupido incessit. Atque illud quidem mihi cum vniuerso populo, iure lætandum esse videbam, quòd ea inte ornamenta collata essent, quæ virtus tua & industria, ingeniique præstantia suo quasi iure postulabant. Ipsaqua adeò fori nostri subsellia idẽ mecum gestire videbantur: quæ eum ducem nacta essent, qui Herculis labores in forensi nostra ac togata militia adæquet. Nam quos ille in Augiæ stabulo perpurgando & Hydræ subinde renascentibus capitibus abscindendis exantlasse labores fertur, eosdem haud absimili in genere abs te in litibus ex omni malitiarum colluuione natis secandis, ac iusto iudicio diri-

mendis, perpetua & infracta animi contentione capi cottidie cernimus. Nec minora quàm quæ illum exercuerũt monstra, tibi depugnanda populare nostræ Galliæ cacoëthes obiicit. Erat ergo communis huius gaudij tibi testificandi non mediocris inflãmatus ardor. Pungebat & me priuati mei gaudij sensus, quod ad id honoris fastigium prouectus is esset, cuius eximium & singulare erga me studium officiis plurimis perspexissem. Itaque cum primum positis armis publicè quies, & priuatim mihi a forensibus occupationibus festorum dierum beneficio otij vel tantillum contigit, cessandum non vltrà ratus, quicquid & integri & solidi & intercisi ac subseciui temporis corradi potuit, id totum ad hoc opusculum contexendum, id est ad officij debiti significationem aliquam dandam contuli. Argumentum porrò & materiam scribendi ex ipsa dierum in quibus otiari mihi dabatur, ratione sumpsi: nihil veritus ne me sacra prophanis miscere maleuoli calumniarentur. Nam si diuinarum sibi atque humanarum rerum cognitionem iurisprudentia vel ipsa teste definitione vendicat, non video cur in alienas possessiones Iurisconsultus irruere, cum de rebus sacris verba facit, dicatur.

Possem ex vetusta memoria Labeonis Antistij, Attei Capitonis, aliorúmque consultorũ exempla proferre, qui in diuino iure explicando operam æque, atque in humano posuere: vt quod illis in ficticia sua & ementita religione licuit, Idem nobis in vera nostra, propter coniunctam vtriusque iuris scientiam, citra iniuriã denegari posse non videatur. Quod nec te improbaturum confido: eóque commentationem hanc nostram gratiorem tibi futurã spero, quòd diebus ipsis quibus elaborata est, accommodata, & è re nata suscepta, institutáque fuerit. Planè si neque vtilitate, nec venustate aut elegantia, at certè auctoris studio, ac propensa in laudes tuas voluntate, deditissimóque tibi animo libellus hic se tibi noster satis commendabit. Vale. Parisiis Calend. Ianuar. M. D. LXIII.

INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE IN HOC *opusculo continentur.*

A

Brenuntiationis in baptismo formula. 109. 122.
Alba baptizatorũ vestis. 99. *169.* 170.
Abstinẽtium seu Eneratitarum hęresis. *63*
Angeli praui. 117
Angelis Diaboli abrenũtiatur in baptismo 117.
Apertionis misterium in baptismo. 139. 140
Auditores qui in scriptorum Ecclesiasticorũ libris. 103. 104.

B

BAptisterium. 143. 144. 93.
Baptismus olim duobus tantũ anni temporibus administratus. 90. 91. 92. 93.
ratio eius rei. *96. 97.*
Baptizandi cãdidis vestibus induebantur. *99.* 100. 101. *169.*
Baptismi verba solennia. 183
Baptismi dãdi ius quibusnam olim competeret. 180.
Baptizandi vestibus exuebantur. 148.
Baptizandi in fonte mergebantur. 147. 148.
Baptizãdi nomina dabant. 108.
Baptizandi oleo vngebantur. 131. 141. 142.
Baptizatis Lac & mel datum. 171.
Bedæ seculum. 138.
Benedictio & consecratio aquę in Baptismo. 145. 146.

C

Calendæ Ianuariæ. 218.
Cassiodori histor. tripartitæ locus castigatus. 43.
Capitilauium. 100
Cathecumenus quis & vnde dictus. 94. 104.
Cathecumeni verba dumtaxat fidei audiebant: ab orationibus verò fidelium excludebantur foráſque mittebãtur. 127 128
Catechumeni cruce ſignabantur. 128 138
Cathecumeni ad baptiſmũ citabãtur. 127
Catechumenorum ad baptiſmum præparatio. 104. 105
Catechumenorum humilitas. 127. 128
Catechizandi ordo. 13
Catechiſtæ in eccleſiis. 110
Catechis baptizandorum. 102
Cereus Paſchalis & eius benedictio à quo inſtituta. 158. 170.
Circẽſes a Chriſtianis reprehenſi. 194. 195
Circenſium origo. 196
Clotharij lex de diei dominici cultu. 25
Clinici Chriſtiani olim qui dicti. 149.
Clementis Alexãdrini ſeculum. 16
Competentes qui erãt & vnde dicti. 109 107. 134. 135.
Cænę dominicę baptizati protinus participes fiebant. 172. 173
Competentibus ſymbolum fidei dabatur. 108. 109. & quo die. 236. & quando exigeretur. 136.
Conſignatio frontis poſt baptiſmum ad Epiſcopos ſolos pertinet. 179.
Conuerſio ab occidẽte in Orientem in baptiſmo. 109.
Conſtantini de domi-

INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE IN HOC opusculo continentur.

A

Abrenũtiationis in baptismo formula. 109.122.
Alba baptizatorũ vestis. 99.169.170.
Abstinẽtium seu Encratitarum hæresis. 63.
Angeli praui. 117.
Angelis Diaboli abrenuntiatur in baptismo. 117.
Apertionis mysterium in baptismo. 139.140.
Auditores qui in scriptorum Ecclesiasticorũ libris. 103.104.

B.

Baptisterium. 143. 144.93.
Baptismus olim duobus tantũ anni temporibus administratus. 90.91.92.93. ratio eius rei. 96.97
Baptizãdi candidis vestibus induebantur. 99.100.101.169.
Baptismi verba solennia. 183.
Baptismi dãdi ius quibusnam olim competeret. 180.
Baptizandi vestibus exuebantur. 148.
Baptizandi in fonte mergebantur. 147. 148.
Baptizãdi nomina dabant. 108.
Baptizandi oleo vngebantur. 131.141.142.
Baptizatis Lac & mel datum. 171.
Bedæ seculum. 138.
Benedictio & consecratio aquæ in Baptismo. 145.146.

C

Calendæ Ianuariæ. 218.
Cassiodori histor. tripartitæ locus castigatus. 43.
Capitilanium. 100.
Catechumenus quis & vnde dictus. 94. 104.
Catechumeni verba dumtaxat fidei audiebant: ab orationibus verò fideliũ excludebãtur foràsque mittebãtur. 127. 128.
Catechumeni cruce signabãtur. 128. 138.
Catechumeni ad baptismũ citabãtur. 127
Catechumenorum ad baptismum præparatio. 104. 105.
Catechumenorum humilitas. 127. 128.
Catechizãdi ordo. 13.
Cathechistæ in ecclesiis. 110.
Catechis baptizandorum. 102.
Cereus Paschalis & eius benedictio à quo instituta. 158. 170.
Circẽses a Christianis reprehensi. 194. 195.
Circensiun origo. 196
Clotharij lex de diei dominici cultu. 25.
Clinici Christiani olim qui dicti. 149.
Clementis Alexandrini seculum. 16.
Competẽtes qui erant & vnde dicti. 106. 107. 134. 135.
Cœnæ dominicæ baptizati protinus participes fiebãt. 172. 173.
Competentibus symbolum fidei dabatur. 108. 109. & quo die. 136. & quando exigeretur. 136.
Consignatio frontis post baptismum ad Episcopos solos pertinet. 179.
Conuersio ab occidẽte in Oriẽtem in baptismo. 109.
Constantini de domi-

nici diei cultu constitutiones. 21.22.23.
Constantinopolis quo die condita. 223.
Constitutiones de Paschæ obseruatione. 43.
Cornarij lapsus. 79.
Conuentus Christianorum die dominico. 7.20.
Chrisma quomodo cõficeretur. 168.169.
Chrismatis cõsecratio ad Episcopum pertinet. 169.
Chrismatis in fronte signaculum. 179.
Chrismatis duplex vnctio. 175.
Crucis signaculũ. 128. 130.
Cypriani locus emendatus. 186.

D

Denicales feriç. 200
Diebus nomina olim à septem planetis indita. 4.5.6.7.
Dierum antiqua nomina. 5.
Dies Saturni. 7.8.9.
Dies Solis. 3.7.
Dominicus dies vnde nomen inuenerit. 17.18.
Dominici diei benedictiones. 29.
Dominicus dies cur a christianis colatur. 18.19.
Dominica oratio competentibus tradita. 137.
Dominica die spectacula illicita. 209.
Dominici diei appellatio a quibus auctoribus profecta. 15.
Dominicũ diem lætitiæ indulgebãt Christiani. 8.
Dominicus dies à Paganis dies Solis dictus. 3.4.
Dominico dies stãtes Christiani olim orabant. 19.20.83.
Dominico die Ieiunare nefas semper ha-

bitum. 20.21.89.
Dominicæ diei cultus legibus imperatus. 21.22.23.
Drepanij locus emendatus. 161.

E.

EBionæi dominicū diem obseruabāt. 18.19.
Emancipationes dieb⁹ festis peragi licebat. 22.23.
Exorcistæ in ecclesia 114.115.
Exorcismi in baptismo. 110.
Exorcismi quorsum fierent. 111.
Episcopus solus chrismate frontem consignandi ius habet. 179.180.
Episcopus summus sacerdos est. 180.
Epiphanij locus restitutus. 80.
Epiphaniorū dies vnde. 32.34.
Epiphaniorum festiuitatis causæ. 33.34.35.
Epiphaniæ celebritas. 32.
Eunomianorū ritus in baptismo. 149.154. 155.156.
Eutropius Eunuchus idemque Consul. 205.206.
Eutropius Eunuch⁹ legis contra Ecclesiarū asylalatæ auctor. 207
Eusebij locus emēdatus. 61.
Exufflationes in baptismo. 111.112.113.

F.

FEriati quinam dies ex Impp. constitutionibus. 214.
Ferias Christiani dies hebdomadæ appellauerunt. 15.
Feriæ mesium causa concessæ. 215.
Feriæ videmiales. 200.
Fidei professio in fidelium cōspectu Romæ a competentibus fiebat. 136.137

nici diei cultu constitutiones. 21. 22. 23.
Constantinopolis quo die condita. 223.
Constitutiones de Pascha obseruatione. 43.
Cornarij lapsus. 79.
Conuentus Christianorum die dominico 7. 20.
Chrisma quomodo cõficeretur. 168. 169.
Chrismatis consecratio ad Episcopũ pertinet. 169.
Chrismatis in frõte signaculum. 179.
Chrismatis duplex vnctio. 175.
Crucis signaculũ. 128 130.
Cypriani locus emendatus. 186.

D

Denicales feriæ. 20.
Diebus nomina olim à septem planetis indita.
Dierum antiqua nomina. 5.
Dies Saturni. 7. 8. 9.
Dies Solis. 3. 7.
Dominicus dies vnde nomen inuenerit. 17. 18.
Dominici diei benedictiones. 29.
Dominicus dies cur à Christianis colatur. 18. 19.
Dominica oratio competentibus tradita. 137.
Dominica die spectacula illicita. 209.
Dominici diei appellatio a quibus auctorib⁹ profecta. 15.
Dominicum diẽ lætitiæ indulgebãt Christiani. 8.
Dominicus dies à Paganis dies Solis dict⁹ 3. 4.
Dominico dies stãtes Christiani olim orabant. 19. 20. 83.
Dominico die Ieiunare nefas semper hac-

bitum. 20.21.89
Dominicæ diei cultus legibus imperatus. 21. 22.23.
Drepanij locus emendatus. 151.

E.

Ebionæi dominicum diem obseruabant. 18.19.
Emancipationes diebus festis peragi licebat. 22.23.
Exorcistæ in ecclesia. 114.115.
Exorcismi in baptismo 110.
Exorcismi quorsum fiesent. 111.
Episcopus solus chrismate frontem consignandi ius habet, 179. 180.
Episcopus summus sacerdos est. 180.
Epiphanij locus restitutus. 80.
Epiphaniorum dies vnde. 33. 34.
Epiphaniorum festiuitatis causæ. 33.34.35.
Epiphaniæ celebritas 32.
Eunomianorum ritus in baptismo. 149.154 155.156.
Eutropius Eunuchus idémque Consul. 205.206.
Eutropius Eunuchus legis cõtra ecclesiarũ asylalatę auctor. 207
Eusebij locus emẽdatus. 61.
Exufflationes in baptismo. 111.112.113.

F

Feriati quinamdies ex Impp. constitutionibus. 214.
Ferias Christiani dies hebdomadæ appellauerunt. 15.
Feriæ messium causa concessæ. 215.
Ferię vindemiales. 200.
Fidei professio in fidelium cõspectu Romę a competentibus fiebat. 136.137.

Formatæ literæ. 55.
Fons baptiſterij. 143. 145.165.
Fronti dominicum ſignaculũ oleo inſcribebatur. 179.180.

G.

Gellij locus reſtitutus. 200.
Genuum flexio in precibus deo fundendis quid ſignificat. 59.
Genuum flexio in precando Chriſtianis propria. 89.
Gladiatorij ludi reprehenſio. 197.198.
Gladiatorius ludus a Conſtantino interdictus. 199.
Gladiatorius ludus penitus ab Honorio ſublatus. 203.
Gratiani locus ex Baſilio magno notatus. 118.

H.

Hieroſolymorũ ridicula Etymologia. 13.
Hieroſolyma ſabbato bis expugnata 9.
Homeri verſus reſtitutus apud Irenæũ. 81
Homeri Cento apud Irenæum. 80.

I.

Ieiunia dominicis dieb⁹ & per pẽteco ſtes tempus ab eccleſia remiſſa. 21.87.88
Ieiunia catechumenis imperata. 116.
Ieiuniũ quartæ & ſextæ feriæ. 817.
Ieiunia vſque in veſperem olim obſeruata, 41.42.
Interrogationes in baptiſmo. 146.147.
Irenæus Græce ſcripſit. 60.
Irenæi liber de Paſcha. 59.
Irenæi loca reſtituta. 61.62.63.64.
Irenæi obteſtatio. 81.
Irenæi librorũ de hæreſibus vera inſcriptio. 82.

Isidori seculum. 138.
Isauri latrociniis infames. 48.
Isaurorum historia. 49.50.51.
Iudaicæ gentis historia a Romanis historicis ignorata. 12.
Iudeorũ religio a Claudio Rutilio derisa. 13.
Iudæorum ridicula etymologia. 12.

L.

LAc baptizatis olim datum. 171.
Lactantij error notatur. 10.
Leonis de dominici diei cultu constitutio. 24.
Lex cõtra asyla ecclesiarum lata, abrogata. 207.208.
Leuigildi crudelitas. 52.53.

M.

MAnus impositio post baptismum. 175.183.
Maiumæ spectaculum permissum. Postea prohibitum. 204.
Maleficorum pœnæ nullis diebus intermittendæ. 52.
Manumittere licuit festis diebus. 22.23.
Manicheorũ error. 21.
Maris rubri transitus baptismi figura. 162.
Mariani Scoti locus emendatus. 208.
Mellis prægustatio in baptismo. 171.
Mercurij dies. 8.
Mersio trina in baptismo. 150.151.
Mersionis trinæ ratio duplex. 152.153.
Missæ vocabulũ vnde. 128.
Monachorum insectatio apud Rutiliũ. 14.
Muschuli versio castigata. 23.
Mysteriũ aquæ in vinum mutationis. 33.

N.

NAtalis Christi encomium. 30.31.

Natalis Romæ dies. 221.
Natales vrbium dies. 220.
Natales principũ. 224.
Neophyti. 183.
Nouatus Clinic⁹ Christianus fuit. 149.
Nox Paschæ peruigilio trāsmittebatur. 37
Natalis Honorij imperatoris dies. 210.
Notarum N. & P. interpretatio. 210.

O.

ORantes ad Orientē vertuntur. 122.
Olei vnctio in baptismo. 140. 141.
Oculi animę fenestrę. 193.
Oculis facile in animos vitia influunt. 193.

P.

PAschæ Etymō vnde. 56.
Paschæ dies olim controuersus. 60.
Paschæ futurus dies olim literis denuntiabatur. 54.
Paschalis noctis peruigilium. 37.
Paschali hebdomada spectacula interdicta 212.
Paschalis nox cereis & funalibus illustrata. 39. 159. 160.
Paschali nocte baptismata peragebantur. 155. 156.
Paschalis cereus. 158. 170.
Paschalis festiuitas vincula laxabat. 43. 44. 45.
Palilia. 221.
Parasceues dies. 16. 17.
Paruuli ad baptismum parentum manibus delati. 101.
Paruuli per ora gestantium respōdent. 111. 113. 224.
Paruuli exufflantur & exorcizantur. 113. 114
Paulini locus castigatus. 115.

Pedum lotio post baptismum. 174.
Pentecoste. 57.58.
Pentecoste tota Ieiunia remissa Christianis. 87.88.89.
Pentecoste tota genua in orationibus minime flecti cōsueuerāt 58.59.83.84.87.
Πεμπτη ἡμέρα. 16.17.
Presbyteris frontes chrismate cōsignare non licet. 179.181. 182.183.
Presbyteris baptisatū chrismate inungendi ius datum a Siluestro. 169.
Prosperi ex Chronicis locus castigatus 210.
Prudentij seculū. 179.
Plutarchus rerum Iudaicarum ignorantia lapsus. 11.12.
Plutarchi interpretis lapsus. 223.

Q.

Quinquagesima quid. 59.
Quinta sabbati quid. 17.

R.

Rabanus pene totum de Ecclesiasticis officijs Isidori librum transcripsit. 107.
Rabani seculum. 131.
Recēs pro neophyto. 183.
Roma quo die cōdita. 221.222.
Ruffini locus emēdatus. 38.

S.

Sabbatum. 9.10.
Sabbati nomen à gentilibus scriptoribus vsurpatum. 9.10.
Eius vocis origo. 10.
Sabbati Etymologia. 10.11.
Sabbatum Paschale. 159.
Sal catechumenis datum. 117.117.8.
Scænica spectacula Christiani auersabātur. 184.185.186.

Sexta sabbati. 17.
Seruilius Isaurici cognomen vnde tepor tauit. 48.49
Spectacula Gẽtilium Christiani acerbè insectari. 190.191.192.193.
Signaculum spiritale. 177.
Signaculum dominicum. 167.
Scrutinia quæ. 125.
Scrutiniorum denuntiatio. 126.
Socratis locus emendatus. 205.
Sozomeni locus emẽdatus. 161.199.
Syluestri papæ constitutio. 167.
Symbolum vnde. 137.

T.

Taciti locus notatur. 12.
Theatra à Christianis damnata. 191
Τετρὰς. 16.17
Theodorichi lex de diei dominicæ cultu. 25.26.
Theodorus solus Cõsul. 205.

V.

Veneris dies. 8.
Vnguẽtum in baptismo. 168
Vnctio diuersis olim corporis partibus adhibita in baptismo. 142.
Votorum nuncupatio calendis Ianuariis. 219.

ERRATA QVÆ EXCIDERVNT SIC EMENDA: MEMOR priori numero Paginam, ſequenti lineam notari.

81.21. quartæ & ſextæ feriæ
13.17. pro regione ſcribe religione
14.10. ſeceſſum
16.8.9. dele hæc verba Iuſtinus Martyr in lib. & eorum loco repone quę ſequũtur. Auctor etiã libri. Ibidẽ pro Antonii emenda Antonini
20.12. pro etiam emenda iam ante
21. emenda Gaugrẽſi
24.16. pro in L. vbi emenda in L. vlt. & verſu 20. vigeat pro vigeat
25.5. ſubditos
30.5. inchoauerit
32.10. Ammianus & rurſus verſu 23. Epiphaniæ
34.7. interſerto.
36.9. occiduis 13. ſtrepitu 23. obſeruaui.
37.15. dele hæc verba, eſt, & repone 11. pro ſecundo & verſu penultimo, vigiliarum

38.20. & poſtea orbis
39.13. oratio.
41.9. Et deuota, & verſu 10. diſempta, idem & 24. veſpertinus conuiua & verſu vlt. Seuerum
42.5. ieiuni
44.12. Gratianus
45.7. adulteratę. 11. Bandone
46.2. raptorem
47.5. his vero. 10. nullus adeò
48.6. vſitatum
55.19. ſine
58.16.17. dele hac verba (ἢ addenda enim hæc particula eſt) & ita lege προσευχαῖς τῶν ἰουδαίων.
60.4. dele particulam à
61.4. Rhenanus
92. lin. penult. dele vocem, ſibi
93.2. Eccleſiáque.
98.1. non poſsit. 7. Homilia.
122.22. baptizandos
126.23. Scrutinium.
140. lin. vlt. circumfertur. fide, inter.
172.1. ait Rabanus.

AD L. DOMINICO DE SPECTACVLIS in C. Theod. Commentarius.

DOMINICO, *qui septimanæ totius primus est dies, & Natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam & quinquagesimæ diebus, quandiu cœlestis lumen lauacri imitantia nouam sancti baptismatis lucem vestimenta testantur, quo tempore, & commemoratio apostolicæ paßionis totius Christianitatis magistræ à cunctis iure celebratur, omni Theatrorum atque Circensium voluptate per vni-*

uersas vrbes earumdem populis denegata, totæ Christianorũ ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur. Si qui etiam nunc vel Iudæi impietatis amentia, vel stolidæ paganitatis errore atque insania detinentur, Aliud esse supplicationum nouerint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis existimet in honorem numinis nostri veluti maiore quadam Imperialis officij necessitate compelli, & nisi diuina religione contempta spectaculis operam præstat, subeundum forsitan sibi nostræ serenitatis offensam, si minus circa nos deuotionis ostenderit, quàm solebat, nemo ambigat. Quod tunc maximè mansuetudini nostræ ab humano genere defertur, cum virtutibus Dei omnipotentis ac meritis vniuersis obsequium orbis impenditur. Dat. Cal. Feb. Constantinop. Theod. XI., & Valentiniano. Cæs. Conss.

ERSTRINGVNTVR cõstitutione hac præcipui Christiani ritus festi dies, summa semper, quantum ab vltima antiquitate repetere licet, obseruãtia ac veneratione culti, & anniuersaria solennitate ab vniuersis, quâcunque se *Ecclesia* diffudit, celebrati: quemadmodum Origenes lib. viij. cõtra Celsum, & B. Augstinus epist. cxviij. ad Ianuarium testantur. In his primus, Dominicus dies occurrit, qui eiusmodi nomine à primis *nostræ* religionis auctoribus donatus est, antiquata & abrogata ea appellatione qua gẽtiles hunc diẽ signauerant. Constat quippe Solis diem à paganis vocitatum. Id quod Tribonianus ad Valentiniani, Theodosij & Arcadij cõstitutionem quandam addidisse videtur, quæ in l. omnes dies C. de feriis, refertur: vt ex eius legis cum l. 2. eod. tit. in Cod. Theodosiano collatione deprehendetur. Et hac prophana appellatione hunc diem nuncupant Impp. in l. Omnes iudices C.

de feriis l. 1. eod. tit. in Cod. Theod. l. 2. de spectaculis in eodem Cod. Habemus etiã huiusmodi appellationis testem nõ cõtemnendum Gregoriũ Turonensem lib. iij. hist. Francorũ. cap. xiij. apud quẽ ita est. Ecce dies Solis adest. Sic enim bar baries diem Dominicum vocitare consueta est. Maximus quoque Episcopus in sermone de Pentecoste qui Ambrosij orationibus interseritur, dominicũ diẽ ab hominibus seculi solis diem appellari scribit. Sed eius nominis piam magis & religiosam, quàm veram atque rationi consentaneã originẽ reddit. Solis enim diem inde dictam tradit, quòd eam sol iustitiæ Christus illuminet. Certissimũ quippe est diebus nomina à septem errantibus stellis (quas Græci planetas vocant) antiquitus indita fuisse. Quod & si à Politiano iam ante me adnotatũ est, non erit tamẽ inutile neque à proposito alienum omissis Dionis ex libr. xxxvij. & aliquot paucis ab illo cõgestis testimoniis, alios non minus apertè idipsum testificantes veterum auctorum locos proferre. Quorum recensendorum initium

ab Ausonio faciam, cuius hi sunt in Eidylliis versus.

Nomina quæ septem vertentibus apta diebus
Annus habet, totidem errantes fecere planetæ:
Quos indefessa voluens vertigine mundus
Signorum reliquà iubet in statione vagari.
Primũ supremũmque diem radiatus habet sol.
Proxima fraternæ succedit luna coronæ.
Tertius assequitur Titania lumina Mauors:
Mercurius quarti sibi vindicat astra diei.
Inlustrant quintam Iouis aurea sydera zonã:
Sexta salutiferũ sequitur Venus alma parẽtem
Cuncta supergrediens Saturni septima lux est:
Octauum instaurat reuolubilis orbita Solem.

Eusebius Emissenus homil.xj. de Pascha. Mortifera, ait, Idololatriæ consuetudo in tãtum homines occæcauerat, vt Solis, Lunæ, Martis, atq; Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, & diuersis elementorũ ac dæmonum appellationibus dies vocitarent, & luci tenebrarum nomen imponerẽt. Beda quoque in lib. de ratione tẽp. cap.iiij. Hebdomada septem diebus constat. Octauus autem dies idem primus est, ad quem reditur, eóque rursus hebdomada orditur. His nomina à pla-

netis gētilitas indidit, habere se credētes à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium & linguam, à Ioue tēperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatē. Idem in hymnis.

Ordo planetarum variat seriem feriarum
Quippe dies à diis placuit vocitare poëtis
Tertia Martis erat, Stilphontis quarta manebat.
Inde Ioui quintā tribuēdo vocant Iouianā
Sexta fuit Veneris, postrema Deum genitoris:
Has diis addebant seque his constare putabant.
Iuuit temperiem Iuppiter, Cyllenius artem
Pneumate Sol, vna Mars sanguine, copore Luna
Vel dedit humorem, Venus ipsa libidinis ignem.

Nec non Isidorus Hispalensis lib. v. Etymologiarū. cap. xxx. Dies, ait, dicti à diis quorum nomina Romani quibusdam syderibus sacrauerunt. Primū enim diē à Sole appellauerunt, qui princeps est omnium syderum, sicut & idem dies caput est cunctorum dierum. Secundum à Luna quæ Soli & splendore & magnitudine proxima est., & ex eo mutuatur lumē. Tertiū à stella martis, quæ vesper vo

catur: Quartum à ſtella Mercurij quam quidam candidũ circulum dicũt: Quintum à ſtella Iouis, quam Phaetontem aiunt. Sextũ à Veneris ſtella, quam Luciferum adſerunt, quæ inter omnia ſydera plus lucis habet. Septimum à ſtella Saturni, quæ ſexto cœlo locata triginta annis fertur explere curſum ſuum. Cuius gentiliũ inſtituti eamdem ille cum Beda rationem reddit. Plane Solis & Saturni dierum Iuſtinus martyr ſecunda pro Chriſtianis dicta apologia meminit. καὶ τῇ inquit, τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται. id eſt, die qui Solis dicitur, omnium qui & in oppidis, & qui ruri habitãt in vnum conuentus fit. Et paulo poſt. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα ἐν ᾗ ὁ θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε, Καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη· τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτόν. καὶ τῇ μετὰ τὴν κρονικὴν ἥτις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανεὶς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα. id eſt Solis autẽ die communes cætus, & concurſus facimus quandoquidem primus hic eſt dies quò

Deus caligine dispulsa orbem condidit. Et Iesus Christus seruator noster eodē die à mortuis excitatus est. Nam eo die qui Saturni diem antecedit in crucem eum sustulerunt. Et eo die qui Saturni diē sequitur, qui quidē, Solis est dies, Apostolos suos & discipulos, quibus conspicuum se præbuit, hæc docuit. Vtriusque pariter diei Tertullianus Apologetici cap. xvj. meminit. Æque, inquiens, si diem Solis lætitiæ indulgemus alia longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi à Iudaico more quem ignorant. Sed & Clemēs Alexandrinus lib. viij. Stromat. dierum Mercurij & Veneris mentionē facit his verbis. οἶδεν αὐτὸς καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα, τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς τετράδος καὶ τῆς παρασκευῆς λέγω. ἐπιφημίζονται γὰρ ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Ἀφροδίτης. id est: Nouit ipse quartæ & quintæ feriæ ieiunij abstrusos intellectus. Appellantur autem illa quidē, dies Mercurij, hæc vero dies Veneris. Et lunæ hebdomadas pro septimo quoque die lunæ sunt qui interpretētur apud Gelliū lib. xv. Noct.

Attic.cap.xj. Sabbatum planè Iudaicum Saturni diem appellat Dio non modo libro tricesimo septimo, sed & lib. xlix. quo Hierosolyma à Caio Sosio Syriæ & Ciliciæ præside capta & expugnata eo ipso religiosissimo eorũ die narrat. Quẽ eundem casum postea Vespasiano expugnatore passam eam ciuitatem Xiphilinus qui Dionẽ in epitomen cõtraxit, ita scribit. οὕτω μὲν τὰ ἱεροσόλυμα ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Κρόνου ἡμέρᾳ ἣν μάλιστα ἔτι καὶ νῦν ἰουδαῖοι σέβουσιν, ἐξώλετο. Id est: Hierosolymorũ vrbem expugnauit ipso Saturni quem hodiéque Iudæi religiosè colunt, die. Quamquã Latinos auctores interdum Sabbati nomẽ in eo die designando vsurpasse repperio. Seneca lib. xv.epist. Accendere aliquem lucernas Sabbatis prohibeamus. Suetonius in Tiberio ca.xxxij. Diogenes grãmaticus disputare Sabbatis solitus. Idem in Augusto. Nec Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter Sabbatis ieiunium seruauit, quàm ego seruaui hodie. Ouid.lib. 1.de remedio amoris.

Nec pluuias opta, nec te peregrina morentur
Sabbata. Idem περιεργαστικῶς eum diem sic

expreſsit lib.1.de Arte amandi.

Quaque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæſtino ſeptima feſta viro.

Iuuenalis Satyra.vj.

Obſeruant vbi feſta mero pede Sabbata reges.

Meminit & Sabbati Iuſtinus lib.xxxvj. Epitomes hiſto. Trogi Pompei. Cuius diei etymon, vt hoc obiter et per tranſennã admoneam, Lactantiũ ſummum alioquin virum, ignoraſse mirari ſatis non poſsum. Is enim lib.vij.Inſtit. Diuinarum.cap. xiiij. lingua Hebræorũ hunc diem à numero ſeptenario nomen acce piſſe ſcribit, cum tamen vel mediocriter eruditis notum ſit à requie ita appellatũ. quod poſt mundum ſex dierum ſpatio conſummatum, ſeptimo die dominus ab operibus ſuis requieuerit. Nã vt Gregorius Nazianzenus in Oratione de Pẽtecoſte ſcriptum reliquit, ἡ τοῦ σαββάτου προσηγορεία, κατάπαυσιν ἑβραϊκῶς σημαίνει. Cuius originis locupletiorem Ioſepho teſtem citare non poſſem, qui lib.1.Antiq. Iudaicarum cap. xi.ita ſcribit. καὶ τὸν κόσμον ἐν ἓξ ταῖς πάσαις ἡμέραις Μωϋσῆς καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ φυσὶ γενέσθαι. τῇ δὲ ἑβδόμῃ ἀναπαύσασθαι, καὶ λαβεῖν ἀπὸ τῶν .

ἔργων ἐκεχειρίαν, ὅθεν καὶ ἡμεῖς σχολὴν ἀπὸ τῶν πόνων κατὰ ταύτην ἄγοντες τὴν ἡμέραν προσαγορεύοντες αὐτὴν σάββατα, δηλοῖ δ' ἀνάπαυσιν κατὰ τὴν ἑβραίων διάλεκτον τὸ ὄνομα. Quod & ante eum à Philone proditum erat, in lib. περὶ τῶν χερουβὶμ his verbis. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ σάββατον, ἑρμηνεύεται δ' ἀνάπαυσις, θεοῦ φησὶν εἶναι μωϋσῆς. Licet alias passim planioris intelligentiæ causa Sabbatum ἱερὰν ἑβδόμην vocat. Idque nec inferioris classis auctores latuit. Est enim à Zonara vera nominis huius origo tradita, Tomo primo Annalium, vt & à Suida in verbo, σάββατον, & Isidoro lib. Etymologiarum vj. cap. xviij. quorum verba referre nihil attinet. Sed vt Lactantij ignorantia excusatione nulla defendi potest, ita Plutarcho qui propter eum quem sibi rerum Iudaicarum ignoratione finxerat errorem, ridiculam aliam & absurdam Sabbati notationem commentus est, facilius venia ab æquis iudicibus tribuetur. Quis enim nisi planè iniquus à gentili & pagano homine exactam sacræ historiæ cognitionē desideret? Sic autē de Sabbati etymo. ille lib. 4. Symposiacor. cap. vlt. ratiocionatur, quasi ad Bacchi cultū,

huius festiuitatis ratio reuocanda sit. Ait enim, οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ νῦν ἔτι πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι καὶ ταύτην ἀφιᾶσι τὴν φωνὴν ὅταν ὀργιάζωσι τῷ θεῷ. At Cẽsorinus Iudaicā huius diei obseruationẽ mysticæ septenarij numeri obseruationi tribuisse videtur lib. de die natali cap.xij.cū ita scribit. Alter autẽ ille partus qui maior est, maiore numero continetur: septenario scilicet quo rota humana finitur, & vt Solon scribit, & Iudæi in dierum omnium numeris sequuntur: & Hetruscorum rituales libri videntur indicare. Prophani porrò scriptores fabulosa multa & à veritate aliena de Iudaici populi origine, vita, moribus, religionéque excogitarũt. Quale est quod ab Ida mõte extenso Barbarorum more vocabulo Iudæos dictos Cornelius Tacitus lib.xvj. historiæ Augustæ scribit, quem tamen librum, vt hoc strictim attingam, pro quinto eius auctoris libro citat Tertullianus cap.xvj. Apologet. Vnde colligi potest aliter apud antiquos eius auctoris libros dispositos ac digestos fuisse, quàm vti nunc leguntur,

aut certè μνημονικῷ ἁμαρτήματι quo nōnunquā peritiſsimi quique lapſi ſunt Tertullianū in numero librorū falſum. Extitiſſe etiā quoſdam qui Hieroſolymorū vrbē ἀπὸ τοῦ ἱερὰ συλεῖν nomē inueniſſe crederēt. Ioſephus lib. 1. de Antiq. Iudaic. aduerſus Appionē auctor eſt, vbi & multa à fide hiſtoriæ abhorrentia de Iudæis eſſe Græcorum cōmentis prodita docet: quorū totam hiſtoriā, valde Romanis incognitā fuiſſe facilè intelliget qui cum Moſis libris Iuſtini librū xxxvj. Strabonis xvj. & Dion. xxxvij. contulerit. De Iudæis planè & eorū ſabbato operæ pretiū fuerit Rutilij Claudij verſus ex Itinerarij lib. 1. ſubiungere, ex quibus quid ille de eorum regione ſenſerit liquido patet.

Nanque, ait, loci curā querulus Iudæus agebat,
Humanis animal diſſociale cibis.
Vexatos frutices, pulſatas imputat algas
Damnáque libatæ grandia clamat aquæ.
Reddimus obſcœnæ conuicia debita genti,
Quæ genitale caput propudioſa metit.
Radix ſtultitiæ, cui frigida ſabbata cordi
Sed cor frigidius religione ſua eſt.
Septima quæque dies turpi damnata veterno

Tanquam lassati mollis imago dei.
Cetera mendacis deliramenta catastæ
Nec pueros omnes credere posse reor.
Atque vtinam numquã Iudæa subacta fuisset
Pompeij bellis, imperioque Titi.
Latius excisæ pestis contagia serpunt
Victoresque suos natio victa premit.

Verũ ille auctor nõ Iudaicæ modo religioni, sed & cultui nostro infestus fuisse videtur. In monachorum enim secessum, & paupertatis spontaneum studium ita ludit eodem libro.

Processu pelagi iam se Capraria tollit
Squalet lucifugis insula plena viris.
Ipsi se monachos Graio cognomine dicunt
Quod soli nullo viuere teste volunt.
Munera fortunæ, metuũt dum damna, verẽtur:
Quisquam sponte miser, ne miser esse queat?
Quænam peruersi rabies tam stulta cerebri
Dum mala formides, nec bona posse pati?
Siue suas repetunt ex fato ergastula pœnas,
Tristia seu nigro viscera felle tument.
Sic nimiæ bilis morbum assignauit Homerus
Bellerophontæis sollicitudinibus.
Nam iuueni offenso sæui post tela doloris
Dicitur humanum displicuisse genus.

Sed ad propoſitum tandem aliquando redeamus. Dierum ſupra relatas gentiliumque communi ſermone vſurpatas appellationes Chriſtianæ fidei adſertores abolere earumque loco alias religioni noſtræ magis conuenientes ſubſtituere conati ſunt. Solis certe diem dominicũ vocarunt: Cuius appellationis origo ſi à capite arceſſenda ſit, quos potius quam Apoſtolos ipſos auctores laudare debeã nõ video. Etenim Apocaly. cap. 1. hæc verba leguntur ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν κυρια κῆ ἡμέρᾳ. Reliquos verò dies feriarum nomine nuncuparunt diſcretis ac diſtinctis pro numeri ordine earum appellationibus. Vnde Beda in hymnis.

Noſtro more dies feriæ ſunt nomen habentes

Et poſt,

Sed primã, quartam feriam ſextãque vocantes
Sabbati ab antiqua mutuamus lege vocamen:
Mercurij Veneriſque dies hos priſca vocabat
Aetas: falſorum venerans portenta deorum.
Saturnique patrem quem credidit eſſe deorum.

Harum vero appellationum Silueſtrũ Pontificem auctorẽ Beda ciet. Quod vt in dubium vocare omnino non auſim,

ita compertum habeo τῆς τετράδος πέμπτης καὶ ἕκτης καὶ παρασκευῆς nominibus in hebdomadæ diebus exprimendis vsos eos qui Silueſtrum longo interuallo anteceſſerũt. Sic Ignatius Antiochenæ Eccleſiæ tertius poſt Petrum Epiſcopus in Epiſtola ad Philipp. quartam feriam τετράδα ſextã autem παρασκευὴν nominat. Iuſtinus etiam Martyr in lib. reſponſionũ ad orthodoxos ἐρωτήσει ξέ. ἀπόδειξις, inquit, τῇ μὲν τετράδι ἀλλὰ τῇ πέμπτῃ παραδέδοται τὸν χριστόν. Et Clemens Alexandrinus quem cõſtat Seueri & Antonij filij eius temporibus floruiſſe, quem vulgo diẽ Mercurij τετράδα, quẽ Veneris ἡμέραν παρασκευῆς, lib. 7. Stromat. vocat Paraſceues quoquevocabulo in die Veneris ſignificanda vſus eſt Tertul. lib. iiij. aduerſus Marcionem. Permanſiſſe verò & ad poſteros eorum eaſdem appellationes manaſſe nunc oſtendã. Socrates namque lib. hiſt. Eccleſiaſt. vij. cap. xxj. de Theodoſio iuniore. Καρτερὸς δὲ οὕτως ἦν ὡς καὶ κρύος καὶ καῦμα γενναίως ὑπομένειν. νηστεύειν τέ πολλὰ καὶ μάλιστα τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς ἡμέρας. Quã poſtremam clauſulã Caſsiodorus lib. xj. hiſt. Tripartitæ cap. xvij. ita

xvij.ita reddidit. Plerunque ieiunabat,& maximè quarta feria & ſexta ſtudio chriſtianitatis. Idem Socrates lib. v.cap.xxij. αὖθις δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ τετράδι. καὶ τῇ λεγομένῃ παρασκευῇ γραφαί τε ἀναγινώσκονται καὶ οἱ διδάσκαλοι ταῦτα ἑρμηνεύουσι. Et qui vulgo, dies Iouis ἡμέρα πέμπτη abeodem appellatur lib. vij.cap.xi. παρασκευῆς quoque & μιᾶς τοῦ σαββάτου vocabula vſurpauit Sozomenus lib .vij. hiſtor. Eccleſ. cap.xix. Beatus verò Auguſtinus Iouis diem quintam ſabbati appellat Epiſtola cxviij. ad Ianuariũ. quo modo & B. Hieronymus diem vulgò Martis dictam, tertiam Sabbati nominat, in Epitaphio Paulæ matris ad finem. Eadémque loquendi figura Euſebius lib. viii.hiſtori.Eccleſiaſticæ ſecundum quorundam editionem. ἡμέραν τετράδα τοῦ σαββάτου dicit. Sabbati planè nomẽ ex Iudæorum lingua retentum eſt, Saturnòque deſiit dies hic adſcribi,& ita cum Ambroſio lib. iiii. de ſacramentis cap. vlt. reliquos omnes loqui inuenias. Verum vt ad Dominicum diem redeamus qui nobis totius diuerticuli anſam præbuit, non dubiũ eſt quin is peculiari hac Dominici diei no

ta inde ſignatus ſit, quòd in eo dominus noſter Ieſus Chriſtus à mortuis excitatus ſit. Quapropter Ignatius ad huius diei cultum Magneſianos excitans, eo illum ornat elogio vt ſubiiciendum id mihi videatur, ſed latinis potius ex vulgari tranſlatione, in qua quid reprehendam non habeo, ſumptis, quàm Græcis verbis quò lectoribus pereque omnibus conſulatur. Dominicum, ait, diem omnis Chriſti amans feſtum celebret, diem reſurrectionis, Regalem, omnium dierum ſupremum, quem expectans propheta, dicebat. In finem pro octaua in quo & vita noſtra exorta eſt, & mortis in Chriſto victoria facta. Eum quoque diem ἁγίαν ἡμέραν vocat Dionyſius Corinthi Epiſcopus apud Euſeb. lib. iiii. hiſtor. Eccle. cap. xxvij. Plane Iuſtinus martyr cultus qui huic diei impenditur duplicem rationem reddit, ad finē Apologiæ pro Chriſtianis ſecundæ: quòd nimirum eo die tenebris diſcuſſis lux in orbem recens conditum diffuſa ſit: Et quòd eodē Chriſtus reſurrexerit. Ebionæos etiam licet Iudaicæ legi in pluriſque adhærentes,

Christianis tamen consensisse in dominicorum dierum obseruantia Eusebius lib.iij. historiæ Ecclesiasticæ cap. xxvij. scribit εἰς μνήμην vt ille loquitur, τῆς σωτηρίου ἀναστάσεως. Beatus quoque Augustinus in Epist. cxix. ad Ianuarium, & in lib.ii. de peccato originali contra Pelagium, diem in hebdomadarum recursibus octauum resurrectione domini declaratum esse, & ex illo cæpisse habere festiuitatē suam tradit. Necnon Maximus Episcopus sermone de Pentecoste qui inter Ambrosianos Sermones est sexagesimus primus. Dominica, ait, nobis ideo venerabilis & solemnis est, quià in ea Saluator velut sol oriens discussis infernorum tenebris luce resurrectionis emicuit. Eadem Isidorus lib. vi. Etymolog cap. xviij & lib.i. de Eccles. offis. cap. xxiij. Augustini ex Epist. ad Ianuarium à me iam prolatis verbis tradit. In fidem verò & indicium resurrectionis dominicæ stātes atque erecto ad cælum vultu non pronos & in genua procidentes eo die maiores nostros orasse mihi compertum est. Docet hoc eáque quam dixit, ratione insti-

tutum tradit Iustinus Martyr in lib. Responsionum ad Orthodoxos cap. cxv. Atque adeo nefas habitum eo die de geniculis adorare, Tertullianus in lib. de corona militis prodidit. Idem suis temporibus obseruatum. B. Hieronimus aduersus Luciferianos, & B. Augustinus. Epist. cxix. ad Ianuarium & Isidor. lib. i. de Eccles. Offic. cap. xxxiij. contestantur. Maximus quoque Taurinesis, ni fallor, Episcopus in eo sermone de Pentecoste ex quo etiam testimonium protuli, Dominicis diebus non ad exorandũ deum genibus succidisse Christianos, sed erectos & feriatos resurrectionem domini celebrasse disertè scribit. Necnon Rabanus Maurus qui ab huic octingentis annis vixit lib. ii. de Instit. cleric. cap. xlii. Vnde etiam, ait, in Dominico die stantes oramus, quod est signum futuræ Resurrectionis. In vrbem sanè eo die ex agris frequentem populum Iustini temporibus precum causa conuenisse, & ab omni opere quieuisse ex eius Apologeticis orationibus patet. Ac eo quoque die ieiunium vel ab ipsis nascentis Ecclesiæ

exordiis est inhibitum, vt pote tristitiam omnem læti eius diei festiuitate respuente, quemadmodum Tertullianus in lib. de corona militis tradit. Quare & sexagesimo quarto capite Canonum qui Apostolici vocantur, clericis sub depositionis pœna Dominico die ieiunare interdicitur. Itaque cum instituta ab Ecclesia ieiunia Eustathius Sebastensis episcopus reprobaret, nouáque induceret, Grangrensi Cōcilio dogma in hanc sententiam proditum est. Si quis tanquam hoc continentiæ cōuenire iudicans, aut in eius diei contemptum die Dominico ieiunauerit, anathema esto. Quod decretum ex eius Concilij capite xviii. Gratianus trāscripsit in Cano. Si quis tanquam distinct. x. Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnatos pronunciat Ambrosius Epist. lib. x. Episto. lxxxiii. Iā vt ad politicas sanctiones descendamus, extant de cultu huic diei impendendo duæ constitutiones: Ambæ Constantini ad Helpidium eodem quidem anno nimirum Crispo. ii. & Constantino Coss. propositæ: Ceterum diuersis mensibus.

Prior Nonis Martij. Posterior. v. Non. Iulij. Illa quidem relata est in l. Omnes C. de feriis. in hæc verba. Omnes Iudices vrbanæque plebes & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescāt. Ruri tamen positi agrorum culturæ liberè licenterque inseruiant, quoniam frequenter euenit vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti prouisione cōcessa. Posterior verò eius Imperatoris cōstitutio habetur in l. i. de feriis in Cod. Theod. his verbis. Sicut indignissimum videbatur diem Solis venerationis suæ celebrem, altercantibus iurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum & iocūdum est eo die quæ sunt maximè votiua compleri. Atque ideo emancipandi & manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, & super his rebus acta non prohibeantur. Quibus coniungenda sunt quæ de eo Imperatore Eusebius lib. de vita ipsius quarto scribit: cuius verba vti sunt à Muschulo latinè reddita, paucis dumtaxat mutatis in

quibus auctoris mentem non satis expressit subiiciam. Omnes ait, Imperio populi Romani subditos diebus seruatori nuncupatis feriari præcipiebat. Similiter vt & eas quæ sunt Sabbati venerarentur, propter memoriam, vt mihi videtur, eorum quæ in illis à communi seruatore gesta memorantur. Salutarem quidem diem quam lucis & Solis agnominem esse contingit à militaribus viris studiosè coli docens illis quidem qui diuinæ fuerant fidei facti participes, Ecclesiam Dei liberè ac sedulò frequentandi, vt & preces absque vllo impedimento facerent, otium ac copiam dedit. Aliis verò qui nondum diuinam fuerant consecuti doctrinam secundaria lege mandauit vt Dominicis diebus in suburbiis in nudum ac purum campum meditatam precem ex vno symbolo cuncti simul deo destinarent. Sed & Præsidibus prouinciarum legem de eius diei obseruatione ab eo dictatam esse postea scribit. Ceterum Constantini ductus exemplo Theodosius emancipandi quoque ac manumittandi diebus dominicis licē-

aduersarij & quæ sequuntur. Nec verò minorē huic diei reuerentiā exhibēdam Clotharius & Theodoricus reges cēsuere, qui eo in totū ab operibus rusticis subdites suos abstinere voluerūt. Alemānorū namque legibus, vt ex earū tit. xxxix. patet, Clotharius in hunc modum cauit.
« die Dominico nemo opera seruilia præsumat facere, quia hoc lex prohibuit & sacra scriptura in omnibus contradicit Si quis seruus in hoc vitio inuentus fuerit, vapulet fustibus: Liber autem corripiatur vsque ad tertiam vicem. Si autem post tertiam correptionem in hoc vitio inuentus fuerit, & Deo vacare die Dominico neglexerit, & opera seruilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate perdat. Si autem super hæc inuentus fuerit, vt diei Dominico honorem non impendat, & opera seruilia fecerit, tunc coactus, & conuictus coram Comite vbi tunc Dux ordinauerit, in seruitium tradatur, & quia noluit Deo vocare, in sempiternum seruus permaneat.
Baioariis verò Theodorichus ita edixit.
« Si quis die Dominico operam seruilem

fecerit, liber homo, id est si bouem iunxerit, & cũ curru ambulauerit, dextrum bouem perdat. Si autem siccauerit fœnum, vel collegerit aut messem siccauerit, aut collegerit, vel aliquod opus seruile fecerit die Dominico, corripiatur semel vel bis, & si non emendauerit, rumpatur dorsum eius L. percussionibus & cætera. In vetusta etiàm quadam manuscripta Canonum Ecclesiasticorum à maioribus nostris proditorum Rhapsodia caput de hac re offendi quod ita habet. Inter cætera admonitionis nostræ officia satis illud nobis necessarium visum est, vt populis fidelibus terribiliter denuncietur vt diem Dominicum in quo auctor vitæ resurrexit à mortuis honorabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reuerentiam deorum suorum dies colere, & Iudæi more carnali Sabbatum carnaliter obseruare satagũt, quanto magis Christianæ religionis deuotio ob memoriam Dominicæ resurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Sed & Matisconensis Synodi secundæ cap. j.

de hoc die obseruando, ita patres caue-
runt. Custodite diem Dominicam, quę
nos denuò peperit, & à peccatis omni-
bus liberauit. Nullus vestrûm litium fo-
mitibus vacet, nullus actiones exerceat,
nemo sibi talem necessitatem exhibeat,
quę iugum ceruicibus iumentorum im-
ponere cogat. Estote omnes in hymnis
& laudibus Dei animo corporéq; intēti.
Si quis vestrûm proximam habeat Eccle
siam properet ad eandē, & ibi Domini-
ca die seipsum precibus lachrymísq; affi-
ciat. Sint oculi manúsq; vestræ toto illo
die ad Deum expansæ: Ipse est enim dies
requietionis perpetuus, ipse nobis per
septimæ diei vmbram insinuatus nosci-
tur in lege & prophetis. Iustum igitur
est, vt hanc diem vnanimiter celebre-
mus, per quam facti sumus quod non
fuimus: Fuimus enim ante serui peccati,
sed per hanc facti sumus filii iustitiæ. Ex-
hibeamus domino liberam seruitutem,
cuius nos nouimus pietate de ergastulis
liberatos erroris: non quia dominus no-
ster à nobis expetit, vt corporali absti-
nentia diem Dominicam celebremus,

ſed quærit obedientiam, per quam nos calcatis terrenis actibus, ad cœlum vſque miſericorditer prouehat. Si quis itaque veſtrûm hanc ſalubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, ſciat ſe pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps ſacerdotali quoque iræ implacabiliter ſubiacere. Si cauſidicus fuerit irreparabiliter cauſam mittet, ſi ruſticus aut ſeruus, grauioribus fuſtium ictibus verberabitur, ſi clericus aut monachus, menſibus ſex à conſortio ſuſpendetur fratrum. Hæc nãque omnia, & placabilem erga nos Dei animum reddunt, & plagas morborum, & ſterilitatem amouent, atque repellũt. Gregorius Turonenſis libro x. hiſtoria. capite xxix. Sanctus, ait, hic dies qui in principio lucem conditam primus vidit, ac dominicæ reſurrectionis teſtis factus emicuit. Ideóque omni fide obſeruari debet, ne fiat in eo omne opus publicum. Quibus conſentanea Beda, in libello de ordinatione feriarum paſcalium per Theophilum Epiſcopum Cæſarienſem ac reliquorum Epiſcoporum ſyno-

dum facta, tradit, his verbis. Quem credimus factum fuisse in mundo primum nisi Dominicam diem? Theophilus Episcopus dixit. Probate quod dicitis respóderunt Episcopi. Secundum scripturæ authoritatem factum est vespere & mane dies primus, deinde, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, in quo septimo requieuit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem sabbatũ appellauit. Ergo cum nouissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus nisi Dominicus dies? Ibidémque hunc diem multis benedictionibus à Deo sanctificatum Episcopi probant. Nam & in ipso tenebras remotas lucémque apparuisse, & eo die de terra Ægypti, velut de tenebris peccatorum quasi per fontem baptismi per mare rubrum Israeliticum populum liberatum, eodem die cælestem cibũ manna hominibus datũ. Primum quoque hunc diem cum nouissimo die obseruari Mosen ad populum mandasse, ac postremo eo die resurgere à mortuis dominum dignatũ esse, ideóque hunc tot ac tantis benedictionibus

sanctificatum diem priscos nostros patres impensiori cultu prosecutos esse mirum nemini videri debet qui nobis & lucis & vitæ æternæ primordia inchoauerint. Quæ etiam cōpendiose, Isidor. lib. de Eccles. offic. i. ca. xxiiij. & ab eo mutuatus Rabanus Maurus lib. de institutio. clericorū xi. cap. xlij. ita perstringit. Apparet autem hunc diem etiam in scripturis sanctis esse solemnem. Ipse enim est dies primus seculi: in ipso formata sunt Elemēta mundi: in ipso creati sunt Angeli, in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus: in ipso Spiritus sanctus super Apostolos descēdit: Manna in eo die in eremo primùm de cœlo datū est. Sed ad Imperatores nostros reuertamur. Aiunt illi. ATQVE NATALI. Hunc diem in religiosissimis numerarunt & meliore lapillo notarunt prisci nostræ religionis antistites. B. Chrisostomus in Oratio. de B. Philogonio. Appetit enim festū omnium festorum maximè venerandum adorandúmque: quod si quis appellet omnium festorum metropolim haudquaquam aberret. quod autem hoc est?

Christi iuxta carnem natiuitas. Ab hoc enim illustratio Dei, festum videlicet Epiphaniorum ac sacrum Pascha, Ascensio & Pentecoste originem ac fundamentũ ducunt: nisi enim secundum carnem natus esset Christus nequaquam baptisatus esset. Nam, id est festũ Theophaniorum: nequaquam fuisset Crucifixus, nam hoc est festum Paschæ: Nequaquam misisset Spiritum sanctum quod est festũ Pentecostes. Itaque ab hoc ceu fonte quopiã hi diuersi amnes orti. Nota sunt nobis hæc festa, verũ non ob hoc tantũ par est hunc diem cæteris anteponi sed etiã ob id quod id, quod in hoc natũ est cæteris omnibus est venerabilius. B. Ambrosius Serm. xvi. Benè quodam modo sanctam hanc diem natalis d omini Solem nouum vulgus appellat, & tanta sui auctoritate id confirmat, vt Iudæi etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter nobis complectendum est, quia oriente saluatore non solum humani generis salus, sed etiam Solis ipsius claritas innouatur. Possent & alia præclara huius diei encomia ex

veterum Theologorum ſcriptis proferri, ſed ſuperiora duo ſufficere mihi viſa ſunt. Itaque mirum non eſt hunc diem inter feriatos & à iudiciaria contentione ſtrepitũque forenſi vacuos ab Impp. ſtatui in l.ii.& l. Omnes dies Cod. de feriis.Sequitur.ATQVE EPIPHANIORVM CHRISTI. Eſt hic quoque dies ex eorum numero, quos publica religio iam olim conſecrauit.Ammio. Marcell. lib.xxi.Et vt hæc,ait, interim celarentur feriarum die, quem celebrantes menſe Ianuario Epiphaniam dictitãt, Progreſſus in eorum Eccleſiam ſolenniter numine adorato diſceſsit. Ob Chriſti autem numen manifeſtatum celebritatem hanc inſtitutam ipſa nominis origo ſatis declarat. Verum qua in re aut primum aut potiſsimum ſe Chriſti potentia patefecerit, quæque eius apparitio huic celebritati locum dederit, non ſatis video inter antiquos conuenire. Ambroſius enim de die ſancto Epiphaniçæ Sermo. xxi.Pleroſque, ait, in Epiphaniæ die hactenus à Domino memorabilia facta eſſe commemorare ſcribit, vt rogatus ad

nuptias aquæ ſubſtantiã in vini ſpeciem commutarit ac liquorẽ fontium in meliorem vſum ſui benedictione transtulerit: quo mirabili ſigno diuinitatis ſuæ primum ille virtutem declarauerit. Nõnullos verò in ea die, à Ioanne eum baptiſatum in Iordane teſtari: eiuſque baptiſmi memoriam hac Epiphaniæ celebritate conſignatam. Idem Sermo xxij. vtranque opinionem refert, & conciliare nititur, quaſi aliud de alio ſignum cõtineatur. Nam & cum baptizatus eſt Dominus, inquit, & myſterium lauacri inſtituit, & humanum genus velut vilem aquam *in* æternam ſubſtantiam diuinita*tis* ſapore cõuertit. Similiter & cum hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum vtrũque operatus eſt: & ſpeciem magis neceſſariam nuptiis præſtitit, & demonſtrauit corpora hominum per lauacrum ſancti Spiritus eſſe replẽda ſubſtantia. Idem Sermo xviij. ordine factum docet vt poſt natalem Domini cõfeſtim feſtiuitas hæc ſequeretur. Idq; ita rationem exegiſſe vt poſt eius diei quo natus eſt commemorationẽ alterius diei quo

renatus est quoque eum pater colēdum gentibus manifestauit, commemoratio consequenter subiungeretur. Clarius verò & crassiori, quod aiunt, Minerua hoc exponit Mâximus Episcop. in sermone quodam Ambrosianis sermonibus intersecto. Epiphaniæ, ait, hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis quid interpretetur hoc verbū, scilicet quia ἐπιφαίνειν Græcè, latinè dicitur apparere: Ergo quia tunc primum apparuit Saluator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo ante non fuerit cum mundus per ipsum factus sit: sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, & in tenebrosas conscientias hominum fidei splēdor aduenerit. Signum autem quod operatus fuit, vt diuinitatem suam hominibus declararet & humanis mentibus tanquam nouus & inopinatus appareret, fuisse aquæ in vinum mutationem tradit. At Greg. Nazianz. ad baptismi Christi recordationem festiuitatem hanc referen-

dam censebat vt ex eius oratio. quæ εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανιῶν, inscribitur, perspicuè colligimus. Vnde Leo Epist. lxij. ad Episcopos per Siciliam constitutos quosdam existimasse scribit Epiphaniæ festiuitatem idcirco priuilegium habere baptismatis debuisse, quod in eadam die Dominus ad baptismum Ioannis accessisset. Quam tamen sententiam improbat, illius baptismi aliam fuisse gratiam dicens nec ad eandem pertinuisse virtutem. Isidorus verò lib. j. de Ecclesiast. offic. cap. xxvj. tribus ex causis solennitatem hanc Epiphaniorum nomen inuenisse scribit: siue quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit, siue quod eo die sideris ortu Magis sit proditus, siue quod primo signo per aquam vino facto, multis sit manifestatus. Quã triplicem huius festiuitatis rationẽ Pontius Paulinus his versibus conclusit lib. de natali felicis ix.

Vt veneranda dies cunctis qua virgine natus
Pro cunctis hominẽ sumpsit Deus, vtque deinde
Qua puerum stella duce mystica dona ferentes
Dupplicitet videre Magi: seu qua magis illum

Iordanis trepidans lauit tingente Ioanne
Sacrantem cunctas recreandis gentibus vndas.
Siue dies eadem magis illo sit sacra signo
Quo primũ Deus egit opus, cum flumine verso
Permutauit aquas prædulcis nectare vini.

Isidorus porro ibidem, ex Casiano adiicit, apud Græcos natiuitatem domini & Epiphaniorum solennitatem non bifariè vt in occidius prouinciis, sed vnius diei festiuitate celebratam. Quibus addenda sunt quæ idem auctor lib. vj. Etymolog. cap. xviij scribit. Epiphaniorũ vtiquè diem sine strebitu iudiciali forẽsique contentione obseruari Imp. Theod. precipit in l. 2. Cod de feriis. Rursusque eum diem feriatum esse habendum Impp. Valentin. Theod. & Arcad. constitutio edicit quæ in l. Omnes dies. Cod. eodem tit. refertur. Sequitur PASCHAE ETIAM. Omnium Christianæ religionis celeberrimum augustissimúmque habitum ab antiquis Paschalẽ diem obseruari: quem illi præcipua quadam veneratione in memoriam Dominicæ resurrectionis semper sunt prosecuti. Beatus quidem certe Chrisosto-

mus homelia vij. de resurrectione Domini. Licet, ait, omnes solennitates quæ in Ecclesiis pro Dei honore celebrantur, sanctæ sint atque venerabiles, tamē hodierna Dominicæ resurrectionis dies præcipuam quandam ac peculiarem festiuitatem habet. Greg. Nazianzenus in sermone de hac festiuitate αὕτη, inquit ἑορτῶν ἡμῖν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων, τοσοῦτον ὑπερέχουσα πάσας οὐ τὰς ἀνθρωπινὰς μόνον, καὶ χαμαὶ ἐρχομένας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτῷ τελουμένας, ὅσον ἀστέρας ἥλιος. Inter cætera verò festiuitatis huius solennia noctē eius peruigilio transmitti consueuisse sciendum est Tertullianus in lib. est T. ad vxorem. Quis, ait, de gentili marito loquitur nocturnis conuocationibus si ita oportuerit à latere suo eximi libēter feret? Quis denique solennibus Paschæ abnoctantē securus sustinebit? Quod & Eusebius hist. Ecclesiast. lib. vj. cap. xx. apertè indicat de Narcisso agens κατὰ τὴν μεγάλην inquit, ποτὲ τοῦ πάσχα διανυκτέρευσιν, τοὔλαιον φασὶ τοῖς διακόνοις ἐπιλιπεῖν. i. vt Rufinus vertit. Accidit aliquando in die solenni vigilianum Paschæ oleum deesse luminaribus. Idem

eiusdem lib. cap. xxxiiij. de Philip. Imp. τοῦτον κατέχει λόγος χριστιανὸν ὄντα, ἐν ἡμέρᾳ τῆς ὑστάτης τοῦ πάσχα παννυχίδος τῶν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν τῷ πλήθει μετασχεῖν ἐθελῆσαι. Quæ verba ita Rufinus vertit. De hoc traditum nobis est quod Christianus fuerit, & in die Paschæ id est in ipsis vigiliis cum interesse noluisset & communicare mysteriis (Sic enim legendum est) ab episcopo loci non priùs esse permissus nisi cõfiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret. De hoc etiam peruigilio accipienda sunt hæc eiusdem Eusebij verba καὶ τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς παννυχίδας, quæ lib. iij hist. leguntur. Lactantius lib. vij. instit. diuinarum cap. xix. Et hæc est nox quæ à nobis propter aduentum Regis ac dei nostri peruigilio celebratur. Cuius noctis duplex ratio est & quòd in ea vitam tum recepit, cum passus est: & postea. Orbis terræ regnũ recepturus est, quæ verba ex eo nonnullis additis Isidor. lib. vj. Etymolog. cap. xvij. transcripsisse videtur. Huc pertinet quod de nocte diem festum Paschæ precedente luminibus & flammis coruscante. Greg. Nazianzenus in sermo. de Pas-

cha ita ſcribit, Καλὴ μὲν ἦν ἡ χθὲς ἡμῖν λαμπροφορία καὶ φωταγωγία, ἣν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ συνεστησάμεθα. πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ καὶ ἀξία πᾶσα δαψιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίζοντες καὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀντίτυπος. Idem in oratio funebri in patrem, noctem quoque eam Paſchalem vigiliis tranſactam & luminum ſplendore illuſtratam oſtendit his verbis Ὁ καιρὸς ἦν τὸ ἅγιον πάσχα καὶ περιβόητον, ἡ βασίλισσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα, καὶ ἡ λαμπρὰ νὺξ λύουσα τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας καθ᾽ ἣν ἡμεῖς ὑπὸ πλουσίῳ φωτὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν αὐτῶν ἑορτάζομεν. Gregorius quoque Nyſſenus in oratio de feſto Paſchæ hoc idem perſpicuè cõprobat, cuius verba, ſi latinè quàm græcè loquenté audire quis malit, ſunt eiuſmodi. Quod oculis cernitur lumen, nocte nobis per lampadas in nube ignis præferebatur. Sermo autem per totam noctem aures noſtras circunſonans in Pſalmis, hymnis, cantionibúſque ſpiritualibus, tanquam flumen quoddam gaudij per aures in omniũ influens nos optima ſpe repleuit. Quoniã hæc igitur lucida nox commixta lampadum luminibus cum matutinis radiis Solis vnum continuum nullarum interpoſitione te-

nebrarum diremptum diem effecit &c, De hac etiam Paſchali nocte verſus Auſonij proferam, quibus Chriſtum ſic affatur.

Ad temet properant vigilatu conuenientes
Nox lucem reuehet fundalibus anteferendam.
Nox lumen pariens credentibus indubitatum
Nox *flammis operum meditatrix ſyderiorum*

Socrates quoque hiſt. Eccleſiaſt. lib. vij. cap. v. cum de Sabbato tractat. magnam ad eum confluxiſſe in feſto Paſchæ multitudinem τὴν ἐξ ἔθους παννυχίδα ποιοῦντων narrat. De hac autem nocte Matiſconenſis ſecundi Concilij canon. primus accipiẽdus eſt, in quo ita eſt. Noctem quoque ipſam quæ nos ſupernæ & luci inacceſſibili reddidit, ſpiritualibus exigamus excubiis nec dormiamus in ea queadmodum dormitant, qui nomine duntaxat Chriſtiani eſſe noſcuntur: ſed oremus & vigilemus operibus ſacris, vt digni habeamur in regno coheredes fieri ſaluatoris hinc facilius intelligetur quod B. Hieronymns vigilantium ſcribit ideo vigilias & pernoctationes in baſilicis martyrum exiſtimaſſe reſpuendas ne

Paſcha crebrius celebrari videretur. Planè Procopius lib. ij. de bello Perſico Chriſtianos feſtũ Paſchæ diem magna feſtiuitate celebrauiſſe & primo eius die ieiunos totodie immo & in multã noctẽ perſtitiſſe cõmemorat. Vnde Auſon. in Carmine de Dominica reſurrectione.

Sancta, ſalutiferi redeunt ſolennia Chriſti
Et deuota pij celebrant ieiunia myſtæ,

At die ipſo Paſchæ ieiunia dirempta diẽ aliò verſu Eidyllij ſecundi docet.

Tu menſis, inquiens, dirimis ieiunia relligioſa. Ideóque Pontius Paulinus Epiſt. ad amandũ ſolennitatem Paſcha lem reuocaſſe dies Prandiorum dicit. Nimirum quia olim non ad Meridiem vſque vt fit hodie, ſed ad veſperam vſque ieiunia obſeruabantur. Quod ille auctor non vno loco indicat, veluti Epiſtola eadem cum ait. Nam cũ in diebus quadrageſime aduenïſſet, & eum vt clericũ fraterno excepiſſemus affectu quo tidiana ieiunia non refugit, & pauperẽ menſulam veſpertinus conuiuia non horruit. Idem lib. iii. Epiſt. vltim. ad Seueram fraternitatemq; monacham veſ-

pertinis post ieiunia cibis auidam dupli-ci ministerio fermentatis vtribus aut so-luto ventre distentat. Idem alia ad eun-dem Seuerum Epistola. Videant ergo nos non mane ebrij sed vesperè ieiunij. Idem lib. vij. Natalis fel.

Nostis eum morem, vt ieiunare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere sacris
Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutis
Cœtibus à templo Domino, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape cæpimus hymnos
Exultare Deo & Psalmis producere noctem.

Hûc etiam pertinet quod Aurelianē-sis iiij. Synodi cap. ij. quadragesimali to-to tempore monachis non nisi Domi-nico die prandere permittitur: Item quod Turonicæ Synodi ij. cap. xviij. à Pascha ad quinquagesimam, quod qui-dem tempus à ieiuniis vacuum est pran-dium monachis, solis rogationum die-bus exceptis parari præcipitur. Iam ve-rò Paschales ferias quo honore Chri-stiani principes coluerint, præter eam in cuius interpretatione versamur consti-

tutionem, etiam ex aliquot aliis eorum constitutionibus intelligimus, quas ope ræpretium duxi secundũ ordinis & tẽporis quo emissæ, propositæ datæque sunt rationem subiicere. Ac primũ Imp. Valentiniani, Valentis & Gratiani constitutio iij. Non. Maij Lupicino & Iouiano (Sic enim nõ in codicis modo Theodos. exemplari sed & apud Socratem lib. iiij. histor. Ecclesi. cap. x. posterioris Consulis nomen effertur, licet à Marcellino Cassiodoro, & Mariano Scoto Iouinus nuncupetur, qui perperã Iouinianus lib. vij. hist. tripart. cap. xxij. dicitur) Coss. id est anno à Christo nato ccclxvj. data in Cod. Theodos. refertur sub tit. de indulgentiis crimin. in hæc verba. Ob diẽ Paschæ quem intimo corde celebramus omnibus quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissoluimus. Attamen sacrilegus in maiestate reus, in mortuos veneficus, siue maleficus adulter, raptor, homicida, communione istius muneris separentur. Iidémque príncipes anno se quenti secundo priorum duorum Consulatu aliam constitutionem ediderunt

quæ in eodem Codicis Theodoſ. titulo legitur. Ea ſic habet. Paſchæ celebritas poſtulat vt quoſcunque nunc ægra expectatio quæſtionis pœnæque formido ſollicitat, abſoluamus. Decretis tamen veterum mos gerendus eſt: nec temere homicidij crimen, adulterij fœditatem, maieſtatis iniuriam, maleficiorũ ſcelus, inſidias venenorum, raptuſque violentiam ſinamus euadere. Propter quas ea conſtitutione cõprehenſas exceptiones Imp. Grabanus, Valẽtinianus & Theodoſ. in l. Paſchalis eod-tit. aiunt, Paſchalis lætitiæ diem ne illa quidem temere ſinere ingenia quæ flagitia fecerunt. Aliam deinde Impp. Gratian. Valentin. & Theodoſius, Richomere & Clearcho Coſ. qui anno ſalutis reparatæ ccclxxxiij Conſulatum geſſere conſtitutionem ad Marcianum vicarium emiſerunt, quæ in eodem tit. de indulgent. crimin. extat his verbis. Religio anniuerſariæ obſeruationis hortatur vt omnes omnino periculo carceris, metúque pœnarum eximi iubeamus, qui leuiore crimine rei ſunt poſtulati. Vnde apparet eos excipi

quos attrox cupiditas in scelera compulit sæuiora, in quibus est primum crimen & maximum maiestatis, deinde omicidij, veneficiique ac maleficiorum, stupri atque adulterij paríque immanitate sacrilegij sepulchríque violati, raptus, mouetæque adulterata figuratio. At anno post.i. Arcadio & Bautone (vel vt Casiodorus Baucone, vt Socrat. lib. v. hist. Eccles. cap xij. cum Mariano Scoto Baudoue) Coss. deinceps non expectanda indulgentiæ suæ rescripta ad laxandas vinctis ob Paschalem festiuitatem carcerum fores constituerunt. Sed *vbi primũ* Paschalis dies extitisset, omnium confestim vincula Solui: nullumque carcere teneri inclusum: quemadmodũ ex l. Nemo, de Episcop. audient. in Cod. Iustinian. & l. Nemo, de indulgent. crim. in Cod. Theod. apparet. Nõ tamen id beneficij omnibus generaliter & indistinctè reis indulgent. Ab iis enim secernunt eos, quibus dimissis lætitia cõmunis contaminaretur. Quis enim (inquiunt) sacrilego diebus sanctis indulgeat. Quis adultero vel incesti reo tẽ-

pore caſtitatis ignoſcat? Quis non raptorã in ſumma quiete & gaudio communi perſequatur inſtantius? Nullam accipiat requiem vinculorum qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſinit: patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulteratórque, ſic enim melius in codice Theodoſiano quam in Iuſtiniano legitur monetæ : homicida quod fecit ſemper expectet, reus etiam maieſtatis de Domino aduerſum quem talia molitus eſt, veniam ſperare non debet. Poſtmodũ Timaſio & Promoto Coſſ. id eſt anno ſalutis inſtauratæ ccclxxxix. ædita ab Imper. Valẽtiniano Theodoſio & Arcadio conſtitutio eſt, qua ſanctos Paſchæ dies qui ſepteno numero vel precedunt vel ſequũtur feriatos manere conſtituerunt. Et eò amplius, in quindecim Paſchalibus diebus compulſionem & annonariæ functionis, omniúmque publicorum ac priuatorum debitorũ differri exactionem: vt plenius in l. omnes dies Cod. de feriis continetur. Secuta eſt tribus poſt annis Arcadio A. ii. & Rufino Coſſ. alia conſtitutio que in l. actus Cod. de feriis refertur, qua actus o-

mnes siue publicos, siue priuatos diebus quindecim Paschalibus cõquiescere iidẽ imperatores sanxerũt: Ita tamẽ vt mancipãdi & manumittendi libera cuique eo tẽpore esset potestas. Hi verò cõstitutionib⁹ aptè Gregogorij Nysseni verba adiungentur, ex oratione tertia de resurrectione Christi quæ hoc latinè sonãt. Nullus à Deo ægritudine pressus & obnoxius est, quin per huius festi (de Pascha loquitur) magnificentiã, mali sui remißionẽ sentiat, atq; leuamẽ. Hoc die nexi soluuntur, debitor dimittitur, seruus bono & humano preconio atque edicto ecclesiæ manumittitur. Porrò superiora decreta, quæ iudiciarias quæstiones omnes à Paschalibus diebus submouerunt Honorio & Theodosio visũ est vna exceptione tẽperare atq; moderari. Prouinciarũ namque præsides in quæstionibus latronum & maximè Isaurorum nullum remittere tempus ne Paschali quidem die excepto, voluerunt: L. prouinciarũ præsides C. de feriis. Quod nemini mirũ videbitur qui quanto odio quantáque inuidia publica infamis quo vicinas sibi proniucias infestabant latrocinij ergo

pugnacula ad mare sita expugnata euertit. Eutropius lib. vj. Ad Ciliciam & Pāphiliam missus est Pub. Seruilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit. Lyciæ vrbes clarissimas expugnauit & cepit. Et mox Isauros quoque aggressus in deditionem coegit, atque intra triēnium bello finem dedit. Primus omniū Romanis in Isauriam iter fecit. Reuertens triumphū accepit & nomē Isaurici meruit. Hoc & Florus testatur in Epitoma lib. xiij. Liuij. Sed & Marcell. lib. xiij. Isauriam antea mœnium potentem, olim subuersam & rebellatricem intercinam ægrè vestigia pristinæ claritudinis monstrare admodum pauca ait. Eam verò bello Piratico cateruis mixtam prædonū à Seruilio Proconsule missam sub iugum. Narrat & Trebellius Pollio sub Gallieno Trebellianum quendam factum in Isauria principem ipsis Isauris sibi ducem querentibus: quem cum alii archipiratam vocassent, ipse se Imperatorem, appellauit. Monetam etiam cudi iussit, palatium in arce Isauria constituit, qui cum se in intima Isaurorū loca mu-

nitus difficultatibus locorum & mont
bus contulisset, aliquandiu apud Cilica
Imperauit. Hic tandem a Gallieni duc
nomine Causisoleo victus, & occisus e
Nec tamē postea Isauri metu ne in e
seuiret Gallienus, ad æqualitatem pe
duci quauis humanitate potuerunt. De
nique post Trebellianum pro Barbar
habiti sunt, & cum in medio Romar
nominis solo regio eorum esset, nou
tamen genere custodiarum quasi lime
inclusa est, locis defensa nō hominibu.
Non enim erant statura decori, non vi
tute graues, non instructi armis, non cō
filiis prudentes, sed hoc solo securi quo
in editis positi adiri nequirent. Eos qui
dem Claudianus Imperator ad hoc per
duxerat vt a suis semotos locis in Cicili
collocaret, daturus vni ex amicissimi
omnem Isaurorum possessionē, ne quic
ex ea postea rebellionis oriretur. At Pr
bus Imperator, vt ex Flauio Vopisco di
dici, cum Orientem petiisset in itiner
potentissimo quodam latrone Palfuric
capto & interfecto, omnem Isauriam li
berauit, populisque ac vrbibus Roma

nis legibus destitutis, Barbarorum qui apud Isauros erãt, vel per terrorem, vel per voluntatē, loca ingressus est, quæ cũ peragrasset hoc dixit, facilius esse ab illis locis latrones arcere quam tollere: veteranisque omnia illa quæ augustè adeuntur loca priuata donauit: addens vt eorũ filij ab anno octauo decimo, mares duntaxat, ad militiam mitterentur, vt ne ante latrocinari quàm militare discerent. At Gallo Imperante perduelles spiritus irrequietis motibus erigentes è latebris suis prosiliere & oram maritimam populati in Lycaoniã se contulerunt: quam *historiam* Marcellin. libro xiiij. exequitur. Et aliâs quoque sæpe, vt ex Zonara & Suida in voce βρύχιος & aliis intelligimus, publicã pacem latrociniis suis turbarunt. Merito igitur in eos etiam diebus festis insurgere Præsides prouinciarum iubentur, vt pote qui nulla pœnarũ vacatione frui debeant. Cuius rei alia commodior ratio proferri non posset quàm quæ a Marco Tullio redditur, cur accusatio Cælij ipsis festis diebus ludisque publicis quibus lites & iudicia inter-

Hermigildum filium suum obfidei catholicæ inexpugnabilem confeßionem ipso Paschæ die securi percuti iußit quẽadmodum á Freculpho lib. vltim. Chronicorũ cap. xxv. & Beda in lib. de Temp. ratio. refertur. Cæterum de constituendo Paschalis festiuitatis die summa olim Episcoporum dissensione certatum est. Verùm, vt Beda in lib. de sex ætatibus tradit, Pio Romæ Episcopatum tenente Hadriano imperãte, Hermes librũ scripsit in quo Pascha die dominico celebrandum docuit. Victor deinde duodecimus Vrbis Romæ Episcopus late datis libellis constituit, Pascha similiter die Dominico celebrari. Eleutherus verò à decima quarta luna primi mensis vsque in vicesimam primam: Cuius decretis fauens Theophilus Cæsareæ Palestinæ Episcopus scripsit aduersus eos, qui decima quarta luna cum Iudæis Pascha celebrabant cum cæteris Palestinæ Episcopis synodicam epistolã. Idem Beda Hippolitum Episcopum decemnalem paschæ circulum reperisse scribit, Eusebióque qui super eodem die decemnouen-

nalem, circulum composuit occasionem
dedisse: Dionysium denique temporibu
Iustiniani paschales circulos scripsisse: a
liosque quamplurimos, quos ibidem re
cēset, quo ad ea res vulgo innotuit, scrip
tis suis hāc quæstionem illustrasse com
memorat. Quæ si quis plenius copiosiu
que scire, & Episcoporum de hac re con
tentiones accuratius intelligere volet, e
legendi sunt Eusebius lib. iij. histori. Ec
clesiast. & lib. iij. de vita Cōstantini, Am
bros. Epist. lxxxiij. lib. x. Socrates lib. v
hist. Eccles. cap. xxij. Beda in Chronicis
Isidorus lib. vj. Etimologiar. cap. xvij. Pl
nè propter diei huius incertum, ne qua
vel ignorantia vel præsumptione diuer
sitas in eius celebritate incurreret, futu
rus Paschalis dies Episcopis denunciar
ac significari solebat, vt ex Leonis Epi
stola xcvj. ad Episcopos Galliarū & Hi
spaniarum missa, & ex Epistola Vigili
Papæ ad Eleutherum liquet. Atque adeò
Synodi Aurelianensis iiij. cap. j. cautum
fuit, vt Paschæ festiuitas singulis annis ab
Episcopo Epiphaniorum die in Ecclesiis
denunciaretur: Carthaginensis verò cō-

cilij iii.cap. xli. & Carthaginensis.v. cap. vii. formatarum subscriptione eam omnibus intimari placuit: quod à Gratiano relatum est in Cano. Placuit de consecratione distinct. iii. Formatas autẽ (nam vox ea interpretationẽ desyderat) mos Latinus Canonicas Epistolas appellauit, quarum certam a Patribus Niceæ congregatis prescriptam & ab omnibus obseruari iussam conceptionem ac formulam idem Gratianus exponit, exemplisque planã facit, distinct. lxxiii. Vnde illucescit quod Optatus Mileuitanus Episcopus lib. ii. formatarum commercio in vna cõmunionis catholicæ societate, totũ orbẽ Christianum cõcordasse scribit: & quod concilio Laodicẽsi constitutum fuit, ne quis etiam laicus ad peregrinandum siue formata proficisceretur, vt habetur in Cano. Non oportet de consecratione distinct. v. Huiusmodi verò Epistolæ a commendatitiis & pacificis separantur in Cano. Ecclesiis lxviii. distinctio. Porrò cur anniuersarius dies celebrandæ Dominicæ resurrectionis nõ ad eundem redeat anni diem sicut dies qua

τὸ π καὶ τοῦ κ πρὸς τὸ χ. μετὰ ποίησιν πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι. Quod & Isidorus admonuit lib. vj. Etimologiar. cap. xvij. & lib. j. de Ecclesiast. offic. cap. xxxij. Vnde B. Ambrosius lib. i. de Caim & Abel Pascha Domini, ait, transitus est a passionibus ad exercitia virtutis. Et ideo pascha Domini dicitur quoniam & tunc in typo illo agni veritas dominicæ passionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratias. Et tamen idem ipse in libello de mysterio Paschæ, si modo fœtus ille Ambrosianus est, Paschæ sacrum nomen à Domini passione descendere scribit: Sed reliqua constitutionis nostræ verba persequamur. ET QVINQVAGESIMAE. Sic appellant Pentecostes diem qui latinè loquētibus quinquagesimam sonat. Erat verò vel Isidoro lib. vj. Etimologiar. cap. xviij. teste, apud Hæbreos quoque celebris hic dies & post quinque decadas Paschæ celebrabatur. Vnde & nomen sumpsit: in quo die secundū legem panes propositionis de nouis frugibus offerebāt. Maximus Episcopus sermone de festo Pentecostes, hunc diem nō mi-

nore lætitia quam sanctum paschæ diem celebrari & vtrobique ieiunari sabbato vigilias celebrari, orationibus pernoctā ter insisti tradit. Beatus quoque Augustinus Epist. cxix. ad Ianuar. Pẽtecostem & aduentum de celo spiritus sancti anniuersaria solẽnitate in toto orbe Christiano a fidelibus vniuersis celebrari scribit. Sane per totum quinquaginta dierum qui à Pascha ad Pentecosten intercedunt spatium nec genua in orando flecti, nec ieiunia agitari solebant. Cuius obseruationis vt ab Apostolis per manus traditæ auctor lib. Responsio ad orthodoxos cap. cix. meminit, his verbis Εἰ τὸ κλίνειν τὸ γονὺ ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐπὶ (addend enim ea particula est) τοὺς ἑστῶτας εὔχεσθαι μᾶλλον θεῷ τοὺς εὐχομένους παρίστησι, καὶ πλεῖον ἐφέλκεται θείας συμπαθείας, διά τι ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις κ ἀπὸ τοῦ πάσχα ἕως τῆς πεντηκοστῆς γονὺ οὐ κλίνουσιν οἱ εὐ χόμενοι; Id est, Si genu flexo orantes, deum sibi potius cōciliant magísque propiti reddunt, quàm qui stantes precantu quid causæ est quòd dominicis diebus, & per eos dies qui inter Pascha & Pentecoste interpositi sunt, genua in orationib

minime flectuntur. Quam obseruationē in Ecclesiā duabus de causis inuectā scribit, quòd videlicet duarū rerū nos perpetuò meminisse oporteat: Nostri nimirum in peccatū lapsus, & gratiæ Christi per quam iacentes subleuati & erecti sumus. Itaque genus flexionem quæ in sex hebdomadæ diebus vsitata est, lapsus nostri signum & indicium esse scribit. Quod vero Dominica stantes oramus, Symbolum esse resurrectionis, per quā Dei gratia à peccatis & in ipsis contrita peremptaque morte liberati sumus. Ab *Apostolicis* autem temporibus morem *istum* initium duxisse adserit: testémque producit Irenæum Lugdunensis Ecclesiæ Episcopum, quem in oratione de Pascha (cuius nec ab Eusebio nec à B. Hieronymo in libris Irenæi recensendis mētionem fieri miror, nisi quis id scriptum esse quod ab Euseb. lib. v. cap. xxvj refertur, malit) etiam Pentecostes meminisse scribit, in qua nec genua ab orantibus curuarentur: quod eandem cum Dominica die vim, potestatem, ac rationē haberet. Atque hic vel vnus locus (quā-

Ezechielis cap. xxxvi. enarrante inter ſcriptores Græcos eum recenſeri non ignorat. Leuibus verò coniecturis à vera ſententia quam audacius Rhenauus amplexus eſt, abducitur. Equidem Græca lingua ſcriptos fuiſſe eius libros, eos verò qui nunc extant aduerſus hæreſes, de Græcis elegãtibus Latinos factos rudes adfirmare omníque adeo adſeueratione contendere, & contra ſentientes ſacramento prouocare non dubitabo. Itáque operæpretium fuerit, quæ eius verba Græca repperiuntur, cum Latina interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis paſsim recepta eſt, conferre. Euſebius quidem lib. iiij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xj. ex libro j. Irenæi aduerſus hereſes, verba quæ ſubieci profert, quæ in latinis codicibus ſub cap. xxviij, & xxix. collocantur. Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβών, καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπὶ ὑγίνου ἔνατον κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς διαδοχῆς (ſic enim legendum non Irenæi modò verſio conuincit ſed & Euſebio familiaris loquendi mos qui ἐπισκοπῆς vocem ſemper abſolutè vſurpat) ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος ἐδίδαξε τὴν

ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν, μὴ εἶναι πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνῶτα εἶναι· καὶ τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ ποντικὸς ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖον ἀπηρυθριασμένως βλασφημῶν. Ea vero Latióne dicam an barbariè addubito, sic ab interprete donata sunt. Cerdon autem quidam ab iis qui sunt erga Simonem occasionem accipiens cum venisset Romam sub hoc Hygino qui nonum locũ Episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à lege & prophetis annunciatus sit Deus, nõ esse patrem Domini nostri Christi Iesu. Hũc enim cognosci, illum autem ignorari & alterum quidem iustum, alterum autem bonũ esse. Succedens autem & Marciõ Ponticus adimpleuit doctrinam impurè blasphematus. Idem Eusebius libr. iiij. cap. penult. ex eodẽ Irenæi lib. i hec verba promit. ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν ἀθετοῦντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ θεοῦ καὶ ἠρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος. καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα πεποιηκότι θεῷ ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ

πρωτοπλάστου σωτηρία· καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ τινὸς πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν· ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς ἐφ' ὅσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. αἰῶνας τινὰς ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας. γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας. τῇ δὲ τοῦ ἀδὰμ σωτηρία παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιησάμενος. Ea apud interpretem repperiuntur cap. xxx. & xxix. quæ capita imperitè ille sensus continentia diuisa disiunxit. Sic autem habent. A Saturnino & Marcione qui vocantur abstinentes, abstinentiam à nuptiis annunciauerunt, frustrantes antiquā plasmationem Dei & oblique accusantes eum qui & masculum & fœminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia abstinentiā induxerunt ingrati existētes ei qui omnia fecit Deo: cōtradicunt quoque eius saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinuentum est apud eos Tatiano quodam primo hanc introducente blasphemiam qui cum esset Iustini auditor,

in quantum quidem apud eum erat,n
hil enarrant tale, post verum eius ma
tirium absistens ab ecclesia & presur
ptione magisterij elatus & inflatus,qu
si præ ceteris esse proprium caractere
doctrina constituta: non quasdam inu
sibiles,similiter atque hij qui à Valen
no sunt veluti fabulam enarrans. nupt
rum autem corruptelas, fornication
similiter vt Marciō & Saturninus dic
Adæ autem saluti ex se cōtradictioner
faciens. Præterea alia quedam Irenæi c
eodem libro hausta (tametsi ille num
rum libri non designat) verba Eusebiu
nobis suppeditat libri iiij cap.xj. que ir
habent οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ
σταγωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ᾽ ἐπιρρήσεών τινων τοῖς τελ
μένοις. καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ᾽ αὐτ
γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν· οἱ δὲ ἄγο
τῶν πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν ἰησοῦν, ἄλλοι
σιν εἰς ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν. εἰς ὄνομ
ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων· εἰς ἀλήθειαν μητέρα ἑβρα
καὶ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλ
ξασθαι τοὺς τελουμένους. Deprehēdi verò eun
locum apud interpretē libri primi cap
xviii, his verbis conuersum. Quidem c
nin

nim ex ipsis sponsale cubiculum quoddam adaptantes & quasi mysticum conficiunt cum quibusdam prophanis dictionibus his qui sacrãtur & spiritales nuptias dicũt esse id quod ab eis fit, secũdum similitudinem supernarum coniugationum. Alij autem adducunt ad aquã & baptizantes ita dicunt. In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium & in nomine descendentis Iesu ad vnitionem & redemptionem & communionem virtutum. Alij autem & Hebraica nomina superfantur vt stupori sint vel perterreant eos qui sacrantur. At ex secundo Irenæi cõtra hæreses libro idem Eusebius. lib. v. histor. Eccles. Cap. vij. hæc verba refert. τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι καθὼς ὁ κύριος ἤγειρε, καὶ οἱ Ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ λιτανείας, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων. Quorũ verborũ sentẽtia in latino codice Irenæi lib. ij. cap. vij. ita reddita repperitur. Tantum absunt ab eo vt mortuum excitent, quemadmodũ Do-

minus excitauit & Apostoli per orati
nem& in fraternitate sæpisſime propt
aliquid necessarium ea quæ est in qu
quo loco Ecclesia vniuersa postulan
per ieiunium& supplicationem multa
reuersus est spiritus mortuo, & donat
est homo orationibus sanctorum. Ex
dem libro secundo alius ab Eusebio
dem locus profertur his verbis. Εἰ δὲ κα
κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φάσκουσ
τὰ προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτοὺς, ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξ
πάντας οὕτως περὶ αὐτοῦ καὶ προειρῆσθαι καὶ γεγονέναι βεβ
καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκ
ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ παρ᾽ αὐτοῦ λαβόντες
χάριν ἐπιτελοῦσι, ἐπ᾽ εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν ἀνθρώ
καθὼς εἷς ἕκαστος αὐτῶν τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ᾽ αὐτοῦ
γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς. ὥστε πολλ
καὶ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκείνους καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν
ρῶν πνευμάτων καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ δὲ καὶ προγ
σιν ἔχουσι τῶν μελλόντων καὶ ὀπτασίας καὶ ῥήσεις προφ
κάς. ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέ
ἰῶνται καὶ ὑγιεῖς ἀποκαθιστᾶσιν. ἤδη δὲ καθὼς ἔφαμ
νεκροὶ ἠγέρθησαν καὶ παρέμειναν ἡμῖν ἱκανοῖς ἔτεσι καὶ τ
οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων ὧν κατὰ πα
τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία παρὰ θεοῦ λαβοῦσα ἐν τῷ ὀνόματ
τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἑκάστης

ἔργοις ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ· μήτε ἐξαπατῶσα τινὰς μήτε ἐξαργυριζομένη, ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ. Quæ ita ſunt ab interprete Latine expoſita lib.ij. cap. lviij. Si tamen & Dominum per phantaſmata huiuſmodi feciſſe dicunt, ad reducentes eos, ex ipſis mõſtrabimus, omnia ſic deo & prædicta eſſe & facta firmiſsimè, & ipſum ſolum eſſe Filium Dei: quapropter & in illius nomine, qui verè illius ſunt diſcipuli ab ipſo accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum vnuſquiſque accipit donum ab eo. Alij enim dæmones excludunt firmiſsimè & verè vt etiam ſæpiſsime credãt ipſi qui emundati ſunt à nequiſsimis ſpiritibus & ſint in eccleſia: alij autem & præſcientiam habẽt futurorum, & viſiones & dictiones propheticas. Alij autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impoſitionẽ curant & ſanos reſtituunt. Iam etiam, quẽadmodum diximus & mortui reſurrexerunt & perſeuerauerunt nobiſcum annis multis: Et quid autem? Nõ eſt numerum dicere gratiarum quas per vni-

uersum mundum Ecclesia à Deo acc
piens in nomine Christi Iesu crucifi
sub Pontio Pilato per singulos dies i
opitulationem gentium perfecit: nequ
seducens aliquem, nec pecuniam ei au
ferens. Quemadmodum enim gratis ac
cepit à Deo, gratis ministrat. Ex tert
verò libri cap. i. eodem Eusebio lib.
cap. viij. locum proferri animaduerti
quo ita fuisse scribit. Ὁ μὲν δὴ Ματθαῖος ἐν τ
Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνε
Εὐαγγελίου τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελι
ζομένων, καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. μετὰ δὲ τὴν τ
των ἔξοδον Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρ
καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν π
ραδέδωκε καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκ
νου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. ἔπει
ωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ κυρίου ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ α
πεσὼν, καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσ
διατρίβων. Quæ sic interpres redidit. I
Matthæus in hebræis ipsorũ lingua scr
pturam ædidit Euangelij cum Petrus
Paulus Romæ euangelizarent & fund
rent Ecclesiam. Post verò horum exce
sum Marcus discipulus & interpres Pe
tri & ipse quæ à Petro annunciata erã

prescripta nobis tradidit. Postea & Iohannes discipulus Domini qui & supra pectus eius recumbebat & ipse ædidit Euangelium Ephesi Asiæ commorens. Hoc amplius ex eodem Irenæi libro locus ab Eusebio lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur, qui, prout Latinus interpres in capita eos libros digessit, ad caput tertiũ pertinet. In eo ita fuisse scribit. Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, λίνῳ τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργείαν ἐνεχείρισαν, τούτου τοῦ παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν ἀνέγκλητος μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται κλήμης, Ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος. ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν τῷ κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.

Et aliquot paucis interpositis versibus hæc quæ loquuntur. ibidem Irenæum scripsisse subiicit. τὸν δὲ κλήμεντα τοῦτον εὐάρεστος

καὶ τὸν εὐάρεστον ἀλέξανδρος εἶθ' οὕτως ἕκτος τῶν ἀποσ
λων καθίσταται ξύστος, μετὰ δὲ τοῦτον τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐν
ξως ἐμαρτύρησεν. ἔπειτα ὑγῖνος, εἶτα πίος, μεθ' ὃν ἀνίκητ
διαδεξαμένου τὸν ἀνίκητον σωτῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τό
τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κλῆ
ἐλεύθερος τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἥτε ἀπὸ τ
ἀποστόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθε
κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς. Quæ Latinè in n
ſtro vulgari Irenæo ſic habentur. Fũda
tes igitur & inſtruentes beati Apoſto
Eccleſiam. Lino Epiſcopatũ adminiſtr
dæ Eccleſiæ tradiderũt. Huius Lini Pa
lus in his quæ ſunt ad Timothæum Ep
ſtolis meminit. Succedit autem & An
cletus, poſt eum tertio loco ab Apoſt
lis Epiſcopatum ſortitur Clemẽs qui
vidit ipſos Apoſtolos, & contulit cu
eis cum adhuc inſonantem prædicati
nem Apoſtolorum & traditionem an
oculos haberet. Non ſolus enim: adhu
multi ſuper erant tunc ab Apoſtolis d
cti. Sub hoc igitur Clemente diſſenſio
non modica inter eos qui Corinthi er
fratres, facta, ſcripſit quæ eſt Romæ E
cleſia potentiſsimas literas Corinthi
ad pacem eos congregans, & reparan

eorum fidem & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionẽ. Et mox. Huic autem Clementi succedit Euarestus & Euaresto Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus & ab hoc Telesphorus qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherus, hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio & veritatis præconatio ad nos peruenit. Reliqua verò eius capitis verba apud eundem Eusebium lib. iiij. hist. Ecclesiast. cap. xiiij. referri obseruaui, quæ si superioribus annectamus penè integrũ caput sumus habituri. Scripta fuisse in hũc modum ait. Καὶ πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν ἀσίαν ἐν τῇ ἐν σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε καὶ πάνυ γηραλέος ἢν ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἃ καὶ παρὰ τῶν

Ezechielis cap. xxxvi. enarrante inter ſcriptores Græcos eum recenſeri non ignorat. Leuibus verò coniecturis à vera ſententia quam audacius Rhenauus amplexus eſt, abducitur. Equidem Græca lingua ſcriptos fuiſſe eius libros, eos verò qui nunc extant aduerſus hæreſes, de Græcis elegātibus Latinos factos rudes adfirmare omníque adeo adſeueratione contendere, & contra ſentientes ſacramento prouocare non dubitabo. Itáque operæpretium fuerit, quæ eius verba Græca repperiuntur, cum Latina interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis paſsim recepta eſt, conferre. Euſebius quidem lib. iiij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xj. ex libro j. Irenæi aduerſus hereſes, verba quæ ſubieci profert, quæ in latinis codicibus ſub cap. xxviij, & xxix. collocantur. Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπὶ ὑγίνου ἔνατον κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς διαδοχῆς (ſic enim legendum non Irenæi modò verſio conuincit ſed & Euſebio familiaris loquendi mos qui ἐπισκοπῆς vocem ſemper abſolutè vſurpat) ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος ἐδίδαξε τὴν

ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν, μὴ εἶναι πα-
τέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνῶ-
τα εἶναι· καὶ τὸν μὲν δίκαιον τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξά-
μενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ ποντικὸς ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖ-
ον ἀπηρυθριασμένως βλασφημῶν. Ea vero Lationè
dicam an barbariè addubito, sic ab in-
terprete donata sunt. Cerdon autem
quidam ab iis qui sunt erga Simonem
occasionem accipiens cum venisset Ro-
mam sub hoc Hygino qui nonum locu
Episcopatus per successionem ab Apo-
stolis habuit, docuit eum qui à lege &
prophetis annunciatus sit Deus, nõ esse
patrem Domini nostri Christi Iesu. Hũc
enim cognosci, illum autem ignorari &
alterum quidem iustum, alterum autem
bonũ esse. Succedens autem & Marciõ
Ponticus adimpleuit doctrinam impu-
rè blasphematus. Idem Eusebius libr.
iiij. cap. penult. ex eodẽ Irenæi lib. i hec
verba promit. ἀπὸ Σατορνίνου καὶ μαρκίωνος οἱ κα-
λούμενοι ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν ἀθετοῦντες τὴν
ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ θεοῦ καὶ ἠρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρ-
ρεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος. καὶ τῶν λε-
γομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχα-
ριστοῦντες τῷ πάντα πεποιηκότι θεῷ ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ

πρωτοπλάστου σωτηρεία. καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, τατιανοῦ τινὸς πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν ὃς ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς ἐφόσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρείαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. αἰῶνας τινὰς ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ οὐαλεντίνου μυθολογήσας. γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως μαρκίωνι καὶ σατορνίνῳ ἀναγορεύσας. τῇ δὲ τοῦ ἀδὰμ σωτηρεία παρ' ἑαυτοῦ τὴν αἰτιολογίαν ποιησάμενος. Ea apud interpretem repperiuntur cap. xxx. & xxix. quæ capita imperitè ille sensus continentia diuisa disiunxit. Sic autem habent. A Saturnino & Marcione qui vocantur abstinentes, abstinentiam à nuptiis annunciauerunt, frustrantes antiquā plasmationem Dei & oblique accusantes eum qui & masculum & fœminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia abstinentiā induxerunt ingrati existētes ei qui omnia fecit Deo: cōtradicunt quoque eius saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinuentum est apud eos Tatiano quodam primo hanc introducente blasphemiam qui cum esset Iustini auditor,

in quantum quidem apud eum erat,
hil enarrant tale, post verum eius m
tirium abſiſtens ab eccleſia & preſu
ptione magiſterij elatus & inflatus, qu
ſi præ ceteris eſſe proprium caractere
doctrina conſtituta: non quaſdam inu
ſibiles, ſimiliter atque hij qui à Valen
no ſunt veluti fabulam enarrans. nupt
rum autem corruptelas, fornication
ſimiliter vt Marciō & Saturninus dic
Adæ autem ſaluti ex ſe cōtradictione
faciens. Præterea alia quedam Irenæi
eodem libro hauſta (tametſi ille num
rum libri non deſignat) verba Euſebi
nobis ſuppeditat libri iiij cap. xj. que i
habent οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ
σταγωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ' ἐπιρρήσεων τινῶν τοῖς τελ
μένοις. καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσι εἶναι τὸ ὑπ' αὐτ
γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν· οἱ δὲ ἄγ
τῶν πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν ἰησοῦν, ἄλλοι
σιν εἰς ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν. εἰς ὄνομ
ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων· εἰς ἀλήθειαν μητέρα ἐβρ
καὶ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλ
ξασθαι τοὺς τελουμένους. Deprehēdi verò eun
locum apud interpretē libri primi cap
xviii, his verbis conuerſum. Quidem e
nin

nim ex ipsis sponsale cubiculum quoddam adaptantes & quasi mysticum conficiunt cum quibusdam prophanis dictionibus his qui sacrãtur & spiritales nuptias dicũt esse id quod ab eis fit, secũdum similitudinem supernarum coniugationum. Alij autem adducunt ad aquã & baptizantes ita dicunt. In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium & in nomine descendentis Iesu ad vnitionem & redemptionem & communionem virtutum. Alij autem & Hebraica nomina superfantur vt stupori sint vel perterreant eos qui sacrantur. At ex secundo Irenæi cõtra hæreses libro idem Eusebius. lib. v. histor. Eccles. Cap. vij. hæc verba refert. τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι καθὼς ὁ κύριος ἤγειρε, καὶ οἱ Ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ λιτανείας, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων. Quorũ verborũ sentẽtia in latino codice Irenæi lib. ij. cap. vij. ita reddita repperitur. Tantum absunt ab eo vt mortuum excitent, quemadmodũ Do-

minus excitauit & Apostoli per oratio
nem& in fraternitate sæpissime propte
aliquid necessarium ea quæ est in quo
quo loco Ecclesia vniuersa postulant
per ieiunium& supplicationem multan
reuersus est spiritus mortuo, & donatu
est homo orationibus sanctorum. Ex eo
dem libro secundo alius ab Eusebio i
dem locus profertur his verbis. Εἰ δὲ καὶ
κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φάσκουσι
τὰ προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτοὺς, ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξ
πάντας οὕτως περὶ αὐτοῦ καὶ προειρῆσθαι καὶ γεγονέναι βεβαι
καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκε
ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντες τ
χάριν ἐπιτελοῦσι, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπ
καθὼς εἷς ἕκαστος αὐτῶν τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ' αὐτοῦ. οἱ
γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς. ὥστε πολλά
καὶ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκείνους καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πο
ρῶν πνευμάτων καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. οἱ δὲ καὶ πρόγ
σιν ἔχουσι τῶν μελλόντων καὶ ὀπτασίας καὶ ῥήσεις προφη
κάς. ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσ
ἰῶνται καὶ ὑγιεῖς ἀποκαθιστᾶσιν. ἤδη δὲ καθὼς ἔφαμεν
νεκροὶ ἠγέρθησαν καὶ παρέμειναν ἡμῖν ἱκανοῖς ἔτεσι καὶ τί
οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων ὧν κατὰ παν
τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία παρὰ θεοῦ λαβοῦσα ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἑκάστης ἡ

ἐργεῖ ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ; μήτε ἐξαπατῶσι τινὰς μήτε ἐξαργυριζόμενοι, ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ. Quæ ita ſunt ab interprete Latine expoſita lib.ij. cap. lviij. Si tamen & Dominum per phantaſmata huiuſmodi feciſſe dicunt, ad reducentes eos, ex ipſis mõſtrabimus, omnia ſic deo & prædicta eſſe & facta firmiſsimè, & ipſum ſolum eſſe Filium Dei: quapropter & in illius nomine, qui verè illius ſunt diſcipuli ab ipſo accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum vnuſquiſque accipit donum ab eo. Alij enim dæmones excludunt firmiſsimè & verè vt etiam ſæpiſsime credãt ipſi qui emundati ſunt à nequiſsimis ſpiritibus & ſint in eccleſia: alij autem & præſcientiam habẽt futurorum, & viſiones & dictiones propheticas. Alij autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impoſitionẽ curant & ſanos reſtituunt. Iam etiam, quẽadmodum diximus & mortui reſurrexerunt & perſeuerauerunt nobiſcum annis multis: Et quid autem? Nõ eſt numerum dicere gratiarum quas per vni-

uersum mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Iesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opitulationem gentium perfecit: neque seducens aliquem, nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à Deo, gratis ministrat. Ex tertij verò librj cap. i. eodem Eusebio lib. 5. cap. viij. locum proferri animaduerti in quo ita fuisse scribit. Ὁ μὲν δὴ ματθαῖος ἐν τοῖς ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν εὐαγγελίου, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων, καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε. καὶ λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. ἔπειτα ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ κυρίου ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον ἐν ἐφέσῳ τῆς ἀσίας διατρίβων. Quæ sic interpres redidit. Ita Matthæus in hebræis ipsorũ lingua scripturam ædidit Euangelij cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent Ecclesiam. Post verò horum excessum Marcus discipulus & interpres Petri & ipse quæ à Petro annunciata erãt,

prescripta nobis tradidit. Postea & Iohannes discipulus Domini qui & supra pectus eius recumbebat & ipse ædidit Euangelium Ephesi Asiæ commorens. Hoc amplius ex eodem Irenæi libro locus ab Eusebio lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur, qui, prout Latinus interpres in capita eos libros digessit, ad caput tertiũ pertinet. In eo ita fuisse scribit. θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν, τούτου τοῦ παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν ἀνάκλητος μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος. ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτῳ οὖν τοῦ κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν τῷ κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.

Et aliquot paucis interpositis versibus hæc quæ loquuntur. ibidem Irenæum scripsisse subiicit. τὸν δὲ κλήμεντα τοῦτον εὐάρεστος

eorum fidem & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionẽ. Et mox. Huic autem Clementi succedit Euarestus & Euaresto Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus & ab hoc Telesphorus qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherus, hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio & veritatis præconatio ad nos peruenit. Reliqua verò eius capitis verba apud eundem Eusebium lib. iiij. hist. Ecclesiast. cap. xiiij. referri obseruaui, quæ si superioribus annectamus penè integrũ caput sumus habituri. Scripta fuisse in hũc modum ait. Καὶ πολύκαρπο, δὲ οὐ μονὸν ὑπὸ ἀποστόλων μαθύτευθεὶς καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τον Χριστὸν ἑωρακοσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν ἀσίαν ἐν τῇ ἐν σμύρνη ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. ἐπιπολυ γὰρ παρέμεινε καὶ πάνυ γηραλέος ὢν ἐνδόξος καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἃ καὶ παρὰ τῶν

ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ, μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ τὴν ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεγμένοι τὸν τοῦ πολυκάρπου θρόνον, πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα πολύκαρπον, οὐαλεντίνου καὶ μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν κακογνωμόνων. ὃς καὶ ἐπὶ ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ ῥώμῃ πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ ὅτι ὁ ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι καὶ ἰδὼν ἔσω κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος ἀλλ' ἐπειπὼν, φύγωμεν μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος κηρίνθου τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. καὶ αὐτὸς δὲ πολύκαρπος μαρκίωνί ποτε εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι ἐπιγίνωσκε ἡμᾶς, ἀπεκρίθη ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ σατανᾶ. τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν, πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν ὡς καὶ παῦλος ἔφησεν αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος. ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ πολυκάρπου πρὸς φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν.

Quæ interpres ita cōuertit. Et Polycar

pus autē non solū ab Apostolis edoctus & conuersatus cum multis ex eis qui domū nostrum viderūt, sed etiam ab Apostolis in Asia, in eàqu æ est smyrnis est Ecclesia cōstitutus Episcopus, quē & nos vidimus in prima nostra ætate, multū enim perseuerauerat, & valde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens exiuit de hac vita. Hic docuit semper, quæ, ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesiæ tradidit, & sola sunt vera. Et testimonium his perhibent quæ suntin Asia Ecclesiæ omnes & qui vsque adhuc successerunt Polycarpo, qui vir multò maioris authoritatis testis & fidelioris veritatis est testis quàm Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt peruersæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum venisset in vrbem, multos ex his quos prædiximus hæreticos cōuertit in Ecclesiā Dei, vnam & solam hanc veritatem annuncians ab Apostolis percepisse se, quā ecclesiæ tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Iohānes domini discipulus in Epheso iens lauari cum vidisset intus Cerinthū, exi-

lierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis. Et ipse autem Polycarpus Marcioni aliquãdo occurrẽti sibi & dicenti: Cognosce nos, respondit cognosco te primogenitũ sathanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbotenus communicarent alicui eorũ qui adulterauerant veritatẽ queãdmodum & Paulus ait. Hereticum autem hominẽ post vnã correptionẽ deuita, sciens quoniam peruersus est qui est talis & à seipso damnatus Est autem Epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima ex qua & charactẽrẽ fidei eius prædicationem veritatis qui volunt & curã habent suæ salutis possunt discere. At ex sequenti eiusdem libri capite idem Eusebius lib. iiii. cap xi. verba hæc in medium producit οὐαλεντῖνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς ῥώμην ἐπὶ ὑγίνου ἤκμασε ἐπὶ πίου καὶ παρέμεινεν ἕως ἀνικήτου. κέρδων δὲ ὁ πρὸ μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὑγίνου ὃς ἦν ἔνατος ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν καὶ ἐξομολογούμενος οὕτως διετέλεσε ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐξελεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. Hæc verò sic Anonymus

ille interpres cuertit. Valentinus enim venit Romam sub Hygino: increuit verò sub Pio, & prorogauit tẽpus vsque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionẽ, Et hic sub Hygino, qui fuit octauus Episcopus, in ecclesiã veniẽs, exomologesin faciens sic consumauit, modo quidem latenter docens, modo verò exomologesim faciens, modo verò ab aliquibus traductus in iis quæ docebat male, & abstentus est à religiosorum hominum conuentu. Aliud insuper libri tertij fragmẽtum notaui apud Eusebium lib. v. cap. viij. in quo ita κατὰ λέξιν ab Irenæo scriptum refert. ὁ Θεὸς οὖν ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ αὐτὸς κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ἔνιοι φασὶ τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφήν, ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει καὶ τέξεται υἱὸν ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ ἐφέσιος, καὶ ἀκύλας ὁ ποντικὸς ἀμφότεροι ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ ἐβιωναῖοι, ἐξ Ιωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι Et mox ab codẽ scripturã refert πρὸ γὰρ τοῦ Ρωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἔτι τῶν μακεδόνων τὴν ἀσίαν κατεχόντων πτολεμαῖος ὁ λάγου φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐν ἀλεξανδρείᾳ κοσμῆσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν ᾐτήσατο παρὰ τῶν ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν

ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφάς. οἱ δὲ ὑπήκουσαν γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι τοῖς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτοις τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἰδίᾳ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας εὐλαβηθείς τε μήπως ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων ἐποίησε συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἑρμηνευμέναι αἱ γραφαὶ καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνεργηκέναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρᾳ τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Quæ apud interpretem tribus capitibus viceſimo tertio nimirum, viceſimo quarto, & viceſimo quinto diſtiĉta

diuisáque legere est. Deus igitur homo factus est,& ipse Dominus saluabit nos, ipse dans virgini signũ. Non ergo vera est quorundã interpretatio, qua ita audent interpretari scripturã. Ecce adolescẽtula in ventre habebit, & pariet filiũ quemadmodum & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aquila Pôticus vtrique Iudæi proselyti, quos sectati Ebionæi,ex Ioseph generatũ eum dicunt, tantam dispositionẽm Dei dissoluentes quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarũ testimoniũ, quod operatus est Deus Prophetatũ est quidem priusquã in Babylonem fieret populi trãsmigratio, id est antequàm Medi & Persæ acciperent principatum. Interpretatum verò in Græco ab ipsis Iudæis multũ ante tempora aduentus Domini nostri vt nulla relinquatur suspitio ne fortè morem nobis gerentes Iudæi, hæc ita sint interpretati. Quiquidem si cognouissent nos futuros & vsuros his testimoniis,quæ sunt ex scripturis nunquã dubitassent ipsi cõburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare

vitæ & eos qui gloriantur Dominũ ſe eſſe Iacob & populum & Iſrael exhæreditari oſtẽdunt à gratia Dei. Prius enim quam Romã poſsideret regnum ſuum, adhuc Macedonibus Aſiam poſsidentibus Ptolomæus lagi filius cupiens eam bibliothecam quæ à ſe fabricata eſſet in Alexandria omnium hominum dignis conſcriptionibus, petuta hieroſolymis in Græcum ſermonem interpretatas habere eorum ſcripturas. Illi verò obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores ſcripturarum intellectores, & vtriúſque loquellæ lxx. ſeniores miſerunt Ptolemæo facturos quod ille voluiſſet. Ille autem experimẽtum eorum ſumens volens & metuens ne fortè conſentientes eam veritatem quæ eſſet in ſcripturis abſconderent per interpretationem, ſeparans eos ab inuicem iuſsit omnes eandem interpretari ſcripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conuenientibus autem ipſis in vnum apud Ptolemæum & comparãtibus ſuas interpretationes, Deus glorificatus eſt, & ſcripturæ verè diuinæ creditæ ſunt, o-

mnibus eandem, & iisdem verbis, & iisdem nominibus recitantibus ab initio vsque ad finem vti præsentes gentes cognoscerent, quoniam per aspirationem Dei & interpretatæ sunt scripturæ & nō esse mirabile deum hos in eis operatum, quando in ea captiuitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor corruptis scripturis & post septuaginta annos Iudæis descendentibus in Regionem suam & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum Regis inspirauit Esdræ sacerdoti tribus Leui prophetarum omnes rememorare sermones, & restituere populo eam legem quæ data esset per Moysen. Ex quinto verò Irenæi libro duos nobis locos subministrat. Eusebius lib. iij. histo. Ecclesiast. cap. xvij, & lib. v. cap. viij. quorum prior ita habet. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ἐν πᾶσι δὲ τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ, μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ᾽ ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακότων καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου κατὰ τὴν τῶν ἑλλήνων ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἐμφαίνεται. Sic autem interpres transtulit. Hiis autem sic se habentibus & in omnibus

antiquissimis & probatissimis & veteribus scripturis numero hoc posito & testimonium perhibentibus his qui facie ad faciem Iohannem viderunt, & rationem docentibus, quoniam numerus bestiæ secundum Græcorum computationem per literas quæ in eo sunt sexcẽtos habebit & sexaginta sex. Alterius verò loci hæc verba ab Eusebio memorãtur, ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς. Εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοὔνομα αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος, οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τῷ τέλει τῆς δομετιανοῦ ἀρχῆς. Quorum verborum loco latina translatio ita scriptũ habet. Nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseuerantes pronunciabimus, hoc eum nomen habiturum, scientes quoniã si oporteret manifestè præsenti tempore præconari nomen eius per ipsum vtique editum fuisset qui & Apocalypsin viderat. Neque enim ante multum temporis visum est, sed penè sub nostro seculo ad finem Domitiani imperij hactenus ille. Sed quid fragmenta

conse-

conſectꝍr, & in laceris tabulis colligendis diutius immoror, cum bonam prioris aduerſus hæreſes Irenæi libri partem tranſcriptam apud Epiphanium in libro eiuſdem argumenti primo, tomo 2. habeamus? Ab ipſo enim proœmio ad caput vſque ſextũ & eo plus liber primus Irenæi, Græcè id eſt natiuo ſuo ſermone deſcriptus inde reſtitui poteſt. Reliqua verò eius libri pars à capite nono ad decimum nonum apud eundem Epiphanium tranſcripta eſt lib. j. tomo iij. quo Marcioſorum hæreſim oppugnat. Verùm quia hûc transferri commodè propter verſuũ multitudinem non poſſunt quæcunque Epiphanius nobis ſuppeditat digitũ ad fontes intendiſſe contentus, deſcribendi labore ſuperſedebo. Tantum proœmij initium vnius literulæ detractione corruptum referam, quòd inde deceptus Epiphanij interpres dici non poteſt quàm longe à ſcopo aberrauerit. Sic autem orſum fuiſſe Irenæũ Epiphanius recitat ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀποπεμπόμενοι τινες. Que verba Cornarius ita ma-

lè interpretatus eſt, quidam ad veritatē emiſsi. Nō dubito autem vocula ἐπὶ cui ι deeſt in fraudem inductum, ſic in ipſo, quod aiunt, limine impegiſſe. Legendū enim eſt ἐπὶ & hoc ſignificat Irenæus. Qnandoquidem veritatem quidam reiicientes vel amandantes & ablegātes. Nam eam eſſe verbi ἀποπέμπεσθαι ſignificationem exemplis idoneíſque teſtimoniis quæ recenſeri nihil attinet, demonſtrat Budæus in commentariis linguæ Græcæ. Ceterum ex Epiphanio non inelegans Homeri Cento reſtituetur quē valde ſiniſtro Appolline Interpres ille vetus conuertit. Citatur & alius ab Irenæo lib. i. cap. v. verſus: quem Hom. eſſe Eraſmus quidem ſubolfecit, non tamen ſedem eius patefecit, quæ detegente me cuiuis prodetur. Credo enim ex ea quam apud Homer. lib ij. Iliad. Therſites habet, oratione ab Irenæo depromptum fuiſſe hoc carmen, ὦ πέπονες, κακ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοὶ vbi Euſtathius vocabulum πέπονες quod integrū vti inuenerat interpres forraſſe vim eius ac poteſtatē ignorans retinuit, ἀνέκλυτοι interpre

tatur, id est dissoluti, molles, effœminati. Posteriora verò verba tantumdem valere ait, quantum hæc, Mulieres & non viri. Iam verò illa adiurationis clausula qua veluti sanctione quadam suos περὶ τῶν ὀγδοάδων libros aduersus librariorum iniurias erratáque Irenæus munierat, Latine quidem à B. Hieronymo cui in latino sermone Græcè loqui non placebat, expressa est: ab authore tamẽ hisce Græcis verbis scripta fuerat quæ sunt ab Eusebio lib. v. hist. Eccles. cap. xx. prodita. Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἣ ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ Sophronius tamen vestigiis verborum B. Hieronymi, quẽ vertendum susceperat, insistens paulo aliter hanc obtestationem extulit: qui vtique diligentior ac curiosior in ipsismet Irenæi inuestigandis verbis esse debuerat. Ex quibus nemini iam dubium relictum iri credo quod probare instituerāmus Irenæi libros Græco sermone

conſcriptos fuiſſe. Nec mouere nos oportet quod proœmio libri primi orationis ornatũ à ſe min⁹ requirendũ proteſtatur. Huius enim rei cauſam in græci ſui ſermonis diſſuetudinem, cuius vſum propter alienam ac peregrinam eorum quibus cum in Galliis verſabatur, linguam, intermittere cogebatur, reiicit: ipſaque adeò præfatio Græcè ab Epiphanio relata hoc quod adſtruimus, citra omnem dubitationem comprobat. Inſcriptionem porrò eorum quinque librorũ qui nunc aduerſus hæreſes prænotantur, fuiſſe huiuſmodi Ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, βιβλία πέντε, Euſeb. lib v. hiſt. Eccleſ. cap. vij. perſpicuè indicati. Vnde coniicere poſſumus ſermonis cõpendio & breuitatis cauſa eis titulũ quẽ nunc præferunt, inditũ fuiſſe. Verùm lõgior hæc & à propoſito alienior digreſſio reprehenſionẽ inuidorũ vix effugiet. Ego tamen dum in cõmune conſulam reique litterariæ proſim, delicatorum iſtorum morſus nauci non facio. Vt autem vnde diuertit, eo reuocetur oratio, illam qua de agebamus eccleſiaſti-

cam obſeruationem iam inde à Tertulliani tẽporibus inualuiſſe declarant eius verba quæ ex libro de corona militis ſubiungam: Die, ait, Dominico ieiuniũ nefas ducimus, vel de geniculis adorare: Eadẽ immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Niceni quoque concilij capite viceſimo firmatam hanc fuiſſe obſeruationem, conſtat. Sic enim à patribus cccxviij. qui in eo cõcilio cõuenerunt ſtatutũ fuiſſe accepimus. Ἐπειδή τινές εἰσιν ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις· ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ φυλάττεσθαι, ἑστῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ θεῷ. id eſt. Quoniam ſunt in Dominica die quidam ad orationem genua flectẽtes & in diebus Pẽtecoſtes, propterea vtique ſtatutũ eſt à ſancta ſynodo, quoniam conſona & conueniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, vt ſtantes ad orationem vota Domino reddamus. Quod tamen caput à Rufino lib. j. Appendicis ad Euſeb. cap. vj. in Nicenæ Synodi canonibus recenſendis prætermiſſum eſt. Facere planè non poſſum quin tota hac de re e-

egregium Basilij Magni locum subiiciã ad quem nos Photius Nomocanonis. Tit. vij. cap. v. ad intelligendam huius ritus rationem reiicit: Habetur autem in capite vicesimo septimo libri de spiritu sancto ad Amphilochum quo περὶ τῶν ἀγράφων Ecclesiæ νομίμων agens, ita scribit. καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν. ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών. διὸ καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμερῶν οὐχὶ πρώτη παρὰ μωϋσέως ἀλλὰ μία ὠνόμασται. ἐγένετο γάρ φησιν ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μιὰ, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτὴ καὶ ὀγδόη τὴν μίαν ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην ἧς ὁ ψαλμῳδὸς ἐν τισὶν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἄληκτον ἐκεῖνον, καὶ ἀγήρω αἰῶνα. ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα. ἡ γὰρ μιὰ ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέ-

ρα ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη εἰς τὴν ἀρχὴν καταλήγει δι᾽ ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως, οἱονεὶ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. καὶ καθ᾽ ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν, ἔργῳ δείκνυμεν ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν. id eſt ſecundum interpretis uerſionem. Et erecti perficimus preces in vna ſabbati: Rationem autem non omnes nouimus. Non enim ſolum vt qui reſurreximus cum Chriſto & qui ſuperna quærere debeamus in reſurrectionis die datæ nobis gratiæ per hoc quod ſtamus in precando nos ipſos commonefacimus: ſed quod etiam venturi ſeculi is dies quodammodo imago eſſe videatur. Quapropter etiam cum principium ſit dierum, non prima à Moſe ſed vna appellata eſt. Factum eſt enim, inquit veſpere & mane dies vna velut eadem ſæpe reuoluatur: vna itaque eadem & octa

ua vnam illam reuera ac verã octauam cuius Psalmographus in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit per seipsum demonstrans, statum videlicet post hoc tempus, diem non desituram, vesperam nõ habentem, & sucesionem non admittentẽ, æuum illud nunquam finiendum ac senij expers. Necessario igitur ecclesia erudit alumnos suos, vt stantes preces absoluant, quò per assiduam commonefactionem vitæ nõ desituræ viaticorũ ad illam transmigrationem parandorũ non negligentes simus. Sed & totus quinquaginta dierũ numerus Pentecoste appellata resurrectionis q̃ in illo seculo expectamus monumẽtũ. Vna enim illa & prima dies septies sep templicata septem sacræ Pẽtecostes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium sumens in principium desinit persimiles intermedios quinquagies euoluta, vnde & æuũ similitudine refert, velut in circulati motu ab iisdem signis initium sumẽs & in eadem desinens. In qua erectam figuram in adoratione præferre Ecclesiæ leges nos erudierunt, ex manifesta com

monefactione velut transferentes mentem nostram à præsentibus ad futura. Quin & quoties genua flectimus & rursus erigimur, re ipsa ostendimus quod propter peccatum in terram delapsi sumus & per benignitatem eius qui condidit nos ad cœlum reuocati sumus. Epiphanius etiam circa finem lib. iij. contra hæreses capite quo compendiariam fidei catholicæ doctrinam seorsim complexus est. Καὶ δι' ὅλου, ait, μὲν τοῦ ἔτους ἡ νηστεία φυλάττεται ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, φημὶ δὲ τετράδι καὶ προσαββάτῳ, ἕως ὥρας ἐνάτης δίχα μόνης τῆς πεντηκοστῆς ὅλης τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἐν αἷς οὔτε γονυκλισίαι γίνονται οὔτε νηστεία προστέτακται. id est, Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam & sexta feria vsque ad horam nonam excepta sola Pentecoste per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur neque ieiunium imperatum ordinatúmque est. Beatus quoque Hieronymus in lib. aduersus Luciferianos inter ea quæ per traditionem in Ecclesiis obseruatur auctoritatémque sibi scriptæ legis vsurpât hoc

quoque commemorat, die Dominico & per totam Pentecostem de geniculis adorare, & ieiunium soluere. Idemque in lib. aduersus Montanum à ieiuniis tempus Quinquagesimæ excipit. Sed & B. Augustin. epist. cxix. ad Ianuar. de Pentecostes diebus tractans, Vt autẽ (inquit) alleluia per illos solos dies quinquaginta in ecclesiis cãtetur, non vsquequaque obseruatur. Nam & in aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi. Ipsis tamen diebus vbique. Vt autem stantes in illis diebus & omnibus Dominicis oremus vtrum vbique seruetur ignoro. Maximus Episcopus in Sermone de Pẽtecoste qui inter Ambrosianos est sexagesimus prim⁹. Christianis per quinquaginta dies quorum interuallo Pascha à Pentecoste disiungitur iugem ac continuatam fuisse festiuitatem tradit, ita vt hoc toto tempore neque ad obseruandũ ieiunia indicerentur neque ad exorandũ Deum genib⁹ succiderẽt, sed sicut Dominica solebat fieri, & erecti & feriati resurrectionem celebrarent: instar denique Dominicæ eorum dierum curri-

cula celebrari & omnes eos dies velut Dominicos deputari scribit quod post resurrectionem tota quinquasima Christus cum hominibus sit commoratus. Isidorus lib. j. de Ecclesiast. offi. cap. xxxiij. Idcirco autem totius Quinquasimæ dies post Domini resurrectionem resoluta abstinentia in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis: vbi iam non labor sed requies erit lætitiæ. Ideóque nec genua in orationibus flectuntur, quia sicut quidam sapiens ait inflexio genuum pœnitentiæ & luctus indiciū est. Vnde etiam per omnia eandem in illis solemnitatem quam die Dominico custodimus in qua maiores nostri nec ieiunium agendum nec genua esse flectenda ob reuerentiam Dominicæ resurrectionis tradiderunt. Exceptis verò Dominicis & Pentecostes diebus Christianos nō nisi genibus pronis supplices Deo preces fudisse, nemini obscurum est: Eúmque fuisse nostris propriū ac peculiarem precandi morē Eusebius lib. v. histor. Eccle. cap. v. de Christianis qui in legionibus Romanis suis M. Au-

relio ſtipendia merebãt agens, ita ſcribit. ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θέντας ἐπὶ τὴν γῆν, κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῖν τῶν εὐχῶν ἔθος ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν θεὸν ἱκεσίας τράπεσθαι. id eſt, in procinctu in ipſaque acie genu flexo in terram vſque (qui noſtrarum precationum proprius mos eſt) ad ſupplicandum Deo eſſe conuerſos.

QVANDIV COELESTIS LVMEN LAVACRI IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LVCEM VESTIMENTA TESTANTVR. Ex hoc loco duo notanda ſunt ad ſacramentum baptiſmi pertinentia. Vnũ eſt adminiſtrandi olim baptiſmi duo ſtata, ac ſolemnia tẽpora fuiſſe, Paſcha ſcilicet & Pẽtecoſten: extra quæ non niſi ægrotantes, vel infirmi, & qui mortis, ægritudinis, obſidionis, naufragij neceſsitate periculoque vrgebantur, tingi cõſueuerãt. Quinimmo reliquis omnibus feſtiuitatibus baptiſmi celebrationem interdictam fuiſſe, ex Gerundenſis Concilij cap. iiij. Compendienſis cap. iij. Vuormaciẽſis cap. x. Bruchardus lib. iiij. decret. cap. vj. & vij. Yuo. Carnutẽſis pri

mæ partis decretorum quibus Pannomiæ titulũ præscripsit, cap. lx. Et Gratianus in cano. de catechumenis de consecratio Distinct. iiij. docent. Idẽ etiam Sir icij Papæ ad Himerũ Taroconẽsem Episcopum, Leonis ad Episcopos Siculos, Gregorij ad Clerum & plebem Tarensem rescriptis fuisse prohibitum, referũt Bruchardus eiusdẽ libri cap. v. Yuo. cap. lviij. lix. & lxiij. Gratianus in cano. Non sine ratione, cano. Duo tẽpora. cano. Venerabilis. cano: baptizandi de consecratio. distinctio. iiij. Tertullianus in lib. de baptismo. Diem, ait, solemniorem baptismo Pascha præstat cum & passio Domini qua tingimur adimpleta est. Exinde Pentecoste ordinandis lauacris latissimum spatium est: quod & Dominica resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia spiritus sancti dedicata, & spes aduẽtus Domini subostensa B. Ambros. in libello de mysteriis Paschæ. Hæc inquam est illa cœlestium mysteriorum gratia: Hoc Paschæ donum: hæc optabilis anni festiuitas: hæc exordia gignentium: hinc vitalis lauacri sacra Ecclesiæ

editi puerpuerio infantes paruulorum ſimplicitate renati barathro innocentis perſtrepunt innocentiæ. Huius etiam obſeruationis Eccleſiaſticæ Niceph. hiſt. Eccleſiaſt. lib. xiij. cap xix teſtis adduci poteſt. Sed & Matiſconẽſis ſecundæ Synodi cap. iij. ita conſtitutum fuit. Relatione quorundam fratrum noſtrorũ comperimus Christianos non obſeruantes legitimum diem baptiſmi pene per ſingulos dies ac natales martyrum filios ſuos baptizare, ita vt vix duo vel tres reperiantur in ſancto Paſcha, qui per aquã & ſpiritum regenerentur: Idcireo cenſemus vt ex hoc tempore nullus eorum permittatur talia perpetrare præter illos quos infirmitas nimia, aut dies extremus compellit filios ſuos baptiſmum percipere. In Theſſalia planè Paſchæ dũtaxat diebus baptiſmata fieri conſueuiſſe, eóque eueniſſe vt plurimi abſque batiſmo morerentur, Socrates lib. v. hiſtor. Eccleſiaſt. cap xix. auctor eſt. In reliquis verò penè omnibus orbis Chriſtiani partibus baptiſmatis prærogatiuam ſibi Paſchæ & Pentecoſtes celebritates, ſpe-

cialiter ac proprio iure ſibi vindicaſſe,in Eccleſia longa ſeculorum ſucceſſione morem hunc conſtanter retentum inuenio. Nam & Gregorius Turonenſis in vſu id ſuis temporibus fuiſſe nonvno loco indicat: Libro ſiquidẽ quinto hiſto. cap.xi. Sacerdos, ait, orans, vt conuerſi ad Dominum velamen ab eis litteræ rumperetur, quidam ex his ad ſanctum Paſcha vt baptizaretur expetiit. Rurſus eodem.cap. Gauiſus autem nuntio Pontifex noctè ſancta Pẽtecoſtes vigiliis celebratis ad baptiſterium extramuranum egreſſus eſt: ibique omnis multitudo populi coram eo proſtrata baptiſmum flagitauit. Idem lib. vi. cap. xxvij. Dieſque Paſchæ cum multa iocunditate tenuit filiúmque ſuum baptiſmo tradidit. Quod & Annonius monachus, aut, vt quibuſdam placet, Aymonus lib. iij. de geſtis Francor. cap xlix. referens, Chilperico, ait, filius naſcitur, quem ſequente anno Pariſiis in Paſchali feſto baptizari fecit. Necnõ Otho Phriſingenſis lib. vj. hiſtor. cap. j. Northmauni, inquit, per mare Ligerin intrantes, ciuitatem Nannetas

irrumpunt ac in ſancto ſabbato Paſchæ Epiſcopū ex more generali baptiſmum celebrantem cum clericis interficiunt. Rupertus quoque Tuicenſis more hoc paulatim propter auctam fidelium multitudinem abrogato, veſtigia tamen eius ſua ætate vel in paucis qui ad baptiſmū in Paſchali feſtiuitate offerrentur, vſurpata lib. iiij. de diuinis officiis cap. xviij. ita ſcribit. Moris quippe erat olim in ſancta Eccleſia non alio tempore regenerationis huius celebrari ſacramētum niſi in his quibus fortè ſuperueniente infirmitate vel egritudine mortis immineret periculum. Cuncta penè Eccleſiæ proles quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat, inſtante Paſchali hac die ſua nomina dabat & per ſequentes dies vſque ad Paſchæ ſolemnitatem, audiens quiſque regulam fidej (vnde & cathecumenus dicitur, cathecumenus namque auditor interpretatur) lactatus & grandeſcens tandem, in plenitudine temporis poſtquam luna plena eſt, plena fide in ſolemnitate ſancti baptiſterij ſymbolū reddens Christo commo-

commoriebatur, & conresurgebat. At postquam Christianitas creuit & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est quia periculosum erat tantam multitudinem differre propter occasiones mortis quæ in multitudine hominum multæ sunt, propter turbam infantiũ ex Christianis parentibus succrescentium, quorum vita persæpe leui occasione succiditur: Visum est sanctæ Ecclesiæ passim indulgentia baptizandi concessa imò oblata, cuncta anteuenire pericula. Baptismi tamen solennitatem vel in paucis cum Dominica resurrectione cui similis est, celebrare. Hactenus ille. Ex quibus nemini iam obscurũ erit, quod B. Ambrosius in epistola ad Ephesios cap. IIII. scribit, non quocunque die credentes tinctos nisi ægros. Quanquam in ipsis nascentis Ecclesiæ initiis definita distinctáque non fuisse baptizandi tempora ibidem notat, sed petẽtibus quibuslibet baptismum datum, quibuscúnque diebus vel temporibus occasio se offerret. Causam verò cur hos potissimum dies baptismo olim Ecclesia dicauerit, præter

eam quæ ex Tertulliani supra allegato loco colligitur, hanc Leo Pontifex in Epistola ad Siculos missa adsignat, quod B. Paulus quicunque baptizati sunt in Christo, in morte eius baptizatos esse tradat: consepultósque nos esse cum illo per baptismum in mortem, vt quo modo surrexit Christus à mortuis per gloriam, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quandoquidem si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simus & resurrectionis. Ex cuius doctrinæ spiritu regenerandis filiis hominum & in filios Dei adoptandis, illud tempus electum in quo per similitudinem mysterij ea quæ geruntur in membris, his quæ in ipso capite gesta sunt congruerent, dũ in baptismatis regula & mors interuenit, interfectione peccati, & sepulturam triduanã imitatur trina demersio & ab aquis eleuatio resurgentis adinstar est de sepulchro: ipsáque operis qualitas docet celebrandæ generaliter eum esse legitimum diem in quo orta est virtus muneris & species actionis. Subiicit addi huic obseruantiæ etiam Pentecostes

ex aduentu Spiritus sancti sacram solennitatem, quòd ea de Paschali festi pendeat articulo & cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eundem qui resurrectione domini insignis est occurrit porrigens quodammodo auxiliāti gratiæ manū: vt hi quos à die Paschæ aut molestia infirmitatis, aut lōginquitas itineris, aut nauigationis difficultas interclusit inuitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, desiderij sui effectum dono Spiritus sancti consequantur. Eūque receptum morem Apostolicæ auctoritatis exemplo niti docet, quādo B. *Petrus* eo die quo omnem credentium numerum promissus Spiritus sancti repleuit aduetus, trium milliū populū sua prædicatione couersum lauacro baptismatis cōsecrauit. Vnde generaliter definiens baptizādis in Ecclesia electis sola illa duo tēpora esse legitima, Episcopos per Siciliam cōstitutos monet vt nullos alios dies huic obseruantiæ misceant: non interdicta tamen licentia periclitātibus & his quorum vita in has duas sibimet cognatas & coniunctas festiuita-

tesdifferri non possunt quocunque tempore subueniendi. Totus autē hic Leonis locus integrior atque emendatior in Gratiani decretis, quàm in vulgatis Epistolarum Leonis exemplaribus repperietur. Accedat & Basilij Mag. auctoritas qui in Homelia exhortatoria ad sanctū baptisma, ita scribit τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα συγγενέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; ἡ μὲν γὰρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως. τὸ δὲ βάπτισμα δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν ἀνάστασιν. ἐν τοίνυν ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τὴν ἀναστάσεως τὴν χάριν ὑποδεξόμεθα. διὰ τοῦτο πόρρωθεν ἡ ἐκκλησία ἑαυτῆς τροφίμους ὑψηλῷ κηρύγματι συγκαλεῖ, ἵν' οὓς πάλαι ὤδινεν, ἀποκυήσῃ τότε, καὶ ἀπογαλακτίσασα αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς κατηχήσεως, γεύσῃ τῆς στερεᾶς τῶν δογμάτων τροφῆς. id est, vt interpres vertit. Quid verò magis cognatum baptismati esse posit quā dies Paschatis? Dies enim ipsa memoriale est resurrectionis. Baptisma verò potentia est ad resurrectionem. Itaque in resurrectionis die resurrectionis gratiam suscipiamus. Quapropter Ecclesia alumnos suos alto præconio eminus conuocat, vt quos olim parturiit tunc pariat: & catechismi institutione prima velut lacte remotis solidum dogmatū

alimentum gustandum præbeat. Atque hæc prima est, quæ ex his ad quæ pedetẽntim peruenimus, constitutionis nostræ verbis duci eliciq́ue posse visa est obseruatio. Alterum quod ex hoc loco colligitur, est, albatos & candidatos fuisse eos qui baptismo initiabantur. Hoc enim significant ea verba, COELESTIS LVMEN LAVACRI IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LVCEM VESTIMENTA.

Quod ex Pontio Paulino, & Fortunato Beatum Rhenanum antiquitatis ecclesiasticæ studiosum indagatorem iã adnotasse scio in lib. Tertulliani de Corona militis. Confirmari verò sequentibus testimoniis potest. B. Ambros. lib. singulari de his qui mysteriis initiantur. Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quod exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina. Greg. Turonensis lib. v. cap. xj. Renatúsque deo per baptismi sacramentũ cum albatis reliquis in albis & ipse procedit. Et postea. Flagrabãt cerei lampades: Albicabat, tota ciuitas de gre-

ge candido. Paulus diaconus lib. vj. hiſt. Longobard. cap. xv. de Codrate Rege Angloſaxonum, Is ait, cum Romam perueniſſet à Sergio Papa baptizatus, Petrúſque appellatus & adhuc in albis cõſtitutus ad regna cœleſtia migrauit. Idẽ & Nicephorus perſpicuè docet lib. vij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xxxiij. Socrates etiam lib. vij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xxij. de Paulo Nouatianorũ Epiſcopo à quo Iudæus baptiſmũ petiit ἐυτρεπίζει ait τὰ πρὸς βάπτισμα ἐσθῆτα τε ἀυτῷ λαμπρὰν ὠνησάμενος καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτιστηρίου πληρωθῆναι κελεύσας ἦγεν ἐπ᾽ ἀυτὸν τὸν ἰουδαῖον ὡς βαπτίσων ἀυτὸν id eſt Quæ ad baptiſmum pertitinent parat, veſtémque illi ſplendidam coëmit, ac fontem baptiſterij impleri iubet & Iudæum tanquam illum iam baptizaturus adducit. Verùm enim verò quoniã non quæſito ſed oblato ab ea in cuius interpretatione verſamur conſtitutione argumento, in baptiſmi quæſtionem ingreſsi ſumus, non erit à propoſito alienũ rituum in baptiſmo receptorum antiquitatem veterum ſcriptorum auctoritate, teſti-

moniisque comprobare. Qua in re vt aliquis ordo teneatur, paruulos eósque qui à primis cunabilis tingebantur ab iis qui adulta iam & prouecta ætate ad religionem nostram accedebant separandos duco. Paruulos quidem parentum manibus vt plurimum gestari, & ab iis baptismo offerri consueuisse, B. Augustin. lib. hypognosticon. vj. indicat, cum ait. Nouimus etiam paruulos quibus vsus liberi arbitrij non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptisma tis deportatos, & cum in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, alterum in parentum manibus factum exanimem. Hoc æquè apertè expressit idem auctor Epist. xxiij. ad Bonifac. Sic enim, inquiens, scribens dicis, vt sicut parentes fuerũt auctores ad eorum pœnam, per fidem parẽtum idemtidem iustificentur, cum videas multos non offerri à parentibus, sed etiam à quibuslibet extraneis, sicut à dominis seruuli aliquando offeruntur. Et nonnunquam mortuis parentibus suis, paruuli bapti-

zantur ab eis oblati, qui illis huiusmodi misericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes exposuerunt, nutriendos aquibuslibet, nonnunquam à sacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptismum, quæ certè proprios filios non habuerunt vllos, nec habere disponũt. Baptismum planè eorum qui iam adulta ætate tingebantur præcedebat κατήχησις qua per aliquod tempus mysterio subsecuturo initiabantur vt eius fidei ac religionis ad quam aditus eis per baptismũ dabatur præceptis instituti atque informati in Ecclesiam rectius introducerentur. Socrates lib. vij. histo. Ecclesiast. cap. xvij. de Paulo Episcopo ad quem Iudæus baptismum expetens accessit. ὁ δὲ, ait, ἀποδέχεται μὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν. οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατηχηθείη τὸν περὶ πίστεως λόγον, μετὰ τὸ νηστείαις σχολάσαι ἡμέρας πολλάς. ὁ δ᾽οὖν Ἰουδαῖος παρὰ γνώμην νηστεύειν ἀναγκαζόμενος σπουδαιότερον ἐνέκειτο βαπτισθῆναι παρακαλῶν. id est. Laudauit quidẽ ille Iudæi propositum : verum baptisma illi se daturum negauit nisi prius in doctrina fidei instructus esset ac complures

dies ieiuniis vacasset. Iudæus itaque præter animi sententiam, ieiunare coactus diligentius vrgebat obsecrans vt baptizaretur. Sic Nicephorus de alio Iudæo paralytico quem baptismi cupiditate captum & incensum fuisse narrat. Hoc vbi, ait, Attico Episcopo renunciatum est, de rebus sacris more nostro eum instituit & spem bonam in Christum habere per Euangelium rite docuit. Ac tribus quidem appellationibus distinctos fuisse eos qui ad fidem accedebãt, Isido. lib. ij. de origine Ecclesiasticor. officior. cap. xx. tradit. Quorum gradus primus erat, Catechumenorum. Secũdus Competentium. Tertius Baptizatorum. Cathecumenos verò eos dictos ibidem docet qui primùm de gentilitate veniebãt ducti voluntate credendi in Christum quos audientes appellatos à Latinis scribit. Vnde Raban. Maur. lib. j. de institutio. cleric. cap. xxvj. Catechumenus autem dicitur pro eo quòd adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum accepit. Nam κατηχούμενος Græcè, Latine auditor interpretatur. Et ita sanè à

Tertulliano in lib. de pœnitentia & Cypriano lib. iij. Epist. xvj, & xxij. Catechumeni Audientes vocătur, & à Beda nouæ vitæ Auditores in lib. ij. Commentarior. Esdræ. Solebant autem Catechumenis per totam quadragesimam præcipua fidei nostræ capita tractari atque exponi vt ita lauacro futuro cuius præstatio in Paschales ferias differebatur, prepararentur. Hoc indicat B. Hieronymus ad Pammachium aduersus errores Iohannis Hierosolymitani, cum ait: Cõsuetudo apud nos huiusmodi est vt iis qui baptizandi sunt per. xl. dies publicè tradamus sanctam & adorandam trinitatem. Brancarensis vtique Concilii secundi capite primo constitutum fuit, vt ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi, Catechumeni concurrerent, in quibus diebus omnino Symbolum fidei specialiter docerentur. Quod ab Burchardo lib. iiij. cap. viij. & Yuone Carnut. lib. j. Pannomiæ cap. lxxv. & Gratiano in Cano. Placuit. x. quæstio. refertur: rursúsque ab eodem Gratiano repetitum est in Cano. Ante, de consecratio-

ne distinctione iiij. vbi pro specialiter, spiritualiter, perperam, vt quidem existimo, scriptum est. Beda etiam in Cõmentariis Esdræ. lib. ij. Nouæ, ait, vitæ auditoribus symbolum fidei tradimus quòd per duodecim Apostolos ordinatum est & totidem sententiis comprehensum. Nec verò sola Catechumenis fides insinuabatur, sed & de moribus ad Christianam vitam pertinentibus monebantur. Itaque B. Augustinus lib. vnico de fide & operibus, eos qui baptizandis fidei dumtaxat, non etiam morum precepta tradenda ac docenda credebant, reprehendit. Et B. Ambrosius lib. j. de his qui mysteriis initiantur, his qui ad sacri lauacri petitionem venerant, se de moralibus cottidianum sermonem habuisse profitetur: cum vel Patriarcharum gesta, vel prouerbiorum legerentur præcepta: vt his informati assuescerent maiorum ingredi vias, eorúmque iter carpere, ac diuinis obedire institutis: quò renouati per baptismum, eius vitæ vsum tenerẽt quæ ablutos deceret. Sed & Beda in cõmẽtariis Esdræ lib. ij. Pulchrè, ait, in Ecclesia

hic salubris mos doctrina patrum inoleuit, vt iis qui catechisantur quatuor Euãgeliorũ sacramentum explanetur, ac recitentur exordia. Post Catechumenos secundus Competentiũ gradus erat. Cõpetentes autẽ, vt Isidorus exponit lib. ij. de origine Ecclesiasticor. officior. cap. xxj dicebãtur, qui iam post doctrinam fidei, post doctrinã vitæ ad gratiã Christi percipiẽdam festinabant. Ideóque appellabantur Competentes id est gratiã Christi petentes. Nam Catechumeni tantũ audiebant, nec dum petebant. Erant enim quasi hospites & vicini fidelium, deforis audientes mysteria, audientes gratiam sed adhuc non appellabantur fideles. Competentes autem iam petebant, iam accipiebant, iam Catechizabantur, id est, imbuebantur instructione sacramentorũ. Istis enim salutare symbolum tradebatur, quasi communicatorium fidei & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscerent, quales iam ad gratiam Christi exhibere se deberẽt. Quòd autem ait foris stetisse Catechumenos, ex eo confirmatur, quod auctor libri de-

Cœlesti Hierarch.cap.iij. tradit Catechumenis, Energumenis & pœnitentibus psalmorum quidem cantus & sacrarum scripturarum lectionem audire licuisse: Ad ea autem quæ deinde peragebantur mysteria non fuisse admissos sed exclusos. Isidori verò illa verba vt ferme omnia transcripsit Rabanus Maurus in lib.j. de institutione clericorum cap.xxvj. Traditam verò ab vtroque Catechumenorum & Competentium differētiam Augustini ex libro vnico de fide & operibus subiecta verba comprobant. An vsque adeò, ait, dissimulamus à sensibus nostris, vt vel nosipsos non recordemur quàm fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur: vel non intueamur alios qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus quibus catechizātur, exorcizantur, scrutantur, quāta vigilantia conueniant, quo studio feruerant, qua cura pendeant. Et mox. Quòd autem fit

per omne tempus quod in Ecclesia salubriter constitutũ est, vt ad nomen Christi accedẽtes Catechumenorum gradus accipiant: hoc fit multo diligentius & instantius his diebus quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum baptismum sua nomina iam dederũt. Idem libro vnico de cura pro mortuis gerẽda. Post ista conualuit, perrexit Hipponem. Pascha iam appropinquabat, dedit nomen inter alios Competẽtes. Ex quibus apparet baptizandos nomina dedisse: quemadmodum ex Carthaginẽsis quarti Cõcilij. cap. lxxxv. relato in Cano. Baptizãdi, de Consecratio. distinctio. iiij. & ex eiusdem Augustini Epist. clv. ad Martianum liquet, in qua ita est. Tua mereri scripta desydero, & te nomen dedisse inter Competentes, vel daturũ esse iam iamque cognoscere. Competẽtibus verò tenẽdam memoriter fidei & symboli contextionem datam fuisse idem auctor indicat lib. j. Retractationum cap. xvij. Quod & Cyprianus, siue quis alius eius libri auctor est, ostendit in Opusculo in symbolum Apostolorum in Ecclesia. In-

quiens, tamen vrbis Romæ hoc non inuenitur factũ, pro eo arbitror quod neque hæresis vlla hinc sumpsit exordium, & mos ibi seruatus antiquus apud eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt publicè, id est, fidelium populo audiente, symbolũ reddere, & vtique adiectiones vnius saltem sermonis eorum qui precesserunt in fide non admittit auditus. Quinetiã Synodi Laodicenæ caput xlvj. Bruchardus citat, quo eos qui ad baptisma veniebant fidem discere, & quinta feria septimanæ maioris Episcopo aut presbiteris reddere videbantur. Quod caput Græcè sic habet. ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος, ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Refertur autem & à Gratiano in Cano. Baptizandos, de cõsecratio. distinctio. iiij. qui verbum ἑβδομάδος non vt Bruchardus maioris, sed vltimæ septimanæ vertit. Similiter & Agathensis Concilij. cap. xij. Symbolum octo dies ante Dominicam resurrectionem publicè in Ecclesia Cõpetentibus tradi decretum fuisse Burchardus lib. iiij. cap. xxix. & Gratia. in Ca.

Symbolũ de consecrat.distinctioiiij.memorant. Idemque sextæ Synodi quæ in Trullo habita est cap.lxxix.postea renouatũ est: in cuius interpretatione Balsamon fidei suæ rationem baptizandos institutoribus suis qui κατηχισταὶ dicebantur, reddidisse significat. Ceterum Catechumeni, vt Isidorus.lib.j.de orig.Ecclesiast. officior.cap.xxj. scribit, Exorcizabantur primum. Nàm vt B. Augustinus libro vnico de Ecclesiast.dogmatib.auctor est in vniuersis Ecclesiis vniformiter id obseruabatur vt siue paruuli siue iuuenes ad baptismum venirent, non prius fontem vitæ adirent quàm exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigeretur. Exorcismum autem Isidorus definit sermonem increpationis contra immundum spiritum in energumenis siue Catechumenis factũ: per quem ab illis nequissima diaboli virtus & inueterata malitia vel violẽta incursio expulsa fugabatur. Quem ritum in baptismum inductum lunatici exemplo docet, quem increpauit dominus & exiuit ab illo dæmonium, vt habetur Mathei

thei xvij.cap.Poteſtatem autem diaboli exorcizari & inſufflari in Catechumenis idem ſcribit:vt ei renuntient atque eruti à poteſtate tenebrarum in regnũ Domini ſui per ſacramentum baptiſmatis transferatur. Quod in paruulis,quia per ſe renuntiare non poſſunt, per corda & ora geſtãtium adimpletur. Optatus Mileuitanus Epiſco.lib.iiii.Neminem fugit quod omnis homo qui naſcitur, quamuis de parẽtibus Chriſtianis naſcitur,ſine ſpiritu immũdo eſſe non poſsit, quẽ neceſſe ſit ante ſalutare lauacrũ ab homine excludi,& ſuperari.Hoc exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitur& fugatur. Et poſtea. Vos baptizando exorcizatis hominem fidelem,& dicitis,maledicte exi foras.Exufflatos plane & exorcizatos fuiſſe infantes in eumque ritum omnes per totũ orbẽ diffuſas Eccleſias vnanimiter cõſenſiſſe B.Auguſtinus aliis inſuper locis teſtatur. Libro quidẽ ſecundo de nuptiis & cõcupiſcẽtia ad Valer.comit.Ac ſic inquit accuſat Eccleſiam toto orbe diffuſam:in qua vtique omnes baptizandi infantuli non ob

aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur cum ex Adam nascuntur si in Christo non renascuntur. Idem lib.ij ad Cœlestium de peccato originali: Ipsa sanctæ ecclesiæ sacramenta satis indicant paruulos à partu etiam recentissimos per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quod in peccatorum remissionem non fallaci sed fideli mysterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur sese renuntiare respondent. Idem lib.iij.contra Iulian.Pelagian. Lauantur, sed non abluũtur, exorcizantur & exufflantur, sed à potestate diaboli non eruuntur. Et rursus.lib.vj.contra eundem Iulian Sed verum est tamen quod antiquitus veraci fide catholica prædicatur, & creditur per ecclesiãm totam: quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exufflaret, si non eos de potestate tenebrarum & à principe mortis erueret. Idem Augustinus lib.iij.cõtra epist.Parmeniani ad fin.Or-

bis terrarũ baptismis exufflatur. Idem lib.ij.contra Cresconium. cap.iij. Quid exufflatis? quare rebaptizatis? & cap.iiij. Cum apud nos iam baptizatum nec cœpisse dicunt esse Christianum, eum tanquam paganum exufflant, eum cathecumenum faciunt. Et lib. v. hypognostic. contra Pelagianos, Falsum de paruulis conticesce, qui propterea catechizantur & exuffluantur ac baptizantur, vt princeps mundi huius diabolus ex eis foras mittatur, aut si nõ in illis diabolus exufflatur, cuius opere id est vitio peccati per Adam tenentur obnoxij, dicite cur imagini Dei fit iniuria? verum opinor quod eis baptismo vestro baptizandis minime exuffletis, ne non imagini Dei sed diabolo faciatis iniuriam. Idem Epist.cv. ad Syxtum. Circunstipantur enim & diuinarum auctoritate lectionũ & antiquitus tradito & retento firmo Ecclesiæ ritu in baptismo paruulorum, vbi apertissimè demonstrantur infantes & cum exorcizantur & cum per eos à quibus gestantur renuntiare respondẽt, á diaboli dominatione liberari. Et mox.

Quid ad hoc respondeant quod exorcizãtur & exufflantur infantes? hoc enim proculdubio fallaciter fit, si diabolus in eis non dominetur. Huic exorcismorũ muneri præerant olim in Ecclesia quos Exorcistas appellabant: quos Isidor. lib. vij. Etymologiarum cap. xij. latine adiurantes verti posse ait, indéque nomen accepisse quod super cathecumenos vel super eos qui spiritu immundo torquerentur, nomen domini nostri Iesu Christi inuocarent, adiurantes per eum, vt egrederetur ab eis: Cuius verbi vim etiã B. Augustinus in lib. de beata vita sic explicat. Vel ille, ait (de spiritu autem immundo loquitur) qui extrinsecus inuadit acumen, sensusque conturbat: & quẽdam hominibus infert furorem: cui excludendo qui præsunt manum imponere, vel exorcizare dicuntur, hoc est per diuina eum adiurando expellere. Cyprianus epist. vij. lib. iiij. Quod hodie etiam geritur vt per exorcistas voce humana potestate diuina flagelletur & vratur vt torqueatur diabolus. Quod eorum officium Pontius Paulinus in carmine de

Natali Felicis.i. his versibus declarat.
Inde gradum cepit cui munus voce fideli
Admirare malos & sacris pellere (sic enim emendo) *verbis.*

Vnde idem auctor Epist. v. ad Amandum ad fi. Exorcistam dæmoniis terribilē dicit. Cui rei Iulius quoque Firmicus religionis licet nostræ expers, testimonium dat lib. ii. Mathes. cap. v. Erunt, inquiens, omnibus dæmonibus terribiles, quorum aduentum praui dæmones fugiant: & qui sic laborantes homines non vi verborum, sed sola sui ostensione liberent, & quamuis sit violētus dæmon qui corpus hominum, animumque quatiat, siue ille aëreus, sit terrenus aut infernus, istius hominis iussione fugiet, quia præceptis cum quadam veneratione tenebitur. Hi sunt qui a vulgo Exorcistæ dicuntur. Idem eiusdem lib. cap. ix. Faciet Exorcistas, & qui laborantes dæmonum incursione homines aptis remediis liberet. Exorcismis ergo Catechumeni ab immundi spiritus potestate liberabātur. Vnde Beda in Commentariis Regū lib. iiij. Recti, ait, ordinis est, vt doctores

veritatis prius ab auditorum præcordiis omnem spiritum immundũ exsufflando, & catechizando abigant:& sic eos qui fuerant castra dæmonum, sed facti iam possessio spiritualis Israel, societati sortis sanctorum, mysteriis salubribus imbuendo aggregẽt. Sed & ieiuniis Catechumenos purgari & ad baptismum præparari consueuisse, non Socratis modo à me supra ex lib. vij. histor. Eccles. prolatus locus, verumetiam Burchardus cum Gratiano indicat, qui ex Concilij Carthaginensis quarti cap. lxxv. dogma proferunt, quo baptizãdi nomen suum dare & diu sub abstinentia vini & carnium & manus impositionis crebra examinatione baptismum percipere iubebantur, vt refertur in Cano. baptizandi, de consecratione distinct. iiij. Hinc Tertullian. in lib. de baptismo. Ingressuros ait, baptismum orationibus crebris, ieiuniis & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet & cum confessione omniũ retro delictorum. Idem etiam Balsamõ in Commẽtariis ad cap. xlv. Synodi Laodicenæ cõprobat. Sal præterea in my-

ſteri o Catechumenis dari à patribus inſtitutum Iſidorus lib.ij. de Eccleſiaſt. offic. cap. xx. teſtis eſt, vt eius guſtu condimentum ſapientiæ perciperẽt neque diſsiparẽtur à ſapore Chriſti, nec eſſent fatui & retro reſpicerẽt, ſicut vxor Loth. Et ideo ſale initiari ſolitos Cathecumenos Beda in libros Regum ſcripſit, vt eſt à Gratiano relatum in Cano. Sal cœleſtis de conſecratio. diſtinct iiij. Aquam autem baptiſmatis adituri ſed & aliquãto prius, in eccleſia ſub antiſtis manu cõteſtabantur ſe renuntiare diabolo, & põpæ & angelis eius quemadmodum Tertullianus in lib. de corona militis ſcribit: Ex quo idem in lib. de habitu muliebri. Hi ſunt, ait, nimirum angeli quos iudicaturi ſumus. Hi ſunt angeli quibus in lauacro renunciamus. Idem in lib. de ſpectaculis. Cum aquam ingreſsi Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur, renuntiaſſe nos diabolo & pompæ & angelis eius ore noſtro conteſtamur. Angelos enim quoſdam à deo ob liberum arbitrium profugos factos, quorũ princeps eſt qui dicitur diabolus, B. Au-

gustin. in lib. de Corruptio. & grat. scribit, quibus vtique in baptismo abrenuntiari consueuisse, Basilius Magnus in lib. de Spiritu sancto cap. xxvij. tradit his verbis ἀλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Quorum verborum huiusmodi apud Gratian. in Cano. Ecclesiasticarum distinctio. xj. translatio reperitur. Hûc accedit quod ter immergimus (sic enim legendum est) quod baptizatos oleo vngimus, verbis abrenunciare Satanæ & angelis eius informamur. Vnde & hæc, & alia in hunc modũ non pauca, nisi quia tacita ac mystica tradítione à patribus Ecclesiastico more, reuerentiori diligentia, sunt in mysteriis obseruata silentio, quam publicata scripto? Huius quoque eierationis Origenes Homilia viij. in Exod. meminit. B. Ambros. Exaëmeri lib. j. cap. iiij. De-

ſerit, inquit, qui abluitur, intelligibilem illum Pharaönem principem iſtius mundi, dicens, Abrenuncio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis & imperiis tuis. Idem Ambroſius in libro ſingulari de his qui myſteriis initiantur. cap.j. Ingreſſus es iam regenerationis ſacrarium, repete quid interrogatus ſis: recognoſce quid reſponderis: renuntiaſti diabolo, & operibus eius, mundo, & luxuriæ eius ac voluptatibus. Et mox: Ingreſſus igitur, vt aduerſarium tuum cerneres cui renuntiandũ mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat diabolo ad Chriſtum conuertitur illum directo cernit obtutu. Ex quo colligitur poſt abrenũtiationem ab Occidente ad Orientẽ conuerti ſolitos baptizádos. Quod paulò copioſius Dioniſ. lib. de Eccleſiaſtica hierarchia cap.j. exponit, cuius verba Latinè potius, vt ſunt ab interprete reddita, quam Græcè, planioris intelligẽtiæ cauſa referam: nec verebor ipſum penè integrum caput referre, quòd ad baptiſmalium cerimoniarium de quibus agimus tractatum apprimè pertineat.

agantque diuinæ clementiæ gratias, in ſanctam Eccleſiam cogit: atque initio quidem hymnum aliquem ſacris libris inſertum ſimul cum omnibus Eccleſiæ ordinibus canit. Poſt hæc deoſculatis ſanctis altaribus ad virum aſtãtem proficiſcitur, percõtatúrque ab eo quidnam volens conuenerit. Illo autem (iuxta quod à ſuſceptore ſuo fuerat doctus) impietatem & veri boni ignorantiam accuſante, ac diuinæ vitæ opere tamdiu ſe fuiſſe deſtitutum ingemiſcente, atque orante vt eius ſacratiſsimo munere ac prece, Deo diuiníſque myſteriis frui mereatur, conteſtatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoque conuerſationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere ſciſcitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, cõſignánſque illum, ſacerdotibus mandat, vt virum ſuſceptorem deſcribant. Poſtea verò quàm illi deſcripſere, ſacram effundit precem, quam cum ſecum omnis Eccleſia terminauerit, di-

ſcingit quidem ipſum, ac miniſtrorum manibus exuit. Deinde occidẽtem verſus illum ſtatuens, intendentem manuſque impingẽtem ad eandem regionem conuerſas, inſufflare illum ter Satanam iubet, ac preterea abrenuntiationẽ profiteri. Et cum poſt trinam abrenũtiationis conteſtationẽ, tertiò ſe ille abrenuntiare profeſſus fuerit, ad oriẽtem illum traducit aſpiciẽtemque in cœlum, atque intendentem manus, Chriſto ſacriſque omnibus diuinitus traditis conſentire iubet. Ad Oriẽtem ſane conuerti eos qui Deo preces fundunt, Eccleſiæ non ſcripta ſed ab Apoſtolis profecta traditione auctor libri Reſpõſionum ad Orthodox. quæſtio.cxviij.& Baſil.Magn⁹.cap.xxvij. de ſpiritu ſancto ad Amphiloch. memorãt. Vt autem ad illam à qua diuertimus abrenuntiationem redeamus, Chryſoſtomus Homilia xxj. ad populum Antiochenum qua bapaizandos inſtruit, Vocis, ait, recorderis quam cum ſacris inſtituereris, emiſiſti, Abrenũtio tibi Satana & pompæ & cultui tuo. B. Auguſtinus lib. j. de nuptiis & concupiſcent. ad Va-

ler.Comit.Ab hac igitur poteſtate tenebrarum, quarum eſt diabolus princeps id eſt à poteſtate diaboli & Angelorum eius quisquis erui cum baptizantur, negauerit paruulos ipſorum Eccleſiæ ſacramentorum veritate cõuincitur. Et mox. In veritate itaque non in falſitate poteſtas diabolica exorcizatur in paruulis: eique renuntiãt, quia per ſua non poſſunt, per ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum in regnum ſui Domini transferãtur. Tractat & de hac in baptiſmo vſurpata abrenuntiatione B. Bernardus in ſermone de duplici baptiſmo. Nõ tantum autẽ diabolo abrenuntiare ſed & fidei ſuæ profeſsionem edere baptizandum iuſſum certiſsimum eſt. Tertullian in lib. de ſpectacul. Cum aquam ingreſsi Chriſtianã fidem in legis ſuæ verba profitemur. Cyprianus Epiſt. xij. lib. j. Sed & ipſa interrogatio quæ fit in baptiſmo teſtis eſt veritatis. Nam cum dicimus, Credis in vitam æternam, & remiſſionem peccatorum per ſanctam Eccleſiam? intelligimus remiſsionem peccatorum non niſi in Eccleſia dari. Apud

eos à quibus offeruntur, & dicimus, Credit in deum: de illa ætate quæ vtrũ Deus sit, ignoret Respondent, credit, & ad cætera sic respondetur, singula quæ geruntur. Vnde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro paruulis respondere, vt dicant eum tanta bona facere quæ ad horam qua baptizatur, baptizator interrogat. Ideóque eos qui paruulos offerrent & sponsores pro eis fierẽt, periculo ingeri Tertullianus dicit in lib. de baptismo, quòd prouẽtu malæ indolis falli possent. Iã quò certius exploraretur an post Satanæ renuntiationẽ sacra verba datæ fidei radicitus corde Cathecumeni defixissent, Scrutinia fieri olim solita Rhenanus ex Burchardo admonuit. Qua de re Ruperti Tuiciensis, ex lib iiij de diuinis offic. cap. xvij. subiungã, ex quibus verbi non ita triti ac peruulgati vis ac potestas innotescet. Scrutinia, ait, dicuntur à scrutando, videlicet quia perscrutandũ erat, in his qui accedebant ne aliqua radix amaritudinis subesset, veluti fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæresiarchis quamplurimis, vt sancta non illis

darentur nisi prius Christiana fides in mentibus eorum radices altas fixisset. Et cap. xxi. Iuxta ordinem, ait, vsque in sabbatum in vigilia Paschæ septem agebantur Scrutinia, vt dum septenario numero implerentur Catechumeni, daretur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Quorum primum erat, tertia quadragesimæ hebdomada feria secunda, qua magnum quartæ feriæ scrutinium sic erat ad Catechumenos pronuntiandũ. Scrutinij diem dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instruantur imminere cognoscite: ibidémque sollicita deuotione sequenti quarta feria circa horam tertiam cõuenire dignemini, vt cœleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & ianua regni cœlestis aperitur inculpabili mysterio peragere valeamus. Item feria quarta finitis missarum solemniis annuntiabat presbyter, vt in ipsa hebdomada reuerterentur ad scrutinum, ita dicendo. Die sabbati veniente, colligite vos temporius ad ecclesiam illam. Iterum atque iterum annuntiabat presbyter qualem diem nouisset

uiſſet ita dicendo, Illa feria venientes colligite vos temporius ad Eccleſiam illam, donec ſeptẽ (vt dictum eſt) ſcrutinia complerẽtur. Atque eo ſenſu ſcrutari Catechumenos B. Auguſt. dixit. Enimuero in Paſchali feſtiuitate Catechumenos contenta voce citari atq; ad baptiſmũ conuocari moris fuiſſe Baſilius Magnus homilia de baptiſmo ſignificare videtur. Quinetiam eos ceruice inclinata, in humilitate pedum cũ cilicio in Eccleſiæ cõſpectum ſingillatim productos B. Auguſtin. lib. ij. de ſymbolo. cap. j. ſignificat, cum ait. Hac nocte circa nos actum eſt, quod ceteris noctibus actũ non eſt, quod ex locis ſecretis ſinguli producere mini in cõſpectu totius Eccleſiæ: ibique ceruice humiliata quæ malè fuerat ante exaltata, in humilitate pedũ, cilicio ſubſtrato, in vobis celebraretur examẽ, atq; ex vobis extirparetur diabolus ſuperb⁹, dũ ſuper vos inuocatus eſt humiliter altiſſimus Chriſtus. Idẽ lib. iiij. de ſymbolo. Omnia, ait, ſacramenta quæ acta ſunt & aguntur in vobis per miniſterium ſeruorum Dei exorciſmis, orationibus &

canticis ſpiritualibus inſufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor iſte ſecuritatem appetentibus. Hæc omnia vt dixi, eſcæ ſunt quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos in baptiſmo hylares vos mater exhibeat Chriſto. Ita catechumenos priuſquam ad baptiſmi gratiam admitterentur, deprimendos humiliandoſque veteres cẽſuerunt: quos & à fidelibus ſeparatos nec eccleſiæ precationum participes factos Chryſoſtomus Homilia ſeptuageſima nona tomi quinti & homilia viceſima quarta in caput Iohãnis tertium docet. Laodicenæ vtique Synodi cap. xix. μετὰ τὰς ἐπισκόπων ὁμιλίας ἰδίᾳ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι constitutum fuit: id eſt, Poſt Epiſcoporum homilias cathecumenorum precationes ſeparatim fieri: deinde Eccleſia eos abigi. Merito autẽ μετὰ τὰς ὁμιλίας, quoniam Epiſcopos verbum veritatis tractantes Catechumeni audiebant, vt ex B. Auguſtini lib. vi. confeſsion. cap. iij. liquet. Arauſicani inſuper Concilij cap. xviij, & xix, & xx. catechumenis Euangelia non legi: A baptiſterij quoque a-

ditu eos repelli & segregatos præceptis fidei informari: signandósque ac benedicendos seorsim à fidelibus offerri præceptum est. Quinetiam ab altari penitus exclusos, & dum sacris operarētur Ecclesiæ ministri, procul ire eos Leuitarum voce iussos, indéque Missæ vocabulum fluxisse, Isidorus lib. vi. Etymologiarum cap. xix. tradit. Missa, inquiens, tempore sacrificij est quando catechumeni foras mittuntur: clamante Leuita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: & inde missa quia sacramentis altaris interesse non possunt qui nōdum regenerati noscuntur. Quod & Dionys. lib. de Ecclesiast. Hierarch. testatur qui post psalmorum cantus, & sacræ scripturæ lectionem ἔξω γίγνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κατηχουμένους scribit, vt & Arreptitios ac Pœnitentes: Remansisséque duntaxat τοὺς τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀξίους. Cruce planè signatos fuisse catechumenos B. Ambrosius testatur lib. vnico de his qui mysteriis initiantur cap. iiij. B. Augustinus lib. v. de catechizādis rudibus. His dictis interrogandus est an hæc credat at-

lectoribus constet Rabani Mauri verba quibus catechismi formam sua ætate (vixit autem ad annum vsque D. ccclv.) obseruatam describit, subiicere, & quatenus antiquorum patrum traditionibus cõsentiant quæ ab eo traduntur, excutere non pigebit. Hũc verò ille lib.i.de institutione clericorũ.cap.xxvij. catechizandi ordinem fuisse scribit, vt primùm interrogaretur paganus an abrenuntiaret diabolo, & omnibus damnosis eius operibus atque fallacibus põpis. Deinde Apostolicæ fidei Symbolum ei ostensum: quæsitúmque ab eo an crederet in Deum patrem omnipotentem & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in spiritum sanctum, vnum Deum trinitate & vnitate, an cõfiteretur vnam esse Ecclesiam catholicam, & an crederet remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Posteaquam verò ita se per confessionem veræ fidei in alterius commendasset dominium & per abrenuntiationem prioris possessoris se alienasset seruitio, exufflatam tùm ab eo fuisse sæuam po-

testatem, vt per pium ſacerdotis myſterium ſpiritui ſancto cederet fugiens ſpiritus malignus. Signatum mox ſignaculo ſanctæ crucis tàm in fronte quàm in corde vt ipſe diabolus in vaſe ſuo priſtino interemptionis ſuæ cognoſcens ſignum iam ſibi deinceps ſciret illud eſſe alienum. Exinde dictas ſuper eum orationes vt fieret Catechumenus. Tunc datum eſſe ei ſal benedictum in os, vt per ſal typicum ſapientiæ ſale conditus fætore careret iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putrefieret: ſed magis illæſus ſeruaretur ad maiorē gratiam percipiendam. De hinc iterũ exorcizatum fuiſſe diabolũ, vt ſuam nequitiam agnoſcens & iuſtum iudicium Dei timens recederet ab eo, nec iam contenderet eum arte ſua ſubuertere. Poſtea tactas ei nares & aures cum ſaliua, dictúmque ei illud verbum Euangelicum quòd Ieſus quando ſurdum & mutum ſanauit, tangens cum ſputo linguã eius, & mittẽs digitos ſuos in auriculas eius, dixit Epheta, quod eſt, adaperire. Nimirum, vt per ſaliuam typicam ſacerdotis &

tactum, ſapiētia & virtus diuina ſalutem eiuſdem Catechumeni operaretur, vt aperirentur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, & aures ad audienda mandata Dei, ſenſuque intimo cordis reponenda. Deinde benedictione ſacerdotali munitum, vt ad ſacrum baptiſmum cum fide accepta cuſtodiretur: vnctum illius tunc pectus de oleo ſanctificato cum inuocatione ſanctæ trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentes inimici in eo reſiderent: ſed in fide ſanctæ trinitatis mens eius confortaretur. Vnctum & inter ſcapulas oleo fuiſſe refert vt vndique muniretur & ad bona opera facienda per dei gloriam roboraretur. Quas omnes cerimonias fontis conſecrationem præceſsiſſe narrat. Sed an eius demum æuo ritus iſti in baptiſmum inducti ſint, an vero vetuſtiorem originem habeant videamus. De abrenuntiatione quidem & eieratione diaboli, ſatis multa priſcorum & melioris notæ auctorum teſtimonia ſupra protulimus. Quibus addi interpretationis loco velim quæ B. Auguſtinus lib. iij. de

turi ſumus (fratres chariſsimi) comprehenſio eſt fidei noſtræ, atque perfectio: ſimplex, breue, plenum, vt ſimplicitas cõſulat audiẽtium ruſticitati, breuitas memoriæ, plenitudo doctrinæ. Quod enim græce Symbolum dicitur, latine collatio nominatur. Collatio ideo quia collata in vnũ totius catholicæ legis fides ſymboli colligitur breuitate, cuius textum vobis deo annuente dicemus. Alius etiam ad Competentes inſcriptus ſermo eodem die prolatus legitur, cũ tali proœmio. Hodie, fratres chariſsimi, ſpecialiter ad Competentes humilitatis noſtræ ſermo dirigitur. Et quamuis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio noſtra coueniat, & vnuſquiſque qui de animæ ſuæ ſalute ſollicitudinem gerit, vnde proficere poſsit credimus quod in iſta humili ſuggeſtione noſtra reperiat, peculiariter tamen eos qui nunc baptiſmi ſacramenta deſiderant, volumus adornere. Primum ergo Competentes iſti quare hoc nomine vocentur, agnoſcãt. Competentes dicuntur, ſimul petentes: quomodo, conſidentes nihil eſt niſi ſi-

mul ſedentes, & colloquẽtes nihil aliud niſi ſimul loquentes, concurrentes ſine dubio non intelliguntur niſi ſimul currentes, ita & Competentes non poſſunt aliud intelligi niſi ſimul petentes. Sic autem traditum Competentibus Dominica palmarum Symbolum eis per vltimã quadrageſimæ hebdomadam ediſcendum altáque mente reponendum relinquebatur. Exigebatur verò ab eis ſabbato Paſchali, quo die Competentes ſymbolum reddidiſſe, ex ſermonibus à B. Auguſtino eo die habitis patet. Nec nõ ex Homilia xlij. de commendatio orationis Dominicæ, in qua ita eos alloquitur. Quicunque autem veſtrum non bene ſymbolum reddiderunt, habent ſpatium, teneãt, quia die ſabbati audiẽtibus omnibus qui aderunt reddituri eſtis, die ſabbati nouiſsimo, quo die baptizandi eſtis. Romæ autẽ cõpetentes fidem ſuã ex loco æditiori in cõſpectu populi fidelis profiteri cõſueuiſſe auctor eſt B. Auguſt. lib. viij. cõfeſsio. cap. ij. quo de Victorino rhetore in hunc modũ ſcribit. Denique vt ventũ eſt ad horamprofitẽdæ fidei, quæ verbis certis, conceptis, re-

tentísque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet, ab eis qui accessuri sunt ad gratiam, tum oblatum esse dicebant Victorino à presbiteris vt secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbātur, offerri mos erat: Illū autem maluisse salutē suam in cōspectu sanctæ multitudinis profiteri. Quā etiā Roma. Eecclesiæ consuetudinē Cypriani ex lib. de symbolo à me supra prolat⁹ locus testatur: Post redditam vero à Cōpetentibus fidei regulā eodem sabbato Paschali protinus orationem Dominicā quam ad octo dies redderent, eis traditā fuisse, indicat sermo quartus sabbato Paschæ ab eodē August. de expositione orationis Dominicæ, post redditū symbolum habitus. Indicat & eiusdem homilia xlij. de commendatione orationis Dominicæ. Iā signaculi dominici impositionem quā Rabanus exsuflationi subnectit, ipsis Ambrosij & Augustini temporibus obseruatam, visitatamque fuisse supra ꝓbauimus: De salis verò in os ingestione haud scio (nec enim temerè quic-

crucis eius,& condiebar eius ſale. Quod verò ad narium atque aurium contrećtationem attinet, eius ritus ſine vlla tamen ſputi adhibiti mentione, Ambroſius non vno loco meminit: veluti lib.j. de Sacramentis cap.j. Ergo, ait, quid egimus ſabbato? Nempe apertionem. Quæ myſteria celebrata ſunt? Apertionis, quãdo aures tibi tetigit ſacerdos & nares: Quod & ſignificat dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio: cui cum oblatus eſſet ſurdus & mutus, tetigit aures eius & os eius. Aures quia ſurdus erat: Os quia mutus,& ait, Effeta quod Hebraicum verbum eſt,quod Latine dicitur, Adaperire. Ideo ergo ſacerdos aures tibi tetigit, vt aperiantur aures tuæ ad ſermonem, & eloquium ſacerdotis: Fit & huius apertionis rurſus mentio apud eundem lib. vnico de his qui myſteriis initiantur cap.j. in quo ita eſt. Aperite igitur aures & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere ſacramentorum carpite: Quod vobis ſignificauimus cum apertionis celebrantes myſterium, diceremus, Effeta;

quòd est, Adaperire, vt venturus vnusquisque ad gratiam quid interrogaretur cognosceret, quid respõderet meminisse deberet: hoc mysterium celebrauit Christus in Euãgelio, sicut legimus cum mutum curaret & surdum. Sed illi os tetigit, quia & mutum curabat & virum. In altero vt os eius infusæ sonum vocis aperiret: in altero, quia tact⁹ iste virũ decebat, fœminã non decebat: At Beda, vt ex eius lib. j. Homil. xix. Yuo Carnot. refert morem in Ecclesia inoleuisse scriptũ reliquit vt sacerdotes illius, his quos percipiẽdis baptismi sacramẽtis prepararent prius inter cetera consecrationis exordia, de saliua oris sui nares tangerent, & aures, dicẽtes Epheta. Per saliuã quidem oris sui gustum quo initiãdi sunt supernæ sapientiæ designantes. Per tactum verò nariũ, vt abiectis delectationibus noxiis solum Christi semper amplectantur odorem. Sequitur de Catechumenorum vnctione oleíque illitu dicere: de cuius ritus probatione non laboraremus si de Epistolæ quæ Beati Clementis nomine circumfertur, inter omnes

conueniret. Sic enim illic, proüt Clemétem Latine loquentem nobis Ruffinus reliquit, ſcriptum eſt. Baptizetur vnuſquiſque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe: perunctus primo oleo per orationé ſanctificato, vt ita demum poſt hæc conſecratus poſſit percipere locum cum ſanctis. Similiter Dionyſius, cui vel ſtylus ipſe orationíſque grauitas magnum vetuſtatis ſpecimen præbet, lib. de Eccleſiaſt. hierarch. Antiſtites oleo baptizandos inunxiſſe, vnctionéque inchoata eum qui baptizabatur toto corpore inũgendum ſacerdotibus tradidiſſe ſcribit. Baſilius Magnus de ſpiritu ſancto ad Amphiloch. cap. xxvij. εὐλογοῦμεν, ait, τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; τὶ δὲ αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρῖσιν, τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε, id eſt, Benedicimus aquã baptiſmatis, & oleum vnctionis, inſuperque eum qui baptizatur, ex quibus ſcriptis? nonne à tacita & arcana traditione? Ipſam verò olei illitionem quæ doctrina ſcripta docuit? Nicephorus de Con-

do vnctas, vt qui ad baptiſmum veniebant, admonerentur tanti myſterij ſacramentum vſque ad mortem inuiolatum & integrum cuſtodire: vt quandiu ſpiritum naribus traherêt, à Chriſti cultu non recederent. Ad hæc illius olei quod in Chriſti nomine & virtute benedictum eſſet, odorem baptizandos ad odoratum prouocaſſe ſpiritalem, vt ad corporei ſenſus ſimilitudinem mentis ſenſibus Chriſti ſuauitatem odorarentur, ac perciperent. His igitur præuiis ceremoniis baptizandus ad fontem accedebat: quem auctor lib. Reſponſio. ad Orthodox. quæſtio. cxxxvij. & Socrates lib. vij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xvij. & Zonaras in Leone Iſauro & alij κολυμβήθραν vocant. Dionyſius allegoricè, μητέρα τῆς υἱοθεσίας in lib. de celeſti hierarchia. Fons porrò in baſilicis proprio & baptiſmi officio ſpecialiter dicato lòco concludebatur: cuius appellationem Latini verborum inopes, à Græcis mendicantes, locum eum baptiſterium nuncupât: Græci ſuum illud latinis commodatum verbum intempeſtiuè repetere nolêtes

φωτιστήριον dicunt. Ambrosius regenerationis sacrarium appellat lib. vn. de his qui myster. initiant. cap. xj. Extat Paulini ad Seuerũ Epistola, qua duas ab eo factas basilicas, baptisterio, quod vtriusque pariter vsibus deseruiret, interposito, narrat. Quam in dispositionem ac structuram ludit his versibus.

Iste duas inter diuersi culminis aulas
Turrito fontem tegmine constituit.
Læta nouos geminis partus Ecclesia mater
Excipiet sinibus, quos aqua protulerit.
Aula duplex tectis, Ecclesia testamentis.
Vna sed ambobus gratia fontis adest.

Alios præterea de ipso baptisterio à se conditos versus idem Paulinus memorat, quos itidem adscribam.

Hic reparandarum generator fons animarum,
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cœlo descendit spiritus amnẽ:
Cœlistique sacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda deum, sanctamque liquoribus almis
Edit ab eterno semine progeniem.
Mira dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox eadem emergit iustificatus aqua.

Id vero baptiſterium Seuerus aliquot picturis virorum ſanctitate præſtantiũ exornarat, vt emergentibus è ſacro fonte ſequenda, imitandáque eorum facta ob oculos proponerentur. Fons autem hic, vbi tingendorum Competentium dies ceſſerat aqua replebatur, vt Socrates lib. hiſt. Eccleſiaſt. vij. cap. xvij. Et Paſchaſius Epiſcopus apud Marian. Scot. lib. ij. Chronicor. oſtendunt. Planè priuſquam in fontem deſcenderent, orationibus ac benedictionibus ſacerdotum conſecrari ſanctificaríque aqua conſueuerat. Teſtis eſt Dionyſius lib. Eccleſiaſ. hierarch. cap. j. ὕδωρ inquiẽs, ταῖς ἁγίαις ἐπικλήσεσι καθαγίσας. Et Baſilius Magn⁹. cap. xxvij. de Spiritu ſancto ad Amphiloch. εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος. Ambroſius lib. j. de ſacramentis cap. v. Quare prior Chriſtus deſcendit, poſtea ſpiritus, cum forma baptiſmatis & vſus hoc habeat, vt ante fons conſecretur & tunc deſcendat qui baptizandus eſt? Nam vbi primũ ingreditur ſacerdos exorciſmum facit: ſecundò ſuper creaturam aquæ inuocationem: Poſtea precem defert vt ſancti-

ficetur fons & adsit præsentia trinitatis æternæ. Idem lib. vnico de his qui mysteriis initiantur cap. iij. Aquam baptismatis salutari crucis mysterio cõsecrari dicit. Quinetiam infusum in aquam fuisse vnguentum Dionysius lib. de Ecclesiast. hierarchia cap. ij. indicat: Similiterque oleum aquæ miscuisse in baptismo quosdam Valentiniani sectatores Irenæus lib. j. aduersus hæreses cap. xviij. narrat. In fonte autem, baptizãdi interrogabantur: An in patrem filium & Spiritum sanctum crederent. Ad quæ interrogata singullatim respondebant: túm mergebãtur: vt ex Augustini verbis patet quæ ex eius homiliis ad Neophyt. ab Yuone Carnutensi & Gratiano referũtur, in hunc modum. In hoc ergo fonte antequã vos toto corpore tingeremus interrogauimus, Credis in Deũ patrem omnipotẽtem? Respõdistis: Credo. Rursum interrogauimus, Credis & in Iesum Christum filium eius, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine? Respõdistis singuli, Credo. Iterũ interrogauimus, Et in Spiritũ sanctum? Respondi-

ſtis ſimiliter credo. Subiicit etiam interrogatos, An in Eccleſiam & remiſsionẽ peccatorum crederet. Cuius interrogationis meminit Cyprianus epiſt. xij. lib. j. Et hoc eſt quod Tertullianus in lib. de ſpectaculis, aquam ingreſſos Chriſtianã fidem in ſuæ legis verba profeſſos ait. Hinc & B. Hieronymus epiſt. j. Recordare ait Tyrocinij tui diem quo Chriſto in baptiſmate conſepultus es, in ſacramenti eius verba iuraſti. Eodémque pertinet à B. Auguſtino lib. j. de adultis. coniug. ad Pollent. cap. xxvj. propoſita quæſtio, An Catechumenis in huius vitæ vltimo conſtitutis, ſi morbo, ſeu caſu aliquo ſic oppreſsi ſint, vt quamuis adhuc viuant, petere ſibi tamen baptiſmum vel ad interrogata reſpondere non poſsint: proſit eis quorum in fide Chriſtiana iam nota volũtas eſt, vt eo modo baptizentur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas adhuc nulla patuit. Ex illis autem Auguſtini ab Yuone Carno. relatis verbis patet in fontẽ pœnitus demitti ac mergi, totoque corpore tingi conſueuiſſe eos qui baptizantur: Quod

& Tertullianus in lib.de baptiſmo ſubindicat, cũ ait, Quoniã tãta ſimplicitate ſine pompa ſine apparatu nouo aliquo, denique ſine ſumptu homo in aquam demiſſus, & inter pauca veiba tinctus non multo vel nihilo nundior reſurgit. Iudicio eſt etiam quod Laurentius homilia de pœnitentia ſcribit. Aut forte quærere debeo dexterã ſacerdotis quæ me mergat in fontem & inde iterum purificet: Et hac de cauſa baptizandum veſtibus exutum apud Dionyſium lib. de Eccleſiaſt.hierarch.cap.j.& Nicephorum lib.iij.hiſtor. Eccleſiaſt.cap. xxxviij. legimus. Quanquam idem Dionyſius capite ſequenti baptizandum γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον idcirco coram Epiſcopo ſiſti, omnia ad myſticam rationem referens ait quò vitam ſe priorem exuere teſtetur. Eáque vna fuit olim diſputandi cauſa an qui in infirmitate & languore gratiã dei conſequerentur, habendi eſſent legitimi Chriſtiani: Qua de re dubitatum dubitatiónémque mouiſſe, quòd aqua ſalutari non eſſent loti, ſed perfuſi Cyprianus Epiſto.vij.lib.iiij.oſtendit.In eó-

que infirmitatis articulo baptizatos Clinicos, appellatos esse idem indicat: vtpote ἐν τῇ κλίνῃ ᾗ διὰ νόσον ἔκειντο περιχυθέντας: quemadmodum apud Eusebium lib. vi. histor. ecclesiast. cap. xliij. Cornelius Papa loquitur, id est aqua regenerationis in lecto, in quo ægri decumbebāt & iacebant, perfusos. Quo ex genere Clinicorū fuisse Nouatum ex eodem Eusebij loco patet. Eunomiani vtiq; (quēadmodum à Theodorito lib. iiij. cōpendij hæreseôn proditum est, baptizantes ad pectus vsq; dūtaxat aqua madefaciebant, reliquis autē partibus corporis tāquam abominandis, aquā adhibere prohibebant. Qua de causa quādo in solio quidem baptizabant, quum hominem extra id statuissent, eius caput vsque ad pectus semel in aquā deprimebāt: Cum verò capite ad solium impacto sauciari quempiam contigisset, excogitarunt aliud genus baptismatis. In aliquo enim subsellio pronum hominem, extra id autem caput sublime erigētes, effundebant aquam, quæ nullā aliam partem attingebat. Alij ex his alium quoque mo-

dum baptiſmatis inuenerũt. Maximam enim vitam componebant, eámque cõſecrabant, & ea hominem ad vngues vſque inuoluebant, à pectore incipientes, deinde ſic aquam infundebant. Cæterũ nõ ſemel ſed iterum, ac tertio, ad ſingula Trinitatis nomina & in ſingulas perſonas olim mergebantur: ſicut Tertullianus lib. aduerſus Praxeam docet. Idẽ in lib. de corona militis. Dehinc, ait, ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes quàm Dominus in Euãgelio determinauit. Dionyſius in lib. de Eccleſiaſt. hierarchia τρεῖς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει ταῖς τρίσι τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. id eſt, Ter illũ Epiſcopus mergit, hac trina illius merſione & emerſione, tres beatitudinis diuinæ perſonas inclamãs. Baſilius Magnus de Spiritu ſancto ad Amphiloch. cap. XXVIJ. τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι πόθεν id eſt. At ter immergi hominem vnde? Trinam etiam merſionem in baptiſmo factam Canon Apoſtolorum xlix. comprobat, In quo ita eſt. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσει, ἀλ-

ἀλλὰ ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον καθαιρείσθω. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατον μου βαπτίσατε. ἀλλὰ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατέρος καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος id eſt. Si quis Epiſcopus aut presbyter nō tres vnius initiationis aſperſiones fecerit, ſed vnam quæ fiat in mortem Domini, deponatur. Nō enim dixit Dominus, In mortē meam baptizate, ſed, euntes docete omnes gentes, baptizātes eos, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Beatus Hieronymus aduerſus Luciferian. Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerūt: Velut in lauacro ter caput mergitare. Ambr. libro. 2. de ſacrament. cap. 62. Interrogatus es, Credis in deum patrem omnipotentem? Dixiſti, Credo, & merſiſti, hoc eſt ſepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominū noſtrū Ieſum Chriſtum, & in crucem eius? Dixiſti, Credo, & merſiſti, ideo & Chriſto es ſepultus. Qui enim Chriſto cōſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertiò inter-

rogatus es, Credis & in Spiritũ ſanctum? Dixiſti, Credo, & tertiò merſiſti vt multiplicẽ lapſum ſuperioris ætatis abſolueret trina confeſsio. Leo quoque Pōtifex Epiſt. ad Epiſcopos per Siciliam conſtitutos. Dum, inquit, in baptiſmatis regula & mors interuenit, interfectione peccati & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis eleuatio reſurgentis inſtar eſt de ſepulchro. B. Bernardus in ſermone de Cena domini. Denique ipſe baptiſmus initium ſacramentorum omnium, in quo cõplantamur ſimilitudini mortis eius, vnde & trina merſio tridui quod nunc celebrandum eſt, figuram gerit. Rabanus Maurus lib. j. de inſtitution. cleric. cap. xxviij. Poſt hæc igitur conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmũ Catechumenus accedit, & ſic in nomine ſanctæ trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et rectè homo qui ad imaginem ſanctæ trinitatis cõditus eſt, per inuocationem ſanctæ trinitatis ad eandẽ renouatur imaginem, vt qui tertio gradu peccati, id eſt conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam reſurgat ad vitam. Poteſt &

hæc trina merſio triduanam domini ſepulturam ſignificare, maximè cum dicat Apoſtolus, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu in morte eius baptizati ſumus: Conſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmum in morte, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complãtati ſumus ſimilitudini mortis eius ſimul & reſurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cũ inuocatione ſanctæ trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici, vt ſecundum perſonarum differentiam myſterium baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatẽ ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat. Atque ob triduanæ Chriſti ſepulturæ imaginem trinam illam in baptiſmo merſionem inſtitutã, Dionyſius cap. ij. de Eccleſiaſt. hierarch. credit τρίσι ἐν τῷ ὕδατι καταδύσεσι, τὸν θεαρχικὸν τῆς τριημερονύκτου ταφῆς ἰησοῦ μιμεῖσθαι θάνατον dicens. Quam huius ritus rationem Gregorius Pontifex Epiſt. xlj. lib. j. ſequitur. Beatus verò Hierony. in Commentariis Epiſtol. ad Epheſ. cap. iiij. Ter mergi eos qui baptizantur, propter trinitatis myſteriũ opinatur. Quod

ex eo notat Gratian. in Cano. Eodem modo de consecrat. distinctio. iiij. Vtrãque verò probat & copulat B. Augusti. homilia iiij. in qua duplici mysterij significatione tertio in fonte capita eorũ qui baptizãtur demergi ait: Recte enim tertio mergi, vt qui baptizentur in nomine trinitatis & qui baptismum accipiant in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis: Illam enim tertio repetitam demersionem typũ gerere dominicæ sepulturæ, per quam Christo cõsepulti in baptismo & cum eo surgimus in fide. At hunc ritum vnanimi totius Ecclesiæ consensione tum receptum, cuius etiam testimonium exemplúmque ex Nicephoro. lib. iij. historia. Ecclesiast. cap. xxxvij. peti potest, subuertere primus Eunomius enisus esse dicitur, ter immergi debere negans eum qui baptizaretur, nec trinitatẽ inuocari, sed semel duntaxat in mortem Christi tingendum esse adferens, vt à Theodorito refertur lib. iiij. compendij hæreseon. Quod & Sozomenus lib. vj. histor. Eccl. cap. xxvj. narrat his verbis. φασὶ δὲ τινες πρῶ-

τον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Et postea, de Eunomianis agẽs. καὶ περὶ τὴν θείαν βάπτισιν ἐνεωτέρισαν, οὐκ εἰς τριάδα ἀλλὰ εἰς τὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον βαπτίζεσθαι εἰσηγησάμενοι. id est, Primum hunc Eunomium introducere ausum ferunt, vna & simpla mersione sacrum baptismum celebrare & adulterare ab Apostolis ad hæc nostra vsque tempora vbique seruatam consuetudinem. Et post. Innouarunt, ait, Eunomiani aliqua circa baptismum, non in trinitatis nomen, sed in Christi mortem tingere introducentes. Tandem tamen concilij Toletani quarti cap. v. Simplam teneri baptismatis mersionem placuit, vt à Gratiano refertur in Canon. Propter vitandũ, de consecratio. dist. iiii. Id quod Concilii quoque Vuormaciensis capite quinto adprobatum inuenio. Noctè planè Paschali lauacri mysteria peracta fuisse ostendit Epistola Paschasini apud Marianum Scot. lib. ii. Chronicor. Quod & B. Augustin. coniiciendum relinquit lib. de

Symbolo cum ait, Nocte Catechumenos in aspectũ Ecclesiæ prolatos ac productos. Nec obscurè hoc idem designat in concione ad Catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, cui⁹ ipsamet verba promam. Exigit enim (ait) à nobis ratio huius tantæ congregationis, & noctis transactæ, vobis reddere rationẽ, & istius diei de tãto sacramento percepto veram sempiternámque demonstrare salutẽ. Si enim dilectissimi opera tenebrarũ trãsactæ noctis cõsideremus, & quid egerimus domino donãte explicare valuerimus, inueniemus nos in nocte, nõ opera noctis sed diei pegisse. Neque enim delectatione somni sopitos sensus nostros agnouimus, nec vanis phantasmatibus animas nostras illusas, nec ipsa corpora nostra stramentorum calore depressa in alto sopore requies inclinauit: sed vigilando, orando, psallendo contra aduersarium diabolum dimicando, & lucem infusam cordibus nostris sensimus, & in nocte opera Dei peregimus. Quid enim egimus in hac nocte? Captiuatorẽ captiuauimus. Quid

egimus in hac nocte? Tenebras diabolicas à cordibus vestris excussimus, lumen verum hauriendum esse demonstrauimus. Quid enim actũ est in hac nocte? Veniens vera fortitudo alligauit forté, & vasa domus eius diripuit. Quid actũ est in hac nocte? Extirpata est superbia, introducta est humilitas. Quid actũ est in hac nocte? Princeps omnium vitiorũ expulsus est, fons omnium bonorũ susceptus est. Videtis dilectissimi, quæ bona habeatis præparata, & ex quo onere, vel ex quibus sarcinis peccatorum releuamini ab isto qui vos vocat, vt suscipiatis iugum eius suaue, & sarcinã eius leuem. Deponentes itaque opera tenebrarum, induite vos arma lucis. Quid sit hoc ex verbis symboli quod modo accepistis, vobis expositum esse cognoscitur. Quid est deponere opera tenebrarum nisi renunciare diaboli pompis & angelis eius? Et, quid est, induite vos arma lucis, nisi credite in Dem patrem omnipotentem? Ac ne solis coniecturis niti videamur, apertè hoc ipsum nos docet Rabanus Maurus. lib. xi. de institut.

clericor.cap.xxxviii.quo de ſabbato ſan cto Paſchæ ita ſcribit.Hac autem die inclinante ad veſperam,ſtatuta celebratio noctis dominicæ in eccleſia incipitur, & primum ſecundum inſtitutionem Zoſimi Papæ, Archidiacono Cereum benedicente, aptè quidem fit vt in conſecratione luminis paſchalis celebratio incipiat quæ æternæ lucis nobis cõtulit claritatem. Deinde lectionum veteris teſtamenti & orationum ordo peragitur, vt innoteſcat quãta expectatione à primordio mundi per Patriarchas & Prophetas ſalus noſtra preſagiebatur, quæ in ſaluatoris noſtri paſsione & reſurrectione completa eſt. Deinde litaniæ aguntur, vt communicatio & memoria & oratio ſanctorum nos ad vẽtura gaudia conſequenda adiuuẽt:quas ſequitur baptiſmi ſacramentum:& aſcendit grex dealbatorum de lauacro. Et mox. Notãdum verò quod apud Hieronymum legimus quod in Orientalibus mos ſit in hac nocte ante mediam noctem fideles ab Eccleſia non recedere horam illam expectantes in ſacris vigiliis,de qua ſcriptum

ptũ est: Media nocte clamor factus est, & reliqua. Rupertus Tuiciensis lib. vi. de diuinis offic. cap. xxiiii. de eadem nocte tractans. Quis enim dies nocte hac insignior? Quæ alia nostra est neomenia nisi illa qua hac nocte in Christo per baptismũ renascitur noua Ecclesia? Et cap. xxv. Dicitur autem sabbatum hoc (de Paschali agit) sanctum, tum propter alia plura, tũ maximè propter hoc quod ad suscipiendam tãtam luminis claritatem noua Ecclesia sacri baptismi fonte sanctificatur. Hac enim die solẽne est iuxta veram & Euangelicam patrum traditionem fontes benedici, & præparata per fidem tam corporum, quàm animorum credẽtium vasa regeneratione noua sanctificari. Hanc verò noctem peruigilio transactam, cereísque & funalibus accensis ita illustratam vt splendore, ipso cum die certaret, suprà docuimus. Quod & hi quos auctarij loco subiiciã, Prudentij atque Drepanij vatum Christianorum versus indicant. Prudentius nãq; in carmine de sabbati Paschalis lu minibus, huius noctis talẽ facit mẽtionẽ.

Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, votáque prospera.
Certatim vigili congerimus prece,
Extructóque agimus liba sacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ suffixa micant per laquearia
Et de languidulis fota natatibus
Pucem perspicuo flamma iacit vitro.

Drepanij verò hi sunt de eodem argumento versus.

Aspice constructam tanta in mysteria plebẽ,
Vnum quæ trino celebrat sub nomine numen,
Non sic Idæis simulantur Didyma Gallis,
Attica nec Graiis nuribus vigilatur Eleusis,
Orgia Thebanus vel agit nocturna Cithæron
Nil habet insanum strepitu, nil thure vaporũ,
Sãguine nil madidũ, nil cursibus immoderatũ.
Et post
Hunc (de Christo autem sentit) vt *per totam poßimus dicere noctem*
Inferimus claros sanctis altaribus ignes,
Vestibus innumeris tereti circumflua gyro
AEquoream cohibet formatrix cera papyrum,
Cera domus mellis: iam cætera turba colentum
Nigrantes tenuat vario splendore tenebras,
Vbertat stuppas, feruet discordia concors,

Vt dum sacra pio peraguntur mystica ritu,
AEmula sidereis vigilent funalia flammis.
Hæc tibi Christe (sic enim emendo) *tui patris indiscreta propago*
Multa luce micans, terra nox splēdet in omni
Nox claro mage clara die:

Vnde & eam festiuitatem τὴν ἁγίαν τῶν φώτων ἡμέραν, id est sanctam luminarium diem à Gregorio Nazian. in oratione de sancto baptismate vocari existimo, vt & à Nicephoro ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως lib.viii.histor.ecclesiast.cap.xxxvii. Nam quod illic Nicephorus narrat ex Sozomeni lib. xii. histor. Ecclesiast. cap. xi. hausit: apud quem edictum Saporis propositum dicitur κατὰ τὴν ἡμέραν ἣ τοῦ μὲν πάθους τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνάμνησις, (ita quippe legēdum esse non tantum sensus exposcit, sed & Cassiodori versio lib. iii. histor. tripart. cap.ii. docet) ἐπετελεῖτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. Quo verborũ ambitu septimā diē maioris siue vltimæ quadragesimalis hebdomadæ ab eo significari credo. Meminit & huius festiuitatis Alcimus Auitus Homilia de prima festi Rogationum institutione ad populum

Viennẽsem his verbis. Tracta sunt hæc inter timores publicos & rumores priuatos, vsque ad imminẽtem vigiliarum solemnium noctem qua celebrari festum Dominicæ resurrectionis, annua consuetudo poscebat. Siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem, communibus animis operiebantur. Adfuit igitur nox illa venerabilis quæ ad spem publicæ absolutionis votiuum solemne patefaceret. Illa verò nocte Israëliticæ gẽtis per mare rubrum transitus historiam legi solitam, indicat idem Auitus lib. v. sui poëmatis, cum ait,

Inclytus egregium solemni carmine ductor
Describit factum, toto quod psallitur æuo,
Cum purgata sacris deletur culpa fluẽtis:
Emittítque nouam parientis lympha lauacri
Prolem, post veteres quos edidit Eua reatus.

Per illum siquidem maris rubri transitum typum baptismatis præfiguratum Ambrosius lib. 1. de sacramentis cap. vlt. & lib. vnico de his qui initiantur cap. iii. Et Augustinus tractatu in Ioannis xi. cap. interpretantur. Egressi porrò de la-

uacro, ipſamet etenim Tertullian verba ponam, perungebantur benedicta vnctione, de priſca diſciplina, qua vngi oleo de cornu in ſacerdotio ſolebát. Itaque Synodi Laodicenæ cap. xlviiij. conſtitutum legimus ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Quæ verba hoc ſignificant oportere illuminandos & baptiſandos poſt lauacrum vngi vnguento ſupercœleſti, & participes eſſe regni Chriſti. Cyprianus epiſt. xii. lib. i. Vngi quoque neceſſe eum qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, id eſt vnctione, vnctus eſſe Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit. Porrò autem Euchariſtia & vnde baptizati vnguntur oleum, in altari ſanctificatur. Quæ non vnius Cypriani, ſed lxxxiiii. Epiſcoporũ qui Carthagini Decio imperante conuenerunt, verba ſunt: quemadmodum Græca epiſtola quæ huic cōcilio, (cui nō interfuit modo, ſed præfuit Cyprianus) præponitur in lib. cōciliorum à Balſamone compilatorum, oſtendit, quæ de Latina Cypriani Græca facta videtur. Ac proinde

commodius nō potuisset quàm Cypriani illius modò prolatæ epistolæ transcriptione verti. Ad Iouianum autem scripta dicitur, nisi in nomine error sit, & in Iubaiani locū Iouianus irrepserit. Nam de hæreticorum baptismo Iubaianum per literas coëpiscopos consuluisse, ex multis Cypriani locis liquet. Quærit autem auctor lib. Respōsionum ad orthodoxos, cum ante sepulturam Christus à Maria vnguēto delibutus sit, nos autem in baptismo passionis Christi & resurrectionis signa celebremus: cur tandem, primum quidem oleo vngimur, deinde his quæ in fonte peraguntur impletis chrismate postea consignamur B. Augustinus lib. xv. de trinitate donum gratiæ visibili significari vnguento dicit, quo baptizatos vngit Ecclesia. Et Laurentius presbyter homilia de pœnitentia. Ex illa die, illáque hora qua egressus es de lauacro, ipse tibi es fons iugis, & diuturna remissio. Non opus habes doctore, non dextra sacerdotis. Mox ascendisti de sacro fonte, vestitus es veste alba, & vnctus vnguento mystico, facta est super

te inuocatio, & venit super te trina virtus quæ nouum vas hac perfudit noua doctrina. Et aliâs. Atque in his tribus speciebus immunda mulier in lachrymis & capillis, & vnguēto quasi fontem baptismi de pedibus Christi extraxit. Nam in fonte baptismi, quid aliud est, quàm aqua, & chrisma, & vestis alba? huic mulieri pro aqua fletus fuit, pro chrismate oleū, pro veste capilli. Baptismati quoque chrismatis vnctio adiici præcipitur Concilij Arausicani primi cap.i. Vnctum planè fuisse baptizatorum caput, docet Ambrosius lib. vnico de his qui myster. initiantur cap. vi. Et lib. iii. de sacramentis cap.i. Hesterno die, ait, de fonte disputauimus, cuius species veluti quædam sepulchri forma est, in quem credentes in Patrem & Filium & Spiritū sanctum recipimur, demergimur, & resurgimus, hoc est ressuscitamur. Accipe autē mysterium, hoc est vnguētum supra caput: quare supra caput? quia sensus sapientiæ in capite est, ait Salomon. Et ideò, credo, Isidori temporibus in Hispania infantium capita lauari inualuerat, ne

Pontificũ memorat, Syluestrum papam in ecclesia Romana constituisse, vt sicut Episcopo soli chrismatis cõficiẽdi & baptisati per manus impositionẽ cum ipso baptismate consignandi potestas data est, ita presbyteris liceret, eodem chrismate linire baptizatum leuatũ ex aqua propter occasionem transitus mortis. Quod & Rupertus Tuiciensis lib. v. de diuinis officiis cap. xvi. narrat in hæc verba, Legitur autem in gestis põtificalibus quòd Syluester papa cõstituit, vt baptizatum liniat presbyter chrismate leuatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem eum consequendi sine manus impositione baptizati migrent. Presbyteris itaq; baptizatos chrismate vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratũ, nõ tamen frontẽ, (quod solis debetur Episcopis) sed verticẽ. Ex his admonẽdi sumus, duplicem in baptismo vnctionem interuenisse. Quarum vna lauacrum antecedebat, altera sequebatur. Illam Græci auctores ἐλαίου ἐπιχρίσει, hãc ἁγίου μύρου σφραγίσματι factam

Concilij Cabilonenſis ij.cap.xvj.& Triburenſis cap. xxii. intelligimus. Vnde chriſma arte myropolica compoſitum fuiſſe vnguentum dicitur lib. ij. Recognitionum Clementis. Et in lib. de Eccleſiaſt.hierar.cap.iiij. ἡ τοῦ μύρου σύνθεσις dicitur eſſe συναγωγή, τις εὐπνοοσῶν ὑλῶν ἐν ἑαυτῇ πλουσίως ἔχουσα ποιότητας εὐόσμους, ἧς οἱ μεταχόντες εὐωδιάζονται, id eſt chriſmatis compoſitio dicitur eſſe collectio quædam odorum & ſuauem fragrãtium materiarum, abundanter cõtinens qualitates odoriferas cuius qui participes fiunt odoris ſuauitate replentur. Vnde in illis de Bebiano paulo antè à me prolatis verſibus chriſmatis odor prædicatur. A myſtica autem Iudæorum vnctione ad nos Chriſmatis vſum manaſſe B. Auguſtinus lib.j.de cõſenſu Euangeliſtarum cap.xiij. Et Iſidorus lib. vij. Etymologiar. cap. ij. docent Cœnæque dominicæ die etiamnum ſua ætate confici ſolitum Chriſma, idem Iſidor. auctor eſt lib. vj. Etymologiar. cap.xviij. Eductos verò de lauacro veſte candida ſtatim amictos fuiſſe Dionyſius lib.de Eccleſiaſt.hierarch.cap.i.ſignificat.

Hoc enim eſt, quod, ait, περιβάλλοντες ἐσθῆτα τῷ τετελεσμένῳ κατάλληλον. Quod planius expreſsit cap. ij. eiuſdem libri, cum ait ἐξῆς δὲ φωτισθεὶς ἐσθῆτας περιβάλλουσιν τῷ τετελεσμένῳ. id eſt, Baptizato autem confeſtim candore lucidas veſtes iniiciunt. Albatos enim recensbaptizatos fuiſſe iam ſupra monuimus. Inde eſt quod Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia veſtem albam inter baptiſmi externos ritus ponit. Qua de re qui plura ſcire deſiderat, legat Rabanum Maurum eius ritus cauſas pertractãtem lib. j. de inſtitutio. clericorum cap. xxix. & Rupertum Tuicienſem lib. vij. de diuinis offic. cap. ix. Addit Rabanus tectum poſt ſacram vnctionẽ baptizati caput myſtico velamine fuiſſe, vt intelligeret ſe diadematis regalis & ſacerdotalis dignitatis (ſicut loquitur) portitorem. Cuius cerimoniæ ſuo tempore obſeruatæ Nicephorus lib. iij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. vlt. meminit, qui cereũ quoque baptizatorum dextræ ſua ætate inſeri ſolitum docet. Cerei planè Paſchalis benedictionẽ à Sozimio Eccleſiæ Rom. triceſimo nono, vt ille ait, vt *vero* Ma-

strat, verùm & illa lectio Apostolorum quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum. Itaque Vormaciensis concilij cap. viij. ita constitutum memoratur. Similiter presbyteris nõ liceat, per impositionem manus paracletum spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frõtes signare. Hæc enim omnia illicita esse presbyteris cognoscuntur, quia põtificalem apicem non habẽt. Enimuerò in baptismo dando certis ac cõceptis verbis Episcopos vsos fuisse, ex eo intelligimus, quod Ambrosius in commentario Epistol. ad Corinth. cap. i. ait: Non omnem qui baptizat idoneum esse & euãgelizare: propterea quod verba solemnia sunt, quæ dicuntur in baptismate. Idémque in vnctione faciẽda hæc effatum sacerdotem lib. ij. de sacramentis cap. vlt. dicit. Deus pater omnipotẽs qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto concessítque tibi peccata tua, ipse te vngat ad vitam æternam. Atque hæc sunt baptismi solẽnia,

rit Rabanus lib.i. de institutio.clericorũ cap.xxix.corpore & sanguine dominico baptismi sacramentum cõfirmatum: vt baptizat⁹ Deũ haberet in se habitatorẽ. Nam qui tincti fuerãt & regenerationis lauacro renouati, protinus ad Cœnam quoque Dominicã vocabãtur, vt ostendit Dionysius lib.de Ecclesiast.hierarch. his verbis. ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱεροτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, καὶ τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας. id est, Tãdem autẽ Episcopus initiatũ baptismo ad sacratissimam Eucharistiam vocat, participémque facit sacrorum mysteriorũ. Quod & B. Ambrosius clarè expressit lib. vnic. de his qui mysteriis initiã.cap.viii. His,ait,abluta plebs insignibus ad Christi contendit altaria, dicens: Et introibo ad altare Dei ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Depositis inueterati erroris exuuiis renouata in aquila iuuentutem cœleste illud festinat adire cõuiuium. Venit igitur & vidẽs sacrosanctũ altare compositum exclamãs, ait, Parasti in conspectu meo mensam. Hanc sacramentorum coniunctionem

etiam apertè Pontius Paulinus hîs versibus describit.

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos,
Infantes niueos corpore, corde, habitu:
Circundansque rudes festis altaribus agnos,
Pura salutiferis imbuit ora cibis.

Inde Ambrosius lib. iiii. de sacramentis cap. ii. post antecendentia baptismi solēnia exposita. Sequitur ait, vt, venias ad altare. Et cap. iii. Venisti ad altare, vidisti Sacramēta posita super altare. Itaque cap. vltim. De his qui mysteriis initian. ita concludit. His igitur sacramētis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animi firmatur substantia. Hinc & B. Hieronymus aduersus Luciferianos. Hilarius, ait, cum diaconus de Ecclesia recesserit, solúsque, vt putat, incola mundi sit, neque Eucharistiam conficere potest Episcopos, & presbyteros non habens: neque baptisma sine Eucharistia tradere. Sed & B. Augustinus lib. v. hypognosticôn. Quomodo igitur vitam æternā promittis nō renatis ex aqua, & Spiritu sancto, non cibatis carne, atque potatis sanguine Christi qui fusus est in remis-

ſionem peccatorum. Nec verò dubium eſt quin vel infantibus ipſis ad ſalutem neceſſariam Euchariſtiæ cùm baptiſmate ſumptionem veteribus nonnullis per ſuaſum fuerit. Vnde in Legũ Francicarũ capitulis ab Anſegiſo Abbate collectis libro i. cap. clv. ita conſtitutum legitur: Vt presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, vt quãdo quis infirmauerit, aut paruulus infirm⁹ fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur. Quinetiàm Mediolani poſt baptiſmum, vnguentique myſtici tactũ, Euangelium lectum, quo Apoſtolis pedes lauiſſe Chriſtus narratur, exindéque ſuccinctum ſacerdotem pedes baptizatis lauiſſe B. Ambroſius lib. iii. de ſacramentis cap. i. & lib. vnic. de his qui myſteriis initiant. cap. vi. indicat: Quam tamẽ conſuetudinem Romanã Eccleſiam nõ habuiſſe dicit: Idq; adeo Elibertini Cõcilii cap. xlviii. prohibitũ fuiſſe videtur. Nouiſsime autem inquit Rabanus libro primo, de inſtitutione clericorun capite xxx. à ſummo ſecerdote per impoſitionem manus baptizato tradebatur ſpiri-

ſpiritus ſanctus, vt roboraretur per ſpiritum ſanctum, ad prædicandum aliis idem donum, quod ipſe in baptiſmo conſecutus erat, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signabatur enim baptizatus cum chriſmate per ſacerdotem in capitis ſummitate, per pontificem verò in fronte, vt priori vnctione ſignificaretur ſpiritus ſancti ſuper ipſum deſcēſio ad habitationem Deo conſecrādam, in ſecunda quoque, vt eiuſdem ſpiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis & ſciētiæ & virtutis venire in hominē declararetur. Et poſtea. Nec mirum, ait, ſi homo bis eodem chriſmate ad accipiendum ſpiritum ſanctum vngatur, cum idem ſpiritus bis ipſis Apoſtolis datus fuerit, id eſt, in terra ſemel, quādo poſt reſurrectionem ſuam Dominus inſufflauerit in eos & dixerit, Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittūtur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et de cœlis ſemel, quando poſt aſcenſionem Domini in die Pentecoſtes in linguis igneis ſuper Apoſtolos venit, & omnium gen-

tium linguis eloqui concesserit. Hoc verò antiquiorum auctorũ testimoniis nunc comprobãdum atque confirmandum est. Tertullianus in lib. de baptismo. Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum. Cyprianus in lib. de hæreticis baptizandis. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem spiritum sanctũ consequantur, & signaculo dominico consummentur. Idem in lib. ad Pompeium contra epist. Stephani. Aut si effectũ baptismi maiestati nominis tribuunt, vt qui in nomine Christi Iesu vbicunque & quomodocunque baptizantur, inuocati & sanctificati iudicentur, cur in eiusdem Christi nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum spiritum sanctum? Eusebius Emisenus homilia de Pẽtecoste. Quod nũc in Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credẽtium populo, donauit vniuersis. Quò

loci de manus impositione & cõfirmatione gratiæ quam regeneratis per baptismum inde conferri dicit, copiosè tractat. B. Hieronymus Epistola aduersus Luciferianos. An nescis etiam hunc Ecclesiarũ esse morẽ vt baptizatis postea manus imponatur, & ita inuocetur spiritus sanctus? B. Ambrosius lib. iij. de sacra. ca. vlt. Sequitur spiritale signaculũ quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris, septem quasi virtutes spiritus. Isidorus etiam lib. ij. de Ecclesiast. offic. cap. vlt. post baptismum per Episcopos dari spiritũ sanctum cum manũ impositione scribit. Chrismate vtique in fronte signatos fuisse baptizatos perspicuè tradit Syntagma Caroli Magni auspiciis aduersus Synodum in Græcia pro adorandis imaginibus gestam, compositum: in quo lib. j. cap. xxiij. ita est. Et non in materialibus imaginibus est accipien-

dum quæ vtique sicut & cæteris dignitatibus lumine carent: sed in vexillo crucis quod accepto baptismatis sacramẽto per sacrosanctum vnguinis liquorẽ nostris frontibus imprimitur, & per id sancto spiritui, qui est lumen inenarrabile, qui etiam super discipulos in igne apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis enim impressione lumen est vultus Dei, id est spiritus qui à patre filióque procedit, quia semper in eis creditur radiare, qui suam innocentiam, vel sanctitatem prauis operibus non patiũtur violare. Vt ergo eius in nobis habitaculũ non violemus admonet nos Apostolus dicẽs: Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Et iterum lib. ij. cap. xvii. Signati itaque sumus in eo, quando secundum Apostolum in morte eius baptizati sacrosancti vnguinis liquore delibuti sumus, & accepimus Christiani nominis prerogatiuam. Vnde Laurentius presbyter Homilia de pœnitẽtia. Violaui, inquit, Symbolum meum: corrupi pactum in ipso vestibulo frontis conscri-

ptum. Pari de causa Prudentius in Hymno ad omnes horas,

Dic, ait, *triumphalem crucem*
Pange vexillum notatis quod refulget frõtibus.

Quò pertinent & sequentes versus ex eius Hymno ante somnum prompti.

Cultor Dei memento
Rorem subisse sanctum
Te chrismate innotatum.

Idem in Psychomachia.

Post in scripta olei fronti signacula: per quæ
Vnguẽtum regale datũ est & chrisma perenne.

Ex quo perspicuum est, Prudentij temporibus, qui sub Gratiano Imperatore floruit, baptizatorum frontes chrismate cõsignare moris fuisse: Sed & hunc consignationis morem iam ante ea tempora in Ecclesia receptum testatur Epistola Cornelij Papæ apud Eusebium lib. vi. histor. Ecclesiast. cap. xliij. Quo loci de Nouato, quem in lecto tinctum narrat, ita scribit: οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Quæ verba ita Ruffinus conuertit. Addit au-

tem etiam hoc, quod ipſe Nouatus in iuuentute ſpiritu immũdo vexatus ſit, & cum tempus aliquãtum conſumpſiſſet apud Exorciſtas, ægritudinem incurrerit grauẽ, ita vt deſperaretur, & quod iacens in lecto, pro neceſſitate perfuſus ſit, nec reliqua in eo quæ baptiſmũ ſubſequi ſolent, ſolemniter adimpleta ſunt, nec ſignaculo chriſmatis conſummatus ſit, vnde nec ſpiritum ſanctum vnquam potuerit promereri: Huiuſmodi porrò conſignationis ius poteſtatémq; ſibi ſoli Epiſcopi vindicarunt atque adrogarũt: presbyteris verò idem ius denegatũ eſt. Iſidor. lib. vij. Etymologiar. cap. xx. Preſbyteri, ait, licet ſint ſacerdotes, tamen Pontificatus apicem nõ habent, quia nec chriſmate frontem ſignant: nec ſpiritũ ſanctum dant: Quod ſolis Epiſcopis deberi lectio Actuum Apoſtolorũ indicat: Necnon Beda in cap. viij. Actuum Apoſtolorum, Presbyteris concedi ait, ſiue extra, ſiue preſente Epiſcopo chriſmate quod tamen ab Epiſcopo fuerit conſecratum vngere: non tamen frontes ex eodem oleo ſignare: quod ſolis Epiſco-

pis competere ſcribit cum tradunt ſpiritum ſanctum baptizatis. Idem ex Decretis Innocētij Papæ refertur in Cano. Presbyteros de conſecratio. diſtinct. iiij. Cui & Gregorij Pōtificis ſuffragium ex lib. iij regiſtri Epiſtolar. ad Ianuar. accedat. Ceterum ſolos ab initio Epiſcopos baptiſmi dandi ius habuiſſe, Presbyteris verò & Diaconis poſtea id cōceſſum, ea tamē lege vt hisqui ab illis baptizati eſſēt ab Epiſcopis poſtea manus imponerētur Tertullian. cum B. Hieronymo oſtēdit. Ille quidem lib. de baptiſmo ſic ait: Supereſt ad cōcludendam materiolam de obſeruatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet ius ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus. Dehinc presbyteri & diaconi: non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem: quo ſaluo ſalua pax eſt. Et ita baptiſmi munere fungi apud Dionyſium de Cœleſti hierarch. non alius narratur, præter τὸν ἱεράρχην: qua appellatione ſecundū Tertulliani interpretationem Epiſcopus exaudiendus eſt. Quod & Theodoritus

strat, verùm & illa lectio Apostolorum quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum. Itaque Vormaciensis concilij cap. viij. ita constitutum memoratur. Similiter presbyteris nõ liceat, per impositionem manus paracletum spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frõtes signare. Hæc enim omnia illicita esse presbyteris cognoscuntur, quia põtificalem apicem non habẽt. Enimuerò in baptismo dando certis ac cõceptis verbis Episcopos vsos fuisse, ex eo intelligimus, quod Ambrosius in commentario Epistol. ad Corinth. cap. i. ait: Non omnem qui baptizat idoneum esse & euãgelizare: propterea quod verba solemnia sunt, quæ dicuntur in baptismate. Idémque in vnctione faciẽda hæc effatum sacerdotem lib. ij. de sacramentis cap. vlt. dicit. Deus pater omnipotẽs qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto concesśitque tibi peccata tua, ipse te vngat ad vitam æternam. Atque hæc sunt baptismi solẽnia,

quæ quidem veterum ſcripta non incurioſè legendo obſeruare potui, ferè omnia: quorum bonam partem Cyprianus in lib. de baptiſmo Chriſti, huiuſmodi verborum compendio complexus eſt. Verborum ſolemnitas,& ſacri inuocatio nominis & ſigna inſtitutionibus Apoſtolicis ſacerdotum miniſteriis attributa, viſibile celebrant ſacramentum: Rem verò ipſam ſpiritus ſanctus format & efficit & cõſecrationibus inuiſibilibus inuiſibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ vnctionis diuinæ pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſummat & perficit. Eaque ſunt τὰ νόμιμα, quæ Euſebius in Conſtantini baptiſmo ab Epiſcopis peracta, libro ipſius vitæ quarto ſcribit. Recens autem baptizati, à Græcis νεόφυτοι & νεοφώτιστοι vocantur. B. Auguſtinus Neophytum recẽtem dixit lib ij. Cõfeſſion. cap.iij. cum de vtroque parente agẽs, ita ſcribit. Nam ille adhuc Catechumenus, & hæc recens erat. Ex ea verò die, qua baptizati erant, lauacro quotidiano per

totam hebdomadam abſtinebant, vt Tertullian. in lib. de Corona milit. auctor eſt. Et ideo B. Auguſtin. Sermone in die dominica palmarum iij. baptizatis non modico poſt baptiſmum tempore voluptatibus abſtinendum monet. Aiūt deinde Imperatores, OMNI THEATRORVM ATQVE CIRCENSIVM VOLVPTATE PER VNIVERSAS VRBES EARVNDEM POPVLIS DENEGATA, TOTAE CHRISTIANORVM AC FIDELIVM MENTES DEI CVLTIBVS OCCVPENTVR. Vetant ergo Imperatores feſtis, de quibus ſuprà egimus, diebus theatrales ac Circenſes ludos edi. Eiuſmodi namque ludorum celebrationem ab eorum dierũ religione alienam meritò exiſtimarunt. Scenica certè ſpectacula, vt irritamenta vitiorum & ad corrumpendos animos potentiſsimè valẽtia, cautè ac ſtudioſè fugienda diuinæ legis interpretes ſemper admonuêre: longéque ab his primos Chriſtianos animo & voluntate abhorruiſſe, Tertullianus cap. xxxviij. Apologetici indicat. Æquè,

temporibus obruitur, nunquam ſcelus obliuione ſepelitur. Exempla fiunt quæ iam eſſe facinora deſtiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinum magiſterio, vel quid domi geſſerit recognoſcere, vel quid gerere poſſit audire. Adulterium diſcitur cum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morũ quãta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, hiſtrionicis geſtibus inquinari? videre contra fœdus, iúſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratã? Euirantur (ſic enim lego) mares, omnis honor, & vigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur, pluſque illic placet quiſquis virum in feminam magis fregerit. In laudem creſcit ex crimine & eo peritior quo tur pior iudicatur. Spectatur hic proh nephas, & libenter. Arnobius etiam lib.iiij. aduerſus gentes, ipſiſmet paganis velut pudendũ obiicit, quod theatra non diſſoluerent, in quibus infamiæ numinum

propudiosis cottidiè publicarentur in fabulis. Effundit & eloquentiæ suæ flumen in theatris insectandis Lactantius lib. vj. diuinarum institutionum cap. xx. In scenis, ait, quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & Comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur & amoribus meretricũ: & quò magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item Tragicæ historiæ subiiciũt oculis parricidia, & incesta regum malorũ, & cothurnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant? quorum eneruata corpora, & in muliebrẽ incessũ habitúmque mollita impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur: Quid de mimis loquar, corruptelarum preferentibus disciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid iuuenes aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admo-

nentur vtique quid facere possint, & inflammantur libidine, qua aspectu maximè concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat: probántque illa dum rident, & adhærentibus vitiis, corruptores ad cubicula reuertũtur: nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet, in talem vitiorũ semitam dilabuntur. Et mox. Vitanda ergo spectacula omnia non solùm ne quid vitiorum pectoribus insideat, quæ sedata & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo deliniat, & à Deo atque à bonis operibus auertat. Nam ludorum celebrationes, deorũ festa sunt. Siquidem ob natales eorũ, vel templorum nouorũ dedicationes sunt constituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ sunt, ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim verò & cæteris diis idem honos tribui cœpit, singulíque ludi numinibus eorum consecrati sunt, sicut Sisinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur

audire inhonesta, videre perniciosa. Sed vt adiuuãte Domino ea ex cordibus nostris fortiter repellamus, singula singulis conparemus. Illic intuẽtur spectatores propositũ nescio quem confictũ Deum Iouem & adulterantem & tonantẽ. Et paulò post. Chorus illic ac cantio Pantonimi, elicit auditum, sed expugnat sanctum aspectum. Idem tragicorum spectaculorum vanitatem ridet lib. iij. confession. cap. ij. Sed non est quisquam qui acrius acerbiúsque theatra insectetur, quàm B. Chrysostomus, cuius vix vlla homilia huiusmodi spectaculorũ reprehensione vacat. Nam & homilia xxix. in cap. vj. Matthæi Scenicos ludos ciuitatis pestem vocat, & homilia lxix. in cap. xxj. eiusdem Mathæi, Theatralem chorum malorum omniũ fontem, scaturiginẽ ac fomitem, & homilia vij. de pœnitentia, homiliáque lxij. ad populum Antiochenum Theatra pestilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnasium, luxuriæ officinam, impudicitiæ orchestram, babylonicam fornacem vocat. Idem à Theatris abstinendum districtè præcipit, specta-

toréſque Scenicorum ludorum grauiter obiurgat & increpat, ſed & theatrorum ingreſſum Chriſtianis interdicit, Homilia in pſalmum quinquageſimum, & homilia in Pſal. cxviij. & homilia i. in verba Eſaiæ. Vidi Dominum, & homilia ij. & vj. in cap. ij. Matthæi & homilia xxxj. in cap. iiij. Ioan. & homilia xlij. in cap. xix. Actor. Apoſtol. & hom. xiij. ad populum Antiochenum, & in oratione de eccleſia Dei. Epiphanius quoque ad fin. librorū, quos contra hæreſes ſcripſit, Eccleſiam catholicam ſpectacula, vt equeſtria certamina vituperare ac damnare ſcribit. Et B. Auguſtinus Theatra caueas turpitudinum & publicas profeſſiones flagitionum vocat lib. i. de cōſenſu Euangeſtar. cap. xxxiij. Nec verò Chriſtianorū dūtaxat iſta fuit de ſpectaculorum corruptela opinio. Priſci namque Maſſilienſes, quorum diſciplinam atq; grauitatē, non ſolùm Græciæ, ſed & cunctis gentibus anteponere, Cicero in oratione pro Flacco non dubitat, antequā fando ad eorum aures nomē Chriſti perueniſſet, Mimis, quorum argumenta maiore ex

parte ſtuprorũ continebant actus, nullũ in ſcenam aditum dabant, ne (quemadmodum eleganter Valer. Maxim. lib. ij. cap. i. ſcribit) talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumeret. Vitiis enim noſtris, vt præclarè Quintilianus declamatio. i. ait, in animum per oculos via eſt, &, vt Chryſoſtom. homilia i. in Pſal. quinquageſimum loquitur, Oculi noſtri tanquam feneſtræ ſunt animæ. Promptiſſimè ergo celerriméque animos irritant & accendunt quæ oculis obiiciuntur: Ac vel ſolo tabularum pictarum aſpectu ad talia admittenda perpetrandáque hominum mentes inflammari certũ eſt, qualia ſunt quæ ſpectantur. Hinc enim ſe libidine incenſum, audaciorémque ad eam explendam factũ, apud Terent. Eunuc. Chærea ſic narrat.

Virgo, ait, *in conclaui ſedet*
Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat

Iam olim ille ludum, impendio magis animus
gaudebat mihi
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per
alienas tegulas
Veniſſe clanculum, per impluuium: fucum fa-
ctum mulieri
At quem Deum? qui templa cœli ſumma con-
cutit.
Ego homuncio hoc non facerem? Ego illud ve-
rò ita feci ac lubens.

Quod exemplum etiam à B. Auguſtino in eandem ſententiam adducitur lib. j. confeſſion. cap. xj. Meritò ergo ſecularibus ſpectaculis Chriſtiani interdicti ſunt Synodi Carthaginenſis j. cap. xv. & aliis plurimis conciliis, quorum aliquot in Nomocanonum libro capita citantur. Nec verò Circenſibus minus, quã Scenicis ſpectaculis veteres Theologos infeſtos fuiſſe comperio. Lactantius namque lib. vj. diuinar. inſtitution. cap. xx. ita in Circi inſaniam inuehitur. Circenſium quoque ludorũ ratio, quid aliud habet, niſi vanitatẽ, nouitatem, inſaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quãto illic impetu curritur:

vt iam plus ſpectaculi exhibeăt, qui ſpectandi gratia veniunt, cùm clamore efferri & exilire cœperint. Idē rurſus Epitomes cap. vj. Circus non innocentior æſtimatur:ſed maior hic furor eſt. Siquidem mentes ſpectantium feruntur inſania, vt non modò in conuitia, ſed etiā in rixas, necnon & in prælia & contentiones ſæpe conſurgant. B. Auguſtinus lib. ij. de Symbolo cap. ij. Amator es quiſpiam Circi? Quid delectat in Circo? Aurigas videre certantes, populos inſana furia anhelantes, quemlibet celerem præcedētem, aduerſarij ſui equum frangentem. Iſta eſt omnis delectatio, clamare, quia vicit, quē diabolus vicit, exultare & inſultare quòd aduerſa pars perdiderit equum, cum is qui tali ſpectaculo delectatur iam perdiderit animū. Et mox: Sed ſi te pōpa illa, & figura, equorum compoſitio, curruū ornatus, & aurigæ ſuperſtantis equos regentis, vincere cupientis: ſi te hæc, vt dixi, pompa delectat, nec hāc tibi denegauit, qui pompis diaboli renuntiare præcipit. Habemus & nos ſpiritalem noſtrum aurigam

ſanctum prophetam Heliam. Idē etiam lib.vj.confeſſion.cap.vij.Circēſium ſubſannat inſaniam. Accedat Iſidorus lib. xviij. Etymologiar. cap. xxvij. Ludi, ait, Circenſes ſacrorum cauſa deorum, ac gētilium celebrationibus inſtituti ſunt. Vnde & qui eos ſpectant, dæmonū cultibus inſeruire vidētur. Nam res Equeſtris antea ſimplex, & vtique cōmunis, vſus huius reatus non erat. Sed cum ad ludos coactus eſt naturalis vſus, ad dæmoniorum cultum tranſlatus eſt. Itaq; Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent. Sed & Neptuni Equeſtris ludus eſt, quem Græci ἵππιον vocant. Sed & Marti & Ioui in ludis equi ſunt cōſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. De Circenſium autem ludorum pompa totóque apparatu alius, ſpero, dabitur aliquando cōmodior dicendi locus. Iam verò gladiatorios ludos (vt omnia gentilium ſpectacula comprehendam) ſumma verborū atrocitate Cyprianus proſequitur, lib.ij. Epiſtol.ij. Paratur, inquit, gladiatorius ludus, vt libidinem crude-

lium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibis fortioribus corpus, & aruina assidui nidoris membrorũ moles robusta pinguescit, vt saginatus in pœnam, carius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem: & vt quis possit occidere, peritia est, vsus est, ars est. Scelus non tantùm geritur, sed docetur. Quid potest inhumanius, quid acerbius dici? Disciplina est, vt perimere quis possit, & gloria est quod peremit. Lactătius lib. vj. diuinar. institution. cap. xx. Nã qui hominem quamuis ob merita damnatũ in conspectu suo iugulari pro voluptate computat, conscientiam suam polluit: tam scilicet, quàm si homicidij quod fit occultè, spectator & particeps fiat. Hos tamen ludos vocăt, in quibus humanus sanguis effunditur. Adeo longè ab hominibus secessit humanitas, vt cum animas hominũ interficiunt, ludere se opinentur, nocentiores iis omnibus, quorum sanguinem voluptati habet. Quæro nunc, an possint pii & iusti homines esse, qui constitutos sub ictu mortis ac misericordiam deprecantes, non tătùm

patiuntur occidi, ſed efflagitãt, nec vulneribus ſatiati, nec cruore cõtẽti. Quinetiam percuſſos iacentéſque repeti iubent, & cadauera ictibus diſſipari, ne quis illos ſimulata morte deludat. Iraſcuntur etiam pugnantibus, niſi celeriter è duobus alter occiſus eſt, & tanquam humanum ſanguinem ſitiant, oderunt moras: Alios illis compares dari poſcunt recentiores, vt quamprimum oculos ſuos ſatiant. Hac conſuetudine imbuti humanitatem perdiderunt. Itaque nõ parcũt etiam innocentibus, ſed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerũt. Huius igitur publici homicidij ſocios & participes eſſe non cõuenit eos qui iuſtitiæ viam tenere nituntur. Idem diuinarũ inſtitu. Epitomes cap. vj. Quid tam horribile tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideo ſeueriſſimis legibus vita noſtra mulctatur: ideo bella execrabilia ſunt, inuenta tamen conſuetudo quatenus homicidium ſiue bello ac ſine legibus faciant, & hoc vt ſcelus vindicent. Quod ſi intereſſe homicidio ſceleris conſcientia eſt, & eodem facinore

ſpectator obſtrictus eſt quo & admiſſor, ergo & his gladiatorum ſceleribus non minus cruore perfunditur qui ſpectat quam ille qui facit: nec poteſt eſſe immunis à ſanguine qui voluit effundi: aut videri non interfeciſſe qui interfectori & fauet, & præmium poſtulauit. Itaque Munerũ editiones gladiatoriáque ſpectacula Cõſtantinus poſtquam ad fidem noſtram conuerſus eſt, ſuſtulit: quemadmodum Euſebius lib. iiij. de ipſius vita ſcribit: ἔνθεν, ait, εἰκότως ἐπαλλήλοις τε νόμοις, καὶ διατάξεσι τοῖς πᾶσι διεκελεύετο, μὴ θύειν εἰδώλοις, μὴ μονομάχων μιαιφονίαις μολύνειν τὰς πόλεις, id eſt, Vnde reciprocis legibus & conſtitutionibus omnibus inhibuit, idolis ſacrificare & gladiatorum inter ſe commiſsionibus polluere atque inquinare ciuitates. Sozomẽ. lib. j. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. viij. παρὰ δὲ ῥωμαίοις τότε πρῶτον ἡ τῶν μονομάχων ἐλύθη θέα, vbi vulgo malè legitur μοναχῶν, vt & ἐν κεφαλαίοις quarti lib. Euſebij de vita Conſtantini, μοναχίων pro μονομαχίων. Hac de re extat in l. vn. de gladiatoribus. lib. xj. Cod. Conſtãtini ad Maximum Præfectum Prætorio: conſtitutio propoſita Kal. octob. Paul-

ino & Iuliano Coss. in hæc verba. Cruẽta spectacula in otio ciuili & domestica quiete non placent. Quapropter omninò gladiatores esse prohibemus. Cuius constitutionis reliqua quæ in Iustiniani Codice desunt, ex Theodosiano suppleri possunt. Quamquã autem simul cum sacrificiis gladiatoria spectacula interdicta fuisse Eusebius innuere videatur, tamẽ prius ea, quàm cruẽta spectacula prohibita fuisse sciendum est. Nam constitutio ad Valerium Maximũ præfectum vrbis (sic enim l.j. de paganis in Codice Theodos. restituenda est) Crispo ij. & Constantino.ij. Coss. data iam ante prohibita fuisse sacrificia domestica demonstrat. At quadriennio demum (vt ex serie Coss. liquet) post eam constitutionẽ data illa est, qua gladiatorij ludi tolluntur. Post Constantini tamẽ obitum in vsum reuocata gladiatoria spectacula fuisse, indicio est Constantij A. & Iuliani Cæsar. ad Orfitum vrbis præfectũ relata in l.ij. de gladiatoribus C. Theodosij constitutio: qua Munerarios prohibent, auctoratos militiæ vel palatina præditos digni-

tate in ludum producere, multa proposita iis qui cõtra tentauerint. Ex quo colligitur ad gladiatorum ludum alias personas impunè licitóque iure vocatas fuisse. Quod & aliud Constantij rescriptũ ad Catullinum præfectum vrbis relatũ in l. Quanquam de paganis in Codice Theodos. indicat. Habemus verò certũ & indubitatum testimonium ex B. Augustini, lib. vj. cõfessionum cap. viij. quo sua ætate gladiatorios ludos exhibitos Romæ, docet. Sic enim de Alypio agens qui Romam iuris discẽdi causa venerat, scribit. Et ibi gladiatorij spectaculi inhiatu incredibiliter abreptus est. Cũ enim auersaretur & detestaretur talia, quidã eius amici & condiscipuli, cum fortè de prãdio redeuntib⁹ obui⁹ esset, recusantẽ vehemẽter & resistentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestorum ludorum diebus hæc dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi constituitis, nunquid & animum & oculos meos in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens & sic, &, vos & illa superabo.

Quibus auditis illi nihilo secius eum adduxerunt secum idipsum explorare cupientes, vtrum posset efficere. Quo vbi ventum est & sedibus quibus potuerunt locati sunt, feruebant omnia immanissimis voluptatibus: Ille clausis foribus oculorum interdicit animo ne in tanta mala procederet, atque vtinam & aures obturasset. Nam quodam pugnæ casu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus & quasi paratus quicquid illud esset etiam visum contemnere & vincere, aperuit oculos. Et percussus est grauiore vulnere in anima, quàm ille in corpore quem cernere cõcupiuit: ceciditque miserabilius, quàm ille quo cadente factus est clamor. Denique Prudentius ad ea abroganda & ex omni memoria euellenda spectacula ita Honorium cohortatur lib. ij. contra Symmachum ad fin.

Arripe dilatam tua dux in tempora famam
Quodque patri super est, laudis successor habeto.
Ille vrbem vetuit taurorum sanguine tingi:
Tu mortes miserorum hominũ prohibeto litari.
Nullus in vrbe cadat, cuius sit pœna voluptas.

Nec sua virginitas oblectet cedibus ora.
Iam solis contenta feris infamis harena.
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota deo, sit tanto principe digna,
Et virtute potens, & criminis inscia Roma.
Quemque ducem belli sequitur, pietate sequatur.

Atque adeo alia tandem ratione motus Honorius ludum gladiatoriũ sustulit, queadmodum à Theodorito lib. v. histor. Ecclesiast. cap. xxvj. proditum est. Cuius verba Cassiodorus lib. x. Tripart. histor. ca. ij. ita Latine reddidit. Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium, ludum gladiatorium qui dudum Romæ celebrabatur huiusmodi causa remouit. Quidã Tilemachius conuersatione monastica, pro hac causa ab oriente venit ad Romam. Dúmque nephandũ illud spectaculum ageretur, & ipse intrauit in stadium & descendens nitebatur pugnantes aduersum se gladiis separare. Cúmq; spectatores aduersum eum sæuirent: & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis imperator, illũ quidem inter victores martyres numerauit:

nephandum verò spectaculum penitus abscidit. Sola verò cruenta spectacula Christiani principes legibus suis prohibuere: at ludicras artes, reclamarent licet Antistites, in ciuitatibus exerceri atque agitari, ne ex nimia earum restrictione tristitia generaretur, Impp. Arcadius & Honorius permisere: Maiumæ dumtaxat (cuius vocis interpretatio ex Suida petenda est) fœdo atque obsceno spectaculo interdicto, vt ex. L. vlt. de Maiuma in Cod. Theod. apparet. Qua constitutione reuocata est Maiumæ celebrandæ licentia, quam aliquot antè annos iidem principes prouincialibus indulserat. Atque ita ea constitutio, illam eorumdem Imperatorum constitutionem abrogat, quæ sola a Triboniano in Iustinianeo Cod. relata est. Id quòd vtriúsque legis inscriptio planum facit. Nam quæ in Iustiniani Codice extat, ea quidem data est Arcadio. iiij. & Honorio. iij. A A. Coss. ac proinde anno Christi tricesimo nonagesimo sexto, secundum Mariani supputationem. Altera verò qua Maiuma interdicitur tribus post annis, nimirum

Theodoro Viro Clarissimo Consule, data est. Theodorus autem is cum Eutropio Eunucho eodémque Arcadij cubiculario Consulatum vna gessit. Verùm Eutropio capitali pœna affecto, ac memoria eius damnata, nominéque ex Cōsulum fastis expuncto, nec quoquam in eius locum suffecto solius collegæ nōmē remāsit. Testis est Socrates lib. vj. Histor. Ecclesiast. cap. v. cuius verba ipsa errati cuiusdā emendandi causa, simul & quòd scitu dignam historiam continēt, adscribam. Sic autem habent. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀξίαν πρῶτος εὐνούχων παρὰ βασιλέως λαβών, vbi pro ὑπ' αὐτοῦ, ὑπάτου proculdubio legendum est. Significat enim primum ex Eunuchis Consulem Eutropium factū. Quod Sozomenus ita dilucidè scribit, lib. viij. histor. Ecclesiast. cap. vij. οὗτος, ait, (de Eutropio autem verba facit) μείζων ὢν τῶν βασιλέως εὐνούχων, μόνος καὶ πρῶτος ὧν ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ὑπάτου, καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Id est, Hic Eunuchorum Imperatoris maior, primus & solus ex his quos vnquam vidimus aut audiuimus, Consulari & patricia dignita-

te ornatus est. Similiter Marcellinus Comes, in Chronico. Hic Eutropius, ait, omnium Spadonum primus atque vltimus Cōsul fuit: de quo Claudianus poëta ait.

Omnia cesserunt Eunucho consule monstra.

Eum autem sacri palatij cubicularium fuisse, idem Marcellinus aliò loco scribit: Sequitur apud Socratē, ἀμύνασθαί τινας προσφεύγοντας τῇ ἐκκλησίᾳ βουλόμενος, σπουδὴν πεποίητο, νόμον παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων προτεθῆναι, κελεύοντα μηδένα προσφεύγειν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλὰ τοὺς ἤδη προσφεύγοντας ἀφέλκεσθαι, δίκη δὲ εὐθὺς ἐπηκολούθει. προύκειτο γὰρ ὁ νόμος, καὶ μετ' οὐ πολὺ προσκρούσας τῷ βασιλεῖ ὁ εὐνοῦχος, ἐν τοῖς προσφυγοῦσιν ἦν. ὁ δὲ ἐπίσκοπος τοῦ εὐτροπίου ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου καὶ ἐκπεπληγότος ὑπὸ τοῦ φόβου, καθισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄμβωνος, ὅθεν εἰώθει καὶ πρότερον ὁμιλεῖν, χάριν τοῦ ἐξακούεσθαι, λόγον ἐλεγκτικὸν ἐξέτεινε κατ' αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ πλέον ἔδοξε προσκρούειν τισὶν, ὅτι τὸν ἀτυχοῦντα οὐ μόνον οὐκ ἠλέει, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἤλεγχεν. εὐτροπίου μὲν οὖν τὴν ὕπατον ἀξίαν ἐγχειρίζοντος, διά τινα πλάσματα ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσεν. ἐκ δὲ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπάτων περιῃρέθη τὸ ὄνομα, καὶ μόνον τοῦ συνυπατεύσαντος θεοδώρου ἐγέγραπτο. Quæ verba Cassiodorus. lib. x. histor. tripartitæ cap. iiij. ita in Latinum cōuertit. Eutropius enim Eunuchus præpositus

positus cubiculi (hoc enim vocabulum addendum esse patet) Imperatoris, & habés Consulis dignitatem, volens in quibusdam refugientibus ad ecclesiam vindicare, studuit ab Imperatoribus legem poni, iubentem vt nullus ad ecclesiam confugeret: Imò qui dudum refugerent traherentur. Sed Dei secutum est repẽte iudicium. Erat ergo proposita lex: Post paucos verò dies cùm ille Eutropius offendisset imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus verò Eutropio sub altare iacente, nimióq; repercusso timore resides super ambouem, vbi solebat prius facere consultè sermonem, homiliam increpatoriam fecit aduersus eum. Vnde magis plurimos offendebat, eò quòd homine in infelicitate posito, non solùm miseratus non est, sed etiam nec obiurgare desisteret. Igitur Eutropij tunc Consulatus dignitatem habentis propter quædam vitia caput Imperator iussit auferri, & ex ordine Consulum eius nomen penitus abrogari. Quamobrem Theodori solummodo qui cum eo Consul fuit, no-

men adſcriptum eſt. Quam eandem hiſtoriam Sozomenus lib. viij. hiſtor. Eccleſiaſtic.cap. vij. refert:addítque legem illam auctore Eutropio latam, abrogatam, & ex tabulis, actíſque publicis deletam, & obliteratam fuiſſe: vt proinde fruſtra ſit eam quis in Theodoſij vel Iuſtiniani Codice requiſiturus: Eadem de Eutropio narrantur a Suida in verbo εὐβόπος. Marianus quoq; Scotus in Chronic. Anno, ait Chriſti triceſimo nonageſimo nono, & imperij Arcadij iiij. Manlius Theodorus. (ſic enim lego inducta particula, &, qua duo hæc nomina velut diuerſa malè diſiunguntur) Cum hoc cõſulatum inierat Eutropius Eunuchus qui mox & honore & vita deiectus eſt. Sed vt ad ludos reuertar, eorum feſtiuitati intereſſe & eorum editione fauorẽ populi demereri, Honorius & Theodoſius magiſtratibus cõceſſere, vt ex L. vlt. de expenſis ludor. in Cod. Theodoſ. patet. Ad gymnici quoque agonis ſpectacula populum cohortari ſe profitentur Imperatores Valens, Gratianus, & Valentinianus in l. non inuidemus de ſce-

nicis in cod. Cod. Aurigarum que adeo, agitatorúmque factionibus multos tumultus esse Constantinopoli concitatos, ex historiis notum est. Verùm hanc scenicorũ & Circensium spectaculorum libertatem, vna exceptione, quæ nostra constitutione continetur, Imperatores temperandam censuerunt, dies festos de quibus egimus, eiusmodi spectaculis impendi vetantes. Data est autem hæc cõstitutio Theodos. xj. & Valentiniano Cæs. Coss. Id est, anno Christi quadringentesimo vicesimo sexto, secundum Marian. Scoti supputationem. At iam ante Gratianus Valentinianus, & Theodosius senior, die Dominico spectacula edi prohibuerant. Ad finẽ namque eorum constitutionis, quæ in l. ij. de spectaculis in Cod. Theodosij refertur, hæc verba subdita sunt. Illud etiam præmonemus, ne quis in legem nostram, quàm dudum tulimus, cõmittat. Nullum Solis die spectaculũ præbeat, nec diuinam venerationem confecta solemnitate cõfundat. Quæ constitutio data est Honorio N.P. & Euodio. V.C. Coss. quorum

consulatus anno Christi. ccclxxxiiij. secundum Mariani chronologiam gestus est Notæ autem hæ N. P. nobili puero significant. Ex quarum vitiosa interpretatione fœdum apud Prosperum mendum commissum animaduerti, quòd vtrũ librariis, an ipsi auctori adscribi debeat, addubito. Nam illic duab⁹ vocibus in vnam ineptè conflatis Nepote, pro, Nobili puero, scriptum est. Idcirco autem, Nobilis pueri epitheton Honorio additum est, quod tum vixdum trimus esset, annumque ad summum tertium ageret. Vtique enim Richomere (non vt perperam apud Prosperum Nicomede) & Clearcho Coss. editus fuit, quemadmodum cum Marcellino comite, Cassiodorus in catalogo Coss. & Marianus Scot. in lib. ij. Chronicor. consentiũt: Qui consulatus iuxta eiusdem Scoti supputationẽ incidit in annum Christi ccclxxxiiij. Eodémque modo hæ notæ interpretandæ sunt in subscriptione L. Nemo martyres C. de sacrosanct. Eccles. L. vn C. de his qui ad statuas confug. L. vn C. si de momentan. possessio. fuer.

appellat. L. Solis die de exactionib. in C. Th. quæ omnes hoc quoque Honorij & Euodij Consulatu datæ sunt. Igitur vt constitutiones supradictæ ad veram temporum rationem reuocentur, constitutio illa, quæ & aliam dudum antè de ea re latam memorat, quadraginta, & quod excurrit, annis antè hanc quàm interpretamur, data est. Qua constitutione insuper magistratibus interdictum est, Theatralibus ludis, aut Circensium certaminibus, aut ferarum cursibus vacare, nisi illis tantum diebus quibus in lucem editi Principes, vel imperij erant scepta sortiti: & hoc amplius antè meridiem duntaxat ad solemnitatem illam conueniri: post epulas verò ad spectaculum redire vetitũ fuit. Postea simili modo Zeno, die Dominico ita laxari otia concessit, vt tamen non pateretur priuatis quemquam voluptatibus detineri. Itaque nec licentiam aliquam sibi eo die vindicare scenam Theatralem, aut Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, pœna statuta in eos qui præceptum hoc transgrederentur,

cōstituit vt ex L. vlt. C. de ferijs plenius cognoscetur. Sed & cap. lxvi. Synodi in Trullo habitæ Circense vel aliquod aliud spectaculū publicum Paschali hebdomada edi nominatim prohibitū fuit. Reliqua cōstitutionis nostræ verba, quia per se clara sunt, nec interpretione nostra planiora fieri possunt, omittā: Aliam verò ei ad finē, propter argumenti coniunctionem constitutionem adiungam.

AD L. OMNES C. DE FERIIS.

IMPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. A.A.A. ALBINO. P.V.

OMNES DIES IVBEMVS ESSE IVRIDICOS. ILLOS TANTVM MANERE FERIARVM DIES FAS ERIT QVOS GEMINIS MENSIBVS AD REQVIEM LABORIS INDVLGENTIOR ANNVS EXCEPIT: AESTIVOS QVIDEM DIES FERVORIBVS MITIGANDIS PER AVTVMNOS FRVCTIBVS DECERPENDIS. KALENDARVM QVOQVE IANVARIARVM CONSVETOS DIES OTIO MANCIPAMVS, HIS ADIICIMVS NATALITIOS DIES VRBIVM MA-

XIMARVM ROMAE ATQVE CONSTANTINOPOLIS. IN QVIBVS DEBENT IVRA DIFFERRI QVIA ET AB HIS IPSIS NATA SVNT.

Sacros quoque Paschæ dies qui septeno numero, vel precedunt, vel sequuntur: dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum Christi,& quo tempore commemoratio apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ à cunctis iure celebratur (in quibus etiã prædictis sanctissimis diebus neque spectaculorũ copiam reseramus, in eadem obseruatione numeramus. Et dies Solis, quos dominicos rite dixere maiores, qui repetito in sese calculo reuoluntur, in quibus parem necesse est habere reuerentiam: vt nec apud ipsos arbitros, vel a Iudicibus flagitatos vel sponte electos, vlla sit cognitio iurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia vel ortus imperij protulerunt. In quindecim autẽ Pascalibus diebus compulsio annonariæ functionis & omnium publicorũ priuatorúmque debitorũ differatur exactio. Dat..ij.Id.August. Romæ Timasio & Promoto Coss.

Vt semel definiret Tribonianus, quinã essent feriati, & à strepitu forensi, iudiciariisque cognitionibus vacui dies, tres Impp. constitutiones in vnam contulit. Est enim caput hoc ex tribus, quæ in Cod. Theod. distinctim seorsimque referuntur, compositum, atque coagmentatũ, vt ex l.2. de feriis, & L. Solis de exactionibus & l. vlt. de spectac. cõiunctione liquet. Generaliter autem, omnes esse vtiles & sessionũ dies pronunciãt Impp. præter eos quos specialiter excipiunt. Quorũ paucitatem, nec abs re mirabi-qui vel cum nostris, vel paganorũ feriis eos contulerit: Nam in Romana Republica, antequam falsorum deorum cultus religio nostra euertisset, innumerabiles prope fuisse ferias priuatas & publicas, veterum auctorum scripta testantur: de quibus alius erit dicendi locus. Nunc quosnã, Christiani principes, qui vna cum paganorum sacrificiis eorum plerasque ferias aboleuerũt, feriis adscribi dies voluerint, discutiamus. Ac primũ aiunt,

MANERE DIES FAS ERIT QVOS GEMINIS MENSIBVS AD REQVIEM LABORIS INDVLGENTIOR ANNVS EXCEPIT, AESTIVOS QVIDEM DIES FERVORIBVS MITIGANDIS, PER AVTVMNOS FRVCTIBVS DECERPENDIS.

Quorum verborum inuolucris, feriæ mesſium vindemiarumque cauſa indulgeri ſolitæ ſignificantur: quarum originem Vlpianus ab Oratione diui Marci repetere videtur. Sic enim in l. 1. ff. de feriis, ſcribit. Ne quis meſsium vindemiarumque tempore aduerſarium cogat ad iudiciũ venire, Oratione diui Marci exprimitur: quia occupati circa rem ruſticam in forum compellẽdi non ſunt. Sed vel ante diui Marci tempora eas ferias obſeruatas & vſu receptas fuiſſe, Statius Papinius, quem conſtat Domitiani temporibus floruiſſe, oſtendit, lib. iiij. Syluar. in carmine ad Marcellum, quo cuiuſmodi ferias ita ſcitè deſcribit.

Certe, iam latiæ non miſcent iurgia leges
Et pacem piger annus habet, meſſeſque reuerſæ

Dimisere forum: nec iam tibi turba reorum
Vestibulo, querulique rogant exire clientes:
Cessat centeni moderatrix iudicis hasta.

Atque ad has messium ferias referendum est quod Plin. Epist. ad Arrianũ lib. viij. Iulio mense lites maxime interquiescere scribit. Idẽ quod Gellius lib. ix. cap. xv. per feriarũ tẽpus æstiuarũ, Neapolin se cõcessisse narrat ꝓfectũ: Vindemialiũ verò feriarũ meminit B. Aug. lib. ix. confess. cap. ij. De quibus etiã creditur mẽtio fieri apud eundẽ Gelliũ lib. xvj. cap. iiij. cum ait, Deinde ita cõcipiebatur iusiurãdũ, vt adessent, his additis exceptionibus nisi harunce quæ causa erit, funus familiare, feriæ vindemiales. Sed ille locus corruptus est. Emendandũ namq; est, feriæ ve denicales. Quã vt ita loquar, sexagenariã vocẽ, ponte temere deiecit Ægidius Masserius, expũctaque ea vulgatiorem aliã constituit: Rectius Mosellanus veterẽ & quidem probam lectionẽ retinuit. Denicales namque appellatas ferias, quib⁹ mortui hominis causa, familia purgabatur, Cicero lib. ij. de legibus. & Sext. Pomp. lib. iiij. & Columella lib. ij. de re rust. cap. vlt. ostendũt. Curandũ ergo

cuique est, in antiquam vt possessionẽ, à qua pulsa est, vox ista posthac restituatur. Verũ quot dies olim hæ feriæ occuparẽt, non satis liquet. Paul⁹ quidẽ præsides prouinciarũ ex cõsuetudine cuiuslibet loci solitos messis vindemiarumque causa tẽpus statuere scribit, in l. præsides D. de feriis. At Imp. Theodosius certis finibus, temporũque interuallis eas ferias circũscripsit. Nam à die octauo Cal. Iulij vsque in Calend. Aug. messis ferias á decimo vero Kalendarum Septembris vsque in Idus Octobris vindemiales ferias concedi constituit in l. vt in die Dominico, C. de feriis. Quanquam eam legem legitimam & genuinam esse præstare nõ ausim, vt quæ nec in Cod. Theod. nec in vetustis aliquot Iustiniani Codicis libris extet. In geminos vtique menses has ferias sese extendisse declarant Imperatores, non in hoc modo capite, sed in l. publicas C. eodem tit. Ab hoc verò feriarum otio certæ causæ excipiuntur, de quibus etiam messis vindemiarumque tempore ius dici poterat: quæ ab Vlpiano in l. j. & ij. & l. Solet D. de feriis & Impp. in d. l. publicas enume-

rantur.

KALENDARVM QVOQVE IANVARIARVM CONSVETOS DIES OTIO MANCIPAMVS.

Dat Ergo Kalendis Ianuariis à forensibus negotiis vacationem. Quam suis etiamnum temporibus eis indultam testatur Ouidius Fastorum lib. j. de hoc die agens his versibus.

Prospera lux oritur, linguisque animisq; fauete
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Iurgia: differ opus liuida turba tuum.
Cernis odoratis vt luceat ignibus æther,
Et sonet accensus spica Cilissa foris?
Flamma nitore suo templorum verberat auru,
Et tremulum summa spargit in æde iubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.
Iamque noui præeunt fasces, noua purpura fulget:
Et noua conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci
Quos aluit campis herba Phalisca suis.
Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum quod tueatur habet.
Salue festa dies, meliórque reuertere semper

A populo rerum digna potente coli.

Cōstat autē hoc die magistratū iniisse Consules, sicuti vel vnus Suetonius, vt alios missos faciam, indicat in Augusto. cap. xxvj. Ex quo Martialis iocus in eam quæ à marito prætore designato Calendis Ianuariis diuerterat, quò sūptus qui in purpuram noui magistratus impendendi erant, vitaret. Vota quoque eo die nūcupabantur. Itaque Ælium Verū è prouincia reuersum, cum Kalendis Ianuariis per somnum periisset, votorum causa ab Adriano lugeri vetitum, Spartianus in Adriano, & Ælio Vero refert. Eum quoque diem lætis precationibus faustum sibi inuicem Romanos ominatos Plinius lib. viij. histor. Natur. cap. ij. auctor est. Et strenas eo die vltrò citrò misitatas nemini est ignotū. Et ita Augusto absenti Calēdis Ianuariis strenam iactam Tranquillus memorat in Augusto cap. lvii. Alexandrum quoque Seuerum Ælius Lampridus Calendis Ianuariis lautius ac sumptuosius solito, vt & festis aliis præcipuis diebus, cenasse narrat. Sednec, pridie eas Calēdas magi-

stratus ius dicere vel sui potestatem facere consueuerant, quemadmodum Vlpianus scribit in L. pridie D. de feriis. Extat verò in sermonibus Ambrosianis aspera, & acerba eorum increpatio, qui cum gentilibus Calendas Ianuarias celebrabant. Ac plane Synodi Turon. secũdæ cap. xxiij. Kalendarum Ianuariarum cultus nominatim prohibitus fuit. Sequitur in constitutione.

HIS ADIICIMVS DIES NATALITIOS VRBIVM MAXIMARVM ROMAE ATQVE CONSTANTINOPOLIS.

Natalitios dies vrbium accipe, quibus eæ conditæ sunt: quo genere loquendi Capitolinus in Pertinace vtitur. Sanè inquiẽs, nullum ex his quos Commodus rebus agendis imposuerat mutauit, expectans vrbis natalem: quòd eum diem rerum principium volebat esse. Græci similiter γενεθλίους ἡμέρας dicunt. Sozomen. lib. v. histor. Ecclesiast. cap. xvij. ἐπεὶ γὰρ καιρὸς παρῆν βασιλέα δωρεῖσθαι στρατιώταις, γίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων καὶ βασιλίδων πόλεων ἐν γενεθλίοις ἡμέραις. Quæ sic Calsio

dorus hist. tripartit. lib. vj. cap. xxx. conuertit. Cum venisset enim tempus quo imperalia milites solent dona accipere. Hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Ianuariarum, & natali principum & vrbium regiarum. Mamertinus in Panegyrico Maximini. Tibi potissimum Imperator inuicte laudes canimus, & gratias agimus, quem similitudo ipsa stirpis tuæ ac vis tacita naturæ ad honorandum natalem Romæ diem tam liberalem facit, vt vrbem illam colas conditã quasi ipse condideris. Sic & natalem annũ vrbis Romæ dixit Orosi⁹ lib. vij. cap. xiij. Quis autẽ fuerit vtriusque Romæ veteris & nouæ natalis dies, explicemus. Romam quidem certè Palilibus conditam fuisse non est ignotum. Varro. lib. ij. de re rustica cap. j. de Remo & Romulo agens. Nam ipsos quoque, ait, fuisse pastores obtinebit, quod Palilibus potissimum cõdidere vrbem. Cicero lib. ij. de diuinatione. Lucius quidem Tarutius Romanus familiaris noster, in primis Chaldaicis literis eruditus, vrbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis

Palilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus: Romámque, cum esset in iugo Luna, natã esse dicebat, nec eius fata canere dubitabat. O vím maximam erroris. Etiamne vrbis natalis ad vim stellarum & lunæ pertinebat? Ouidius lib. iiij. Fastorum.

Apta dies legitur, qua mœnia signat aratro:
Sacra pales aderat: inde mouetur opus.

Velleius Paterculus in fragmẽtis hist. Sexta Olympiade post duos & viginti annos quàm prima cõstituta fuerat, Romulus Martis filius vltus iniurias aui, Romam vrbem Palilibus à Palatio condidit. Propertius lib. iiij. Elegiar.

Vrbi festus erat, dixere Palilia patres
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Eusebius quoque in Chronicis Palilibus vrbem Romam cond[illegible] scribit. Quo autem die Roma fu[illegible]ea liquidius ita Plutarchus in Rom[illegible] exponit ὅτι μὲν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλενδῶν μαΐων, ὁμολογεῖται, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Quem locum sic interpres redididit. Vrbem igitur ad xj. Cal. Maij. condi cœptam esse opinio-

ne

ne omnium satis constat, cúmque diem festum Romani agunt, natalem patriæ nuncupantes. Ex quo appa ret Romæ natalem diem fuisse xj. Kalend. Maij. Quod & idem auctor in Numa tradit his verbis ἡμέρα δὲ γεγονὼς κατ' δή τινα θείαν τύχην ἐν ᾗ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥώμυλον. αὕτη δ' ἐστι, πρὸ δεκαμίας καλενδῶν μαΐων. vbi male interpres vrbẽ Romã. xiiij. Kalend. Maias conditã vertit. Natalẽ siquidem eius diem fuisse xj. Calend. Maias Latini auctores testã tur. Plinius lib. xviij. natur. hist. cap. xxvj. Assyriæ autem xij. Calendas. Hoc est vulgo Sydus Palilicium: quoniam xj. Calend. Maij vrbis Romæ natalis. Solinus Poly histor. cap. ij. Ibi, ait, Romulus mansitauit qui au[illegible] murorum fundamẽta iecit, d[illegible] [illegible]nti natus annis xj. Calend. M[illegible] [illegible]am secunda ante tertiam, [illegible] [illegible]s cum inter pastores l[illegible] [illegible] [illegible]ecimo octauo an no natiuita[illegible] [illegible] vrbem exiguam in Palatino mon[illegible]e co[illegible]stituit xj. Calenda. Maij, Olympiad[illegible]s se[illegible] [illegible]æ anno tertio. Zonaras tomo ij. Annalium ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης ἡμέρα τετέλεσο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλενδῶν μα[illegible]

τὴν ἑπρίλλιν κ̀ τὴν ἡμέραν τὴν τὴν ἑορτάζουσι ... τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες Id est, Vrbis ædificatio xj. Kalendas Maij hoc est ... imo Aprilis est absoluta: qui dies ... hanis festus est & patriæ natalis appellatur. Cōstantinopolis verò natalē V. Id. Maias fuisse Zonaras nos docet tom. iij. Annaliū, de Constantino agēs τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ κωνσταντινόπολιν αὐτὴν ἐπὶ τῷ ὀνόματι οἰκείῳ καλεῖ κ̀ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ παρθένῳ κ̀ θεομήτορι. ἡ δὴ δὲ ἀπαρτισθείσης τῆς πόλεως, κ̀ τὴν ἐν δὲ ... τῷ μαΐου μηνὸς, τελεῖ τὰ ταύτης γενέθλια ἢ ἐγκαίνια, ἔτους ἐνισταμένου πεντακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ... est, Vrbem studiosè cōdit, à se Cō... olim vocat. & matri Dei con... absoluta, natalē ... at anno ab ... simo octo ... Est autem ... Hilaria... Coss. ... siodoro ... Consul... cata... o. Cæterum plura ... constructione sci... ri leg... unt, Socrates lib. j. ... xvj. & Sozomen. lib. ij. cap. ... tenda est eius interpreta-

tio, quod Iustinianus eam Deo...
pitio melioribus quam veter...
mam auguriis conditam sc... in
Cod. de vetere iure enuclean... N...
rum quia non vt illa vulturu... auspi...
sed diuino oraculo vt & Zonar... no...
condita est. Nisi eo allusisse Iustiniai...
existimandus est, quod idẽ Zonaras sc...
bit Chalcedone opere inchoato aqui...
deuolasse, fabrorũque funiculos rapt...
freto superato iuxta Byzantiũ deiecis...
Fit deinde in nostra constitutio... ae...
festiuitatum mentio, de quibus ...
perque supra diximus. Itaq; omi...
xime sequẽtium verborum in...
tione, ad e...
riatis di...
in luc...
euecti e...
NOST...
VEL I...
TVS I...
Natales ...
dam religio...
que olim ...
infini...

...onia profer... ...iæ nos in aliā iam
...are ...cepta... ...iptionem differi-
...s. In... ...mir... nemini videri de-
...nt... ...am ...es in feriatorū die-
... ...n... numerum referri. Na-
...quidem certe Augusti, cum is in A-
...llinares ludos incidisset, celebrationē
...sequentem diem Senatum reiecisse
...io lib. xlviij. histor. scribit propterea
...uòd Sibyllinis versibus alij deo quàm
...pollini eam diem festam esse interdi-
...m esset. Idem Dio. lib. liij. refert Nata
... Augusti ...em Iuliū Antonij F. Præ-
... ...certamine & venatione
...,& ex... ...o epulum
...Capitolio
...incipū
... indi-
...iem lib.
...Cum le-
...inter a-
...esse pos-
...is & certa-
... narrat lib.
...laudius ho-
...

est lib. lix. Se...
patum adepti erant I...
ritate summa publicé
transmitti consue...
ad Traianũ lib. xij. ...
in quem tutela ...
sima successione tra
ligione celebrauim
Imperij tui auctorib
gaudia. Cui Epistolæ
det. Diem imperij m
religione à commili
cialibus ... te
mi Se...
tuis
tian.
feren
Ap
bit..
stiani
neque
honore
mines
tia
...

...aduersus...
...teruatim cur... ad
...atis, hi... ale-
...au-
... e so
...
... ipsius visita-
... ibus la... iam ex-
Episcopus Simone
...ios... decimus quar-
... quantulc, con-
... indi... hus na
... citur...
...
...
... auro
... nitt-
...
... gau
...
...m fu-
...